

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

*Кафедра парламентаризму
Наукова школа вітчизняного парламентаризму
ГО «Академія парламентаризму»*

**ГІДНІСТЬ
І СВОБОДА -
ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Матеріали щорічного Всеукраїнського
круглого столу до Дня ГІДНОСТІ
та СВОБОДИ УКРАЇНИ
(Київ, 20 листопада 2025 р.)

*За загальною редакцією
Л. Г. Комахи, В. А. Гошовської*

КИЇВ
2025

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 3 грудня 2025 р.)

Гідність і свобода – ціннісні орієнтири українського суспільства в умовах російсько-української війни: матеріали щоріч. Всеукр. круглого столу до Дня Гідності та Свободи України (Київ, 20 листоп. 2025 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. А. Гошовської. Київ: ННІ-ПУДС КНУ ім. Тараса Шевченка, 2025. 108 с.

До видання увійшли тези доповідей учасників щорічного Всеукраїнського круглого столу за такими тематичними напрямками: стійкість демократичних інститутів в умовах війни; Гідність і Свобода – ментальна категорія захисників України; сучасна молодь України: від спротиву до перемоги.

В обговоренні питань круглого столу взяли участь: члени Наукової школи вітчизняного парламентаризму нашого університету, науково-педагогічні працівники ННІ публічного управління та державної служби КНУ імені Тараса Шевченка; здобувачі вищої освіти, які навчаються за освітніми програмами «Парламентаризм та парламентська діяльність», «Публічний аудит», «Європейські та євроатлантичні управлінські студії», інших освітніх програм ННІ публічного управління та державної служби КНУ імені Тараса Шевченка, аспіранти, докторанти, які представляють різні органи державної влади та органи місцевого самоврядування, громадські і політичні організації, волонтерські рухи, депутатські та військові об'єднання України.

Збірник тез розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ, студентів, аспірантів і докторантів, практиків та інших заінтересованих осіб.

УДК 342.4/.5:342.78](477)(06)

Матеріали друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.

Відповідальність за фактичні помилки, достовірність і точність інформації, автентичність цитат, плагіат, правильність фактів та посилань несуть автори.

ЗМІСТ

ВСТУПНІ СЛОВА	5
Дмитро АНИЩЕНКО ОСНОВНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ АВТОТРАНСПОРТНОГО СПОЛУЧЕННЯ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ	11
Юлія БАНДУРА НАРОДОВЛАДДЯ І ПАРЛАМЕНТАРИЗМ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ	13
Руслан БОЙКО ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ (НА ПРИКЛАДІ МКДО КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ РАДИ ПРИ КИЇВСЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ ТА РАЙОННИХ МОЛОДІЖНИХ РАД ПРИ РАЙОННИХ У МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЯХ).....	15
Ірина ВДОВЕНКО ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ У ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	18
Марія ВОРОНА ДЕНЬ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ ЯК ТОЧКА ВІДЛІКУ МОДЕРНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ.....	20
Максим ГРИЩЕНКО ІНФОРМАЦІЙНА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ ТА БОРОТЬБА З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	23
Лідія ДАНИЛЕНКО КОНСТРУКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ В ДЕРЖАВІ – УМОВА РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ	25
Сергій ДЕЙНЕКА ВІД РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДО ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: ЕВОЛЮЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ	28
Олена ДЗЕГА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВА ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГАРАНТІЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	31
Володимир ДЗЕГА ПРЕДСТАВНИЦЬКА ВЛАДА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИЙНЯТТЯ Й РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	34
Ярина ДІДОВЕЦЬ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	37
Анастасія ІВАНЧЕНКО ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ПІД ТИСКОМ ВІЙНИ: ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА СУСПІЛЬНА ДОВІРА	39
Олександр ІОФФЕ СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	41
Олена КАПУСТІНА ВОЛОНТЕРИ – СИМВОЛИ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ І ПРИКЛАД ВТІЛЕННЯ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	43
Софія КОПАЧ РОЛЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ У ПЕРЕГОВОРНОМУ ПРОЦЕСІ ЩОДО ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ	46
Тарас КОРНЕЛЮК ВІД РЕВОЛЮЦІЙНОГО РОМАНТИЗМУ ДО РАЦІОНАЛЬНОГО ПАТРІОТИЗМУ: ЕВОЛЮЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ СВІДОМОСТІ – ЗМІНА МОТИВАЦІЇ ТА ФОРМ УЧАСТІ У НАЦІОНАЛЬНОМУ СПРОТИВІ.....	48
Валентина КОРОЛЕНКО-УСОВА КОНТРОЛЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	51
Наталія КОРЧАК ГІДНІСТЬ І СВОБОДА ЯК ПРИРОДНІ ПРАВА ТА ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОГО ВИКЛИКУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	55
Олег КОСТЮЧЕНКО РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗБЕРЕЖЕННІ ДЕМОКРАТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	57
Наталія КРАВЧЕНКО ГІДНІСТЬ І СВОБОДА УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ КОД НЕЗЛАМНОСТІ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	59

Ольга КРУГЛИК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗМІНИ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОЦЕДУР У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ	61
Інна КРУТЬ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВЗАЄМОДІЮ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	64
Надія МАКСІМЕНЦЕВА ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ГІДНОСТІ ЯК КРИТЕРІЙ ДОПУСТИМОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	67
Сергій МАРУЩЕНКО ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ ЯК МЕХАНІЗМ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	69
Артем МАРТИНЮК ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ КІБЕРБЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ NIS2 У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	71
Любов МЕЛЬНИЧУК ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПІДЗВІТНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	74
Олександра МОРОЗ СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	77
Олександр НАЗАРЧУК ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА ДО ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ВПЛИВІВ РФ НА ДЕРЖАВИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ ТА УКРАЇНУ	79
Юлія НАКАЛЮЖНА ПРОЗОРІСТЬ ТА ПІДЗВІТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ЯК ОСНОВА ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН	82
Олександра НАЦЕВИЧ НАРОДОВЛАДДЯ ЯК ЦІННІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГІДНОСТІ І СВОБОДИ.....	84
Даніїл ПАНАСЮК ВПЛИВ ВІЙНИ НА РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ЖІНОК ЯК СКЛАДОВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	86
Ігор РЕЙТЕРОВИЧ ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД В УКРАЇНІ	88
Богдана СЕНЧЕНКО МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....	90
Сніжана СОТНИК ТРАДИЦІЇ НАРОДОВЛАДДЯ ТА ЦІННОСТІ НАРОДНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В УКРАЇНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМІ (НА ПРИКЛАДІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ І СКЛИКАННЯ)	92
Юлія ТЕЛІШЕВСЬКА ПАРЛАМЕНТСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ЯК НАПРЯМОК РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ.....	94
Софія ШАБЛОВСЬКА ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	96
Юлія ШЕСТАКОВА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ВЛАДИ	99
Олеся ШТАНЬКО ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНСТИТУТУ ДЕМОКРАТІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ.....	101
Андрій ЮВЧИК КОМУНІКАЦІЯ ГІДНОСТІ: ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД У ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	103
Олексій ЯКОВЕНКО ВИКЛИКИ ЛЕГІТИМНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	105

ВСТУПНІ СЛОВА

Лариса КОМАХА,

директор Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України

Шановні присутні!

Дозвольте висловити вдячність усім, хто приєднався до нашого щорічного заходу, присвяченого Дню Гідності та Свободи, який Україна відзначає щорічно 21 листопада на честь двох доленосних і значущих подій для Українського народу – Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2013–2014 років, починаючи з 13 листопада 2014 року.

Виконуючи свої завдання перед державою і суспільством, наша науково-педагогічна і студентська спільнота вкотре зібралась сьогодні на засідання щорічного Всеукраїнського круглого столу на тему «Гідність і свобода – ціннісні орієнтири українського суспільства в умовах російсько-української війни», мета якого полягає в обговоренні проблем гідності і свободи як ціннісних орієнтирів ментальності і поведінкової культури українського суспільства в умовах російсько-української війни, засад виховання молодого покоління патріотів, об'єднання нації, зв'язків молоді і суспільства з керівництвом країни для досягнення перемоги, визначення шляхів розвитку України як стабільної європейської демократії.

На порядок денний винесено такі питання:

1. Стійкість демократичних інститутів в умовах війни.
2. Гідність і свобода – ментальна категорія захисників України.
3. Сучасна молодь України: від спротиву до перемоги.

У роботі нашого заходу беруть участь:

– члени Наукової школи вітчизняного парламентаризму нашого університету, науково-педагогічні працівники ІНІ публічного управління та державної служби КНУ імені Тараса Шевченка;

– здобувачі вищої освіти, які навчаються за освітніми програмами «Парламентаризм та парламентська діяльність», «Публічний аудит», «Європейські та євроатлантичні управлінські студії», інших освітніх програм нашого ІНІ, аспіранти, докторанти, які представляють різні органи державної влади та органи місцевого самоврядування, громадські і політичні організації, волонтерські рухи, депутатські та військові об'єднання нашої держави.

Ми впевнені, що ціннісні орієнтири, які мотивували українців під час Революції Гідності, стали платформою для загальносуспільного об'єднання у протистоянні ворогу в російсько-українській війні та готовності всіма можливими засобами сприяти досягненню справедливої перемоги.

Ми дякуємо Збройним Силам України, які захищають нас від ворога, і своїми справами у тилу демонструємо свою прихильність до демократичних цінностей, прав і свобод людини та громадянина, національних інтересів нашої держави та її європейського вибору.

Слава Україні!

Валентина ГОШОВСЬКА,
завідувач кафедри парламентаризму, керівник і засновник Наукової школи вітчизняного парламентаризму, доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України

Шановне наукове товариство!

Сьогодні ми проводимо одинадцяте Всеукраїнський круглий стіл і при цьому традиційно наголошуємо на важливості третьої статті Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю».

І нині ці слова сприймаються по-особливому, оскільки гідність – це не лише філософська і правова категорія, а й важливий фактор суспільно-політичної мобілізації. Адже багато соціальних змін та революцій відбулися саме як реакція на порушення цієї фундаментальної людської цінності.

Зазначу, що до розуміння гідності як базової категорії суспільних змін, як вродженої та спільної для всіх цінності людство йшло надто довго. Лише після двох світових воєн людство дозріло до того, аби в Загальній декларації прав людини 1948 року визнати, що гідність, яка «властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру». Водночас, попри те, що інклюзивність та всеохорність поняття гідності здавалися незаперечними, події першої третини ХХІ століття продемонстрували хиткість цього переконання, передусім у контексті України.

З одного боку, російська агресія, масове порушення прав людини та спроби зруйнувати демократичний вибір українського народу поставили під сумнів не лише здатність світової спільноти гарантувати бодай мінімальну повагу до людської гідності, а й саму універсальність цього принципу. У ситуації тотальної дегуманізації, до якої вдалася росія, виявилось, що гідність як теоретична категорія потребує переосмислення в контексті практичного застосування, а саме здатності людини та суспільства в цілому відстояти її перед лицем екзистенційної загрози.

З другого боку, гідність та свобода набувають особливого значення й для внутрішніх процесів в Україні. Зокрема, йдеться про публічно-управлінське та політичне значення гідності, яке, на нашу думку, проявляється в трьох ключових аспектах:

По-перше, гідність як основа прав людини та громадянина, тобто саме вона визначає «червоні лінії», за які державні інститути не можуть переступати навіть під час війни.

По-друге, гідність як основа демократії, а це значить гідність передбачає повагу до кожної особи, її голосу та прав, а також створює запобіжники від поширення авторитарних тенденцій.

По-третє, гідність та соціальна держава, тобто мова йде про забезпечення гідного рівня життя як ключового обов'язку держави (нагадаю, що Україна за Конституцією є саме соціальною державою). І йдеться не лише про формальні права, а й про реальний доступ до освіти, медичного забезпечення, можливостей для самореалізації тощо. Такий підхід підкреслює, що гідність не може реалізуватися в середовищі бідності, дискримінації чи соціальної ізоляції.

Після війни нас не повинно роз'єднувати розуміння «справедливості» і «справедливої політики». Бо, як наголошує Шома Пікетті (відомий французький учений, який спеціалізується на соціально-економічних питаннях) у своїх працях «Капітал у ХХІ столітті» і в останньому творі «Капітал та ідеології» на вивірених і точних даних доводить, що нерівність не є природною чи неминучою, вона завжди політично сконструйована. Отже, нам потрібно виробити чіткий інституційний механізм відповідальності міністрів, депутатів, уряду в цілому. І потрібні кваліфіковані фахівці. Тому наша Наукова школа вітчизняного парламентаризму має посилити свою роль у формуванні публічного аудиту як інструменту сучасного публічного управління, орієнтованого на підвищення ефективності діяльності органів влади всіх

рівнів та посиленні громадського контролю, і науково-експертного середовища у сфері захисту інтересів і суспільних потреб громадян України.

Як відомо, вперше в цьому році в КНУ запрацювала в нашому ННІ за ініціативи кафедри парламентаризму освітня програма «Публічний аудит».

Тому потрібно актуалізувати проблему гідності як базової категорії суспільних змін та забезпечити її перехід від ексклюзивності аристократизму до інклюзивної рівноправності, тобто перехід від соціальної закритості, вибірковості і відмежування влади від широкого кола людей до іншого підходу, за якого всі люди мають рівні права, можливості та умови для участі в житті суспільства, і при цьому суспільство спеціально створює умови, щоб ніхто не був виключений через свої особливості чи відмінності.

Зрозуміло, що такий перехід потребує суттєвих змін у системі публічного управління. Передусім це стосується інституту парламентаризму. Адже в українському політикумі посилюється запит на добросовісних і патріотично налаштованих політиків, насамперед із новим мисленням, а не новим обличчям, почасти з бойовим досвідом, не обтяжених давно усталеними практиками колишніх політичних еліт.

Усю різноманітність питань, навколо яких має змінитись наше суспільство, нами згруповано в такі три виміри:

– перший – це прискорення процесів трансформації політичної системи разом із ЗСУ й економікою до вимог воєнного часу, яке має відбуватися комплексно шляхом подолання: а) бюрократичної і малоефективної моделі державного управління; б) домінування політичних інтересів над стратегічними цілями держави; в) корупції та зниження довіри суспільства до державних інституцій; г) соціально-демографічних, фінансових та інших ресурсних обмежень, пов'язаних із війною; д) невизначеності стратегічної моделі майбутнього нашої держави;

– другий – це реалізація соціального запиту на справедливість взаємовідносин між владою і суспільством, адже якщо його не буде задоволено, то на країну потенційно очікує хвиля соціальних конфліктів і протистоянь. Це, своєю чергою, буде підсилено посттравматичним синдромом у суспільстві, який впливатиме і на радикалізацію масових настроїв. Зазнавши численних втрат і йдучи на вагомій жертви, громадяни навряд чи пробачатимуть чергові корупційні скандали, перевищення повноважень посадовими особами, уникнення покарання для злочинців, порушення Конституції;

– третій – це забезпечення геополітичної інтеграції України у політичні, економічні, безпекові та цивілізаційні структури Західного світу.

Ці виміри мають стати надійною основою для усвідомлення та прийняття в суспільстві такого поняття, як гідність і права людини, особливо в контексті правового режиму воєнного стану та повоєнного періоду.

Ми вважаємо, що гідність і волелюбність мають стати стержнем нашої національної стійкості і незламності, наріжним каменем доблесті і мужності наших Збройних Сил України та запорукою подальших перемог нашої держави.

Прикладами такої незламності духу і демонстрації гідності є сучасна молодь України, яка є і серед нас.

Особлива повага нашому студенту першого курсу освітньої програми «Парламентаризм та парламентарська діяльність» полковнику Володимирі Олександровичу Потєшкіну, командирі легендарної 10-ї окремої гірсько-штурмової бригади «Едельвейс» – Герою України, який із перших днів повномасштабного вторгнення, у березні 2022 року, ефективно керував вогнем бригадної артилерії, організовував артрозвідку, координував дії підрозділів та забезпечував точне і нищівне ураження ворога. Він і зараз на передовій, але успішно проходить першу сесію між боями і прагне отримати саме диплом магістра за нашою спеціальністю в найкращому університеті України. Це особливо важливо для нас, щоб такі люди очолювали в майбутньому вітчизняний парламент.

Вшановуючи пам'ять полеглих воїнів у російсько-українській війні, ми сьогодні ще запросимо до слова Бондаренко Оксану Володимирівну, випускницю освітньо-професійної програми «Парламентаризм та парламентарська діяльність» цього року і одночасно здобувачку вищої освіти абсолютно нової вперше запровадженої в Україні освітньо-професійної програми «Публічний аудит».

Дякуємо Вам, пані Оксано, за Вашу позицію і за мужність та відданість Україні вашого чоловіка – Бондаренка Володимира Вікторовича.

Дякуємо за те, що Ви з нами і за Прапор пам'яті та гідності старшого сержанта, командира відділення 101 окремої бригади імені генерал-полковника Геннадія Воробйова.

Завдячуючи, зокрема, подвигу вашого чоловіка, ми глибше відчуваємо цінність Свободи та цінність Гідності!

Серед нас також є студенти першого курсу бакалаврської програми «Європейські та євроатлантичні управлінські студії» Махов Владислав і Костюченко Андрій, які втратили на цій війні своїх батьків. Ми пишаємося, що саме Ви стали членами нашої великої Шевченкової родини і просимо вас поділитися своїми думками про цю війну і про свій біль. Ваші страждання і переживання є і нашими також.

Дякуємо Вам, Владиславе і Андрію. Ваші досягнення в навчанні, які демонструєте Ви з першого дня, підсилюють поняття Гідності і Свободи освітнім змістом, відповідальним ставленням до своїх обов'язків.

Ваші батьки пишалися би вами!

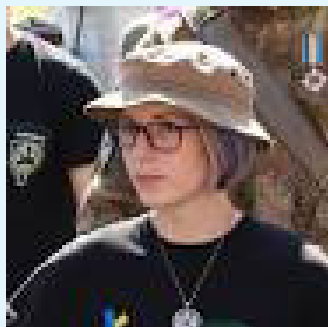
У нашому Інституті є багато студентів, які боронять нашу державу щоденно. Серед них є учасник бойових дій, здобувач вищої освіти, який навчається за освітньо-професійною програмою «Публічний аудит» – Орленко Андрій.

Дякуємо Вам, пане Андрію, як воїну-захиснику і водночас нашому студенту. І тепер розуміємо, чому Ви зробили вибір саме нашої програми «Публічний аудит». Він був не випадковим, а навчання в нашому Інституті, сподіваюсь, доповнить Ваші знання та досвід, які знадобляться в мирному повоєнному житті.

Як бачимо і відчуваємо, волю наших людей не зламати, і тому наша держава, незважаючи на складнощі і війну, має зберегти свою інституційну спроможність, а народна стійкість дає підстави впевнено заглянути в період повоєнного відновлення країни. Важливу роль у цьому процесі відіграють і народні депутати України. Серед таких політиків-парламентарів є і наша нинішня здобувачка вищої освіти, яка навчається за освітньо-професійною програмою «Парламентаризм і парламентська діяльність», Яна Зінкевич, народний депутат України IX скликання, засновниця добровольчого медичного батальйону «Госпітальєри», учасниця бойових операцій у російсько-українській війні.

Дякуємо Вам, пані Яно. Сподіваємось, що разом із Вами ми продовжимо добру традицію готувати гідних професіоналів для парламентсько-президентської України.

Дякуємо кожному, хто долучається до волонтерського руху України, спрямованого на нашу перемогу. Пропонуємо і надалі підтримувати наших воїнів конкретними діями.

Яна ЗІНКЕВИЧ,

народний депутат України ІХ скликання, засновниця добровольчого медичного батальйону «Госпітальєри», учасниця бойових операцій у російсько-українській війні, здобувачка вищої освіти КНУ імені Тараса Шевченка, яка навчається за освітньо-професійною програмою «Парламентаризм і парламентська діяльність» (спеціальність «Публічне управління та адміністрування»)

Шановні друзі!

Скажу вам, як студентка Київського національного університету імені Тараса Шевченка, мій вибір освітньої програми «Парламентаризм та парламентська діяльність» не випадковий, адже, будучи обраною народним депутатом України, крім відповідальності і патріотизму, які в мене є, потрібно ще добре орієнтуватися в системі побудови державної влади, всіх нюансах науки державного управління.

Я безмежна вдячна за нові знання у сфері елітознавства, учасницької демократії, парламентаризму в системі публічного управління, які отримую від викладачів кафедри парламентаризму, і її завідувачці – професору Валентині Гошовській.

Ці нові концепції підтверджують правильність моїх дій, спрямованих на розвиток держави і громадянського суспільства, які в єдності і консенсусній взаємодії сприяють розвитку громадянського суспільства і волонтерського руху зокрема.

Мій досвід воєнного волонтерства і роботи в медичній сфері розпочався наприкінці 2013 року, коли я чітко зрозуміла, що якщо кожна людина не буде робити конкретну справу на своєму місці на благо своєї держави, то її захоплять і примусять робити цю саму справу для держави-агресора. Тому я прийняла для себе чітке рішення – жити і працювати для своєї держави, де жили і живуть мої рідні і близькі по духу і цінностях люди, де мене розуміють і цінують, де я ціную їхні щоденні подвиги. І я створила волонтерську бригаду госпітальєрів, яка в ході революційних подій у країні, починаючи з Євромайдану, допомагає переселенцям з Криму та Донбасу, бійцям ЗСУ, частково виконуючи функції держави.

У світовій практиці волонтерство є доброю традицією, яка робить значний внесок у розвиток економіки. Наприклад, згідно з даними Центру досліджень громадянського суспільства Джона Топкінса, понад 140 мільйонів людей з багатьох країн світу беруть участь у добровольчій роботі і щорічно вносять більше одного мільярда доларів у світову економіку.

Я вважаю, що ми повинні також чіткіше усвідомити, що владі й армії потрібно не лише допомагати, а й контролювати їхні дії. Ви ж бачите, яка запекла боротьба точиться навколо різних корупційних оборудок і схем всередині держави. І зрозуміло, що лише ті, хто знають ціну життя і цінності Українського народу, не схиблять. Вони мають імунітет проти тиску і проти корупції, а іншим його потрібно ще прищеплювати. Це як вакцина проти вірусу грипу чи ковіду.

В Україні Указом Президента затверджено Національну систему стійкості, в основі якої лежить, зокрема, і принцип готовності держави та суспільства спільно реагувати на будь-які загрози і кризові ситуації на всіх етапах циклу забезпечення національної стійкості. Цьому може сприяти і волонтерський рух, який є проявом зрілості громадянського суспільства і активним учасником захисту інтересів держави і народу.

Наша бригада госпітальєрів, як і інші волонтерські організації, об'єднує тільки добровольців. Робота волонтерів неоплачувана і свідомо. Це добровільна діяльність на благо інших, і тому кожен волонтер працює без користі для себе і демонструє суспільству, що в житті є речі, які більш цінні, ніж отримання матеріальної нагороди.

Зазначу, що для більшості країн світу:

- починаючи з ХІХ століття волонтерство сформувалось як військова справа;*
- пізніше – як соціальна (сестри милосердя, самаритяни, місіонери);*

– у наш час – як соціально-політична, коли на законодавчому рівні визначається його статус як добровільної, вмотивованої, неоплачуваної діяльності людини у вільний від її основної роботи час, спрямованої на допомогу іншим.

За даними соціологічних досліджень Інституту Геллапа, вже в 2008 році 65 % населення Землі брали участь у волонтерському русі.

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 липня 2023 року, після проголошення Акту про незалежність у 1991 році, українське суспільство створило нові можливості для розвитку волонтерського руху, яке набуло статусу недержавної організації, кількість яких сягає 101 162 організацій.

Це велика сила і великий потенціал нашого народу, який весь час поповнюється.

Членами волонтерських груп переважно виступає молодь (старшокласники, студенти), професіонали різних профілів – юристи, лікарі, психологи, педагоги, а також пенсіонери.

Мотиви в кожній з цих груп волонтерів різні, утім, всіх їх об'єднує добра воля і бажання служити своєму народові, особливо у важкі кризові часи.

Я вважаю, чим більше людей включатиметься у цей рух, тим більш гуманнішим ставатиме наша держава, а в умовах війни з РФ це є одним із чинників нашої майбутньої перемоги над ворогом.

У волонтерському русі, на жаль, є й проблеми. Це, зокрема:

- не достатня підготовленість людей до ролі добровільних помічників на всіх рівнях системи освіти;*
- загальмованість реформ децентралізації влади та судової реформи, які в результаті їх проведення і завершення, без сумніву, матимуть суттєвий позитивний вплив на поведінку людей у нашому суспільстві, зокрема сприятимуть розвитку феномену волонтерства.*

Також вважаю, що, незважаючи на доволі високий Світовий індекс благодійності, усе ж в Україні має посилитися координаційна робота у сфері підготовки волонтерів до реальних умов життя, пов'язаних не лише із соціальними проблемами, а й з воєнними. І кожний народний депутат України має об'єднувати навколо себе людей для виконання такої роботи, а на законодавчому рівні – необхідно визначити статус волонтера, який би забезпечував йому страхування життя і страхування на випадок хвороби, як це зроблено для волонтерів-добровольців ООН ще в 1970 році. Тому в цих краях добровільну суспільну роботу виконує майже кожен третій громадянин країн-членів ЄС.

Ми можемо запозичити кращий досвід цих країн, зокрема в частині укладання трудових договорів із волонтерами (як у Литві, наприклад), або призначати на посади в органи влади осіб, які задекларували свою участь у волонтерському русі країни, зокрема у воєнному волонтерстві у воюючій країні (як у США, наприклад).

Мені і моїм однодумцям ще потрібно вирішити низку інших питань у цьому напрямі.

Тому – приєднуйтесь до таких рухів. Будьте активними громадянами України не лише на словах, а й на ділі.

Слава Україні!

Дмитро АНИЩЕНКО,

здобувач ступеня доктор філософії з публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Dmytro ANISHCHENKO,

candidate for the degree of Doctor of Philosophy in Public Management and Administration Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0009-0008-7721-4644>

Науковий керівник: **Валентина ГОШОВСЬКА**, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ АВТОТРАНСПОРТНОГО СПОЛУЧЕННЯ: ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

MAIN CHALLENGES IN THE FIELD OF ROAD TRANSPORT: PUBLIC ADMINISTRATIVE ASPECT

The main challenges in the field of road transport have been identified, such as unbalanced development of road transport in different regions of the state, oversaturation of road transport with private transport, problems with accessibility of transport services for low-mobility segments of the population; lack of digitalization of transport services, etc.

It has been established that promising areas of state management of the development of road transport in Ukraine are the modernization of infrastructure and the introduction of digital technologies and environmentally friendly modes of transport, which is provided for by the requirements of Ukraine's integration into the European transport space and ensuring sustainable development.

Keywords: *public administration, public policy, road transport, development management.*

Однією з найважливіших галузей економіки України є транспортний сектор, який має доволі розвинену інфраструктуру. Втім у зв'язку з війною з РФ вона сильно порушувана на тимчасово окупованих ворогом територіях і тому важливим постає питання відновлення та розвитку транспортно-го сполучення, спрямованого на забезпечення внутрішніх потреб держави й ефективної взаємодії з іншими країнами. Адже надійне транспортне сполучення та комунікація визначає необхідні передумови для активізації розвитку всього глобалізованого господарства [1].

Нами проведено аналіз проблем управління розвитком автотранспортного сполучення в Україні і з'ясовано, що вони обумовлені не лише недоліками в організації руху, а й у відсутності достатньої координації між різними видами транспорту та порушеннями у сфері екології навколишнього середовища [1].

У результаті виникають нові виклики у сфері автотранспортного сполучення, до яких ми віднесли:

- незбалансований розвиток автотранспортного сполучення у різних регіонах держави;
- перенасичення автотранспортного сполучення приватним транспортом;
- проблеми з доступністю маломобільних верств населення до транспортних послуг;
- брак діджиталізації транспортних послуг тощо.

Втім ці питання можуть бути вирішені у найкоротший термін. Цьому сприятимуть, як вважають вітчизняні науковці, такі умови, як:

- вдосконалення інституційної бази та якості транспортних послуг;
- зростання технологічної й екологічної безпеки;
- збільшення інвестицій із використанням інструментів державно-приватного партнерства;
- інтеграція в міжнародну транспортну мережу;
- запобігання корупції [1].

Для забезпечення цих умов пропонується на національному рівні створити відповідну організацію, яка здійснюватиме державне регулювання у сфері транспорту, основними завданнями якої має стати формування відповідної тарифної політики, створення умов для розвитку конкуренції з метою виведення транспортного ринку та його окремих галузей зі стану природної монополії, створення рівних можливостей для доступу споживачів до нього [3, с.7].

Запровадження такої організації, як Національна комісія з державного управління розвитком автотранспортного сполучення в Україні, сприятиме формуванню нової змішаної моделі управління розвитком транспортної інфраструктури, яка у повоєнний період сприятиме відновленню транспортної інфраструктури і відбуватиметься за активної участі різних міжнародних організацій, приватних інвесторів, громадянського суспільства. Майбутня модель управління розвитком транспортної інфраструктури матиме на меті скоординовану роботу всіх видів транспорту.

Список використаних джерел

1. Аніщенко Д.В. Перспективи державного управління розвитком автотранспортного сполучення в Україні. Наукові перспективи. № 10(64). 2025. С. 38-48. <https://perspectives.pp.ua/index.php/pr/article/view/30871>
2. Шапенко Є.М., Котова С.О., Білоног О.В. Сучасні тенденції та перспективи сталого розвитку системи міського пасажирського транспорту. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Технічні науки. 2025. № 2. С. 306-310. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5941/2025.2.1/46>.
3. Крихтіна Ю.О. Напрями удосконалення механізмів формування та реалізації державної політики розвитку транспортної галузі України. Державне будівництво. 2021. № 1. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.21.01.10>.

Юлія БАНДУРА,

студентка 1-го курсу освітньо-професійної програми «Публічний аудит» кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Yulia BANDURA,

first-year student of the educational and professional program «Public Audit» of the Department of Parliamentarism of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0009-0006-5463-1651>

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАРОДОВЛАДДЯ І ПАРЛАМЕНТАРИЗМ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ

DEMOCRACY AND PARLIAMENTARISM: THE UKRAINIAN DIMENSION OF DIGNITY AND FREEDOM

Democracy and parliamentarism are fundamental principles of Ukrainian statehood that define the relationship between society and government. Throughout Ukrainian history, the desire for freedom and dignity has repeatedly been the driving force behind political change, and the events of 1991, 2004, and 2014 confirmed that democracy is perceived not only as a procedure but also as a moral principle.

According to Article 5 of the Constitution of Ukraine, the people are the sole source of power, and the traditions of the veche and Cossack councils attest to the ancient desire of Ukrainians for self-government. After the Revolution of Dignity, the Verkhovna Rada became a key institution for political renewal and strengthening the democratic balance.

In modern conditions, democracy means the active participation of citizens in shaping public policy, and parliamentarism is the mechanism through which the will of the people is embodied in laws and decisions. During the war, parliament has demonstrated its ability to ensure democratic order and maintain statehood.

Ukrainian parliamentarism is the result of a long evolution of popular representation and a combination of historical traditions, moral values, and modern democratic practices. It forms a unique model that can serve as an example for other post-totalitarian societies.

Keywords: *Ukrainian statehood; democracy; parliamentarism; public participation; Revolution of Dignity; democratic balance; wartime governance.*

Народовладдя та парламентаризм – це основні засади української державності, які визначають, якими мають бути взаємини між владою та суспільством. В українських реаліях ці принципи набули особливої глибини, адже саме прагнення до свободи, гідності та демократичного вибору неодноразово ставало рушійною силою нашої новітньої історії. Події 1991, 2004 і 2014 років переконливо довели: українці сприймають народовладдя не просто як політичну процедуру, а як моральний орієнтир, що має знаходити реальне втілення у державному житті. У цьому контексті парламентаризм виступає не лише механізмом представництва, а й тим демократичним простором, у якому воля народу набуває форми законів, рішень і державних політик.

Саме народовладдя є тією основою, на якій вибудовується українська державність, адже саме народ визнається єдиним джерелом влади згідно зі статтею 5 Конституції України [1].

У різні історичні періоди українці послідовно демонстрували потяг до самоврядування – від традицій віче Київської Русі до козацьких рад, де рішення ухвалювалися на засадах рівності та спільної відповідальності.

Після Революції Гідності 2013–2014 років парламент став центральним інститутом політичного оновлення, адже саме Верховна Рада повернула парламентсько-президентську форму правління, посиливши демократичний баланс гілок влади [1].

Народовладдя передбачає активну й всебічну участь громадян у керуванні державними та суспільними процесами, а також формування умов, за яких реальна влада належить народу.

За теорією Ж.-Ж. Руссо, народ є єдиним носієм суверенітету, а влада лише делегується його представникам [3]. Цей принцип покладено в основу сучасного парламентаризму, де представницький орган має діяти в інтересах громадян, а не політичних еліт.

В українській традиції поняття народовладдя тісно пов'язане з ідеєю спільного прийняття рішень – від козацьких рад до сучасних форм громадської участі у парламентських процесах. Еволюція парламентаризму в Україні фактично є становленням механізмів громадського контролю над владою.

Р. Даль підкреслює, що хоч участь громадян у суспільних і правах тут була дуже високою, важко з певністю стверджувати про ступінь суспільної зацікавленості та участі у народних зборах різних суспільних прошарків.

Цей підхід актуальний для України, де активне громадянське суспільство стало рушієм демократичних змін після 2014 року.

Революція Гідності стала моментом, коли народовладдя набуло не лише політичного, а й морального змісту. Вона утвердила принцип, що влада має бути підзвітною народу, а держава – служити його гідності.

Моя думка полягає в тому, що сучасний український парламентаризм – це не лише система законів і процедур, а передусім прояв колективної свідомості суспільства, яке обирає гідність замість покори.

Саме Верховна Рада України під час війни з росією демонструє здатність підтримувати демократичний порядок навіть в умовах надзвичайних викликів, ухвалюючи закони, що зміцнюють обороноздатність і правову державність.

Отже, український парламентаризм є результатом тривалої еволюції народного представництва – від історичних форм самоврядування до сучасної парламентської демократії. Народовладдя виступає основою гідності та свободи, а парламент – головним механізмом реалізації народного суверенітету.

Саме поєднання історичних традицій, моральних цінностей і сучасних демократичних практик формує унікальний український вимір парламентаризму, який здатен стати прикладом для інших посттоталітарних держав.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. № 30, с. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Гошовська В.А. Парламентаризм : підручник / В. А. Гошовська [та ін.]. – НАДУ, 2016. 672 с.

3. Жан-Жак Руссо. Про суспільний договір, 2020. URL: <https://anthologyforthe lazy.webnode.com.ua/l/zhan-zhak-russo-pro-suspilnij-dogovir/> (дата звернення: 11.11.2025).

Руслан БОЙКО,

студент 2-го курсу магістратури Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ruslan BOYKO,

2nd year master's student at the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: Надія МАКСИМЕНЦЕВА, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДІ ДО ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ (НА ПРИКЛАДІ МКДО КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ РАДИ ПРИ КИЇВСЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ ТА РАЙОННИХ МОЛОДІЖНИХ РАД ПРИ РАЙОННИХ У МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЯХ)

ENGAGING YOUTH IN LOCAL-LEVEL DECISION-MAKING: EXPERIENCE AND PROSPECTS (A CASE STUDY OF THE YOUTH ADVISORY BODIES OF THE KYIV CITY YOUTH COUNCIL UNDER THE KYIV CITY COUNCIL AND THE DISTRICT YOUTH COUNCILS UNDER THE DISTRICT STATE ADMINISTRATIONS IN KYIV)

This paper examines modern approaches to engaging youth in local-level decision-making processes in Ukraine. Special attention is given to the activities of youth advisory bodies, particularly the Kyiv City Youth Council under the Kyiv City Council and the district youth councils operating within Kyiv's district state administrations. The study analyzes various forms of youth participation in local governance, including involvement in committees, strategic sessions, public consultations, and working groups. Additionally, it explores the integration of young people into the civil service, addressing challenges related to institutional culture, limited career advancement opportunities, and the need for systemic reforms. The importance of mentorship, modern working conditions, and mechanisms for supporting professional development is emphasized. The paper highlights the strategic role of the young generation in Ukraine's post-war recovery and in shaping a new model of effective, innovative, and responsible governance.

Участь молоді в ухваленні рішень завжди була важливим елементом демократії, проте в умовах сучасних українських реалій це питання набуває особливої актуальності. Сьогодні, коли країна виборює свободу та незалежність, молоде покоління не просто спостерігає за подіями – воно активно вибудовує майбутнє власної держави. Саме тому залучення молоді до процесів управління, як на рівні органів місцевого самоврядування, так і в системі державної служби загалом, стає одним із ключових викликів і завдань нашого часу.

Так процес залучення молоді до прийняття управлінських рішень на місцевому рівні на сьогодні реалізується у наступних формах: залучення молоді до участі у публічному управлінні органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій та підтримка і стимулювання просування молоді у державній службі.

Так зараз активно розвиваються молодіжні консультативно-дорадчі органи (далі – МКДО) і важливу роль серед них відіграють молодіжні ради, тобто механізм залучення, який дозволяє молоді бути почутою та впливати на прийняття рішень на місцях. Ключову роль відіграють місцеві органи, у перші черги, представницькі, які підтримують молодіжні рухи щодо реалізації свого права участі у державному управлінні. У м. Києві вона реалізується шляхом створення та функціонування Київської міської молодіжної ради при Київській міській раді та Молодіжних радах при районних в місті Києві державних адміністраціях та демонструють наскільки ефективним може бути цей формат залучення. Вони не лише представляють позицію молоді, а й формують нову культуру взаємодії між владою та суспільством. Така форма залучення молоді реалізується шляхом участі у робочих групах,

стратегічних сесіях, громадських обговореннях, консультативних процесах, постійних комісіях при Київській міській раді та показує, що молоді люди здатні генерувати сучасні, раціональні та креативні рішення, впливати на розвиток країни та власного міста зокрема.

Проте вплив молоді на міські процеси це лише один аспект, який стосується залученню молоді до прийняття рішень на місцях. Паралельно постає значно ширше питання: **чому і як треба працювати над залученням молоді до державної служби?**

В умовах війни українська молодь проявила себе так, як не очікував світ: захищає державу, волонтерить, створює ініціативи, впроваджує інноваційні рішення в різних сферах суспільного життя. Міжнародна спільнота побачила не «молодь» у традиційному сенсі, а покоління зрілих, відповідальних, сміливих людей, здатних приймати рішення та діяти на рівні з досвідченими фахівцями. Постійний розвиток технологій, цифровізація та доступ до сучасної освіти змусили молоде покоління дорослішати швидше та глибше розуміти процеси, пов'язані з функціонуванням держави та внутрішніми процесами прийняття рішень. Тому питання залучення молоді до управління не є дискусією «чи потрібно це робити» – сьогодні ми повинні відповідати на питання «як це робити правильно».

Ще однією формою залучення молоді до прийняття управлінських рішень є підтримка на рівні державної служби. Важливим напрямком є створення структурованої системи інтеграції молоді до державного управління. Тут надзвичайно важливою є роль старшого покоління державних службовців – як носіїв досвіду, знань і практичної мудрості. Стала та ефективна модель передбачає, що молодь входить у систему з якісними теоретичними знаннями, а старші колеги допомагають опанувати практику, надають наставництво та супровід у перші роки служби.

Однак ця модель вимагає реальних змін у кадровій культурі державних органів. В Україні вже багато років існує проблема блокування кар'єрного росту молодих фахівців через надмірну «закріпленість» посад за представниками старших поколінь. Коли людина займає одну й ту саму посаду до пенсії, це паралізує розвиток інституції та демотивує молодих службовців. Для того щоб залучення молоді було ефективним, необхідно реформувати принципи ієрархії державної служби. Це може включати:

- встановлення вікових рамок для окремих посад;
- створення системи переходу досвідчених кадрів до навчально-методичних функцій;
- оновлення механізмів просування по службі з акцентом на компетентності, а не на стажі;
- впровадження ефективної системи наставництва.

Водночас кар'єрний розвиток – не єдина мотивація для молоді. Потрібна система заохочень: справедлива заробітна плата, сучасні умови праці, привілеї для професійного зростання, соціальні гарантії. Лише так можна створити умови, в яких талановита молодь не полишатиме державну службу, а будуватиме довгострокову кар'єру.

Молодіжні ради можуть відігравати в цьому процесі особливу роль. Саме вони стають першою сходинкою для тих, хто прагне увійти в систему державного управління. Молодь у радах навчається комунікувати з органами влади, розуміє процеси ухвалення рішень, отримує навички проєктного менеджменту та публічного управління. Вони готують майбутніх держслужбовців, яким доведеться відновлювати країну після перемоги.

Україна потребуватиме саме сучасних поглядів, інноваційних ідей та динамічного мислення молодого покоління. Багато рішень, які сьогодні приймаються на основі застарілих підходів, мають бути переосмислені. Молодь, яка зростає в умовах глобальних змін, здатна запропонувати більш адаптивні, технологічні й прогресивні рішення. Саме такі рішення визначатимуть якість державного управління у післявоєнний період.

Молодь не просто має право брати участь у формуванні державної політики – вона є тим поколінням, яке буде її реалізовувати. Тому залучення молоді до державної служби – це не опція, а стратегічна необхідність. Це шлях до створення нової професійної еліти державних службовців, здатної забезпечити ефективно, сучасне та відповідальне врядування.

Молодь у молодіжних радах, у місцевому самоврядуванні та в державній службі – це не окремі процеси, а взаємодоповнювані компоненти однієї системи. Системи, яка має на меті формування активних громадян, професійних політикотворців і майбутніх державних лідерів.

Саме від того, наскільки якісно ми організуємо цей процес сьогодні, залежатиме, якою буде наша Україна завтра!

Список використаних джерел

1. Драпушко Р., Горінов П., Міненко Є. Ефективність залучення молоді до прийняття управлінських рішень. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Том 33(72) № 3. С. 54–59. URL: http://pubadm.vernadskyyournals.in.ua/journals/2022/3_2022/10.pdf
2. Молодіжна політика в Україні: навчальний посібник / П. В. Горінов, Р. Г. Драпушко, Н. А. Драпушко, О. Є. Ільюк / за заг. ред. акад., проф. В. П. Андрущенко. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. 304 с. URL: <https://dismp.gov.ua/navchalnij-posibnik-molodizhna-politika-v-ukraini/>
3. Стукан, Т. (2020). МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: СУТЬ, ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (4), 125-131. <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.4.15>
4. Луценко С. М., к.держ.упр., доц., СОППО ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ. 2016.
5. Мацюк Т. І. Молодіжна політика в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку. 2013.
6. The Guardian. (2020). «Як коронавірус впливає на психічне здоров'я молоді?»
7. Volunteering Matters. (2020). «Молодіжна соціальна діяльність та волонтерство під час COVID-19.»
8. Публікація команди Львова: Соціоінформ, Інститут міста та МолоДвіж Центр. Львів у межах реалізації проєкту ПРООН «Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні».

Ірина ВДОВЕНКО,

студентка Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Iryna VDOVENKO,

student of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: Юлія ШЕСТАКОВА, доктор філософії з політології, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ У ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

PUBLIC AUDIT IN THE PERIOD OF UKRAINE'S POST-WAR RECONSTRUCTION

The summary highlights the role of public audit as a key instrument for ensuring transparency, accountability, and efficiency in public administration during Ukraine's post-war reconstruction. It emphasizes that large-scale international financial support and major infrastructure projects require a high level of trust from both citizens and international partners. In this context, public audit must be grounded in international standards such as ISSAI and the practices of the European Court of Auditors, serving not only as a mechanism of control but also as a strategic tool for managing public risks. The importance of a risk-oriented approach is underlined, focusing on the most vulnerable areas such as infrastructure reconstruction, social programs, and the restoration of de-occupied territories. The growing role of digital technologies is noted, as they enhance the speed and accuracy of detecting violations, while transparency and civil society engagement strengthen trust and integrity. Effective public audit should contribute not only to oversight but also to institutional development and the sustainable progress of the state.

Keywords: *public audit, post-war reconstruction, performance audit.*

Публічний аудит у сучасних умовах постає ключовим інструментом забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності управління державними ресурсами. У контексті післявоєнної відбудови України значення аудиту істотно зростає, оскільки масштабне залучення міжнародної фінансової допомоги та реалізація великих інфраструктурних проєктів потребують довіри як з боку громадян, так і з боку міжнародних партнерів. Саме тому публічний аудит має трансформуватися з інструмента перевірки фінансових звітів у стратегічний механізм управління державними ризиками та оцінки результативності державної політики [1; 2].

Післявоєнний період характеризується високим рівнем невизначеності, зростанням корупційних ризиків, ускладненою логістикою та необхідністю прийняття багатьох термінових рішень. У таких умовах аудит має виконувати ключову функцію гарантії прозорості та доброчесності використання державних і донорських коштів, а також забезпечити обґрунтування визначення пріоритетів у політиці відновлення. Йдеться про аудит, орієнтований не лише на виявлення порушень, а й на надання практичних рекомендацій, які підвищують довіру та сприяють ефективному плануванню [2].

Публічний аудит в Україні повинен базуватися на міжнародних стандартах, зокрема ISSAI (Міжнародних стандартах вищих органів аудиту) [1], підходах Рахункової палати ЄС, що забезпечують комплексну оцінку результативності державних програм [3], а також на механізмах антикорупційного контролю, які застосовуються в країнах ЄС.

Запозичення найкращих світових практик дозволяє уніфікувати процедури, підвищити якість аналітичної роботи та зміцнити співпрацю з міжнародними партнерами. В умовах європейської інтеграції це є необхідним кроком для вдосконалення системи публічного аудиту в Україні [2; 3].

У післявоєнний період ефективним стає ризик-орієнтований аудит, який зосереджується на сферах найбільшої імовірності зловживань: реконструкція критичної інфраструктури, гуманітарна допомога, житлові програми, відбудова деокупованих територій. Такий підхід дає змогу раціонально розподіляти ресурси аудиторів та зменшувати потенційні втрати, що особливо важливо в умовах обмеженості фінансування та високої вартості відбудови [2].

Публічний аудит має виходити за межі перевірки фінансової дисципліни та зосереджуватися на оцінці результативності державних програм. Аудит ефективності дозволяє визначити, наскільки успішно реалізуються проекти відбудови, чи досягаються поставлені цілі, чи є управлінські рішення економічно обґрунтованими, а також які альтернативні рішення можуть забезпечити кращі результати [3]. У післявоєнний період це критично важливо, оскільки кожна інвестиція має приносити максимальний суспільний ефект.

Ефективність сучасного аудиту значно підвищується завдяки впровадженню цифрових технологій: електронних реєстрів, автоматизованих систем аналізу даних, «електронного сліду» транзакцій, супутникового моніторингу, аналітичних панелей з оцінки ризиків. Застосування цих інструментів мінімізує людський фактор і прискорює виявлення порушень [2]. Для України особливо важливою є інтеграція цифрових систем контролю з державними реєстрами та платформами донорської звітності.

Прозорість публічного аудиту є важливою умовою довіри. Відкрита публікація звітів, інфографіки, зведених таблиць, даних про використання донорських ресурсів і залучення громадських експертів створюють додаткові гарантії доброчесності [3]

Публічний аудит у період відбудови України має перетворитися на комплексний інструмент, що працює не лише на контроль, а й на розвиток державних інституцій. Його ефективність залежить від дотримання міжнародних стандартів [1], впровадження ризик-орієнтованих підходів [2], цифровізації процесів та посилення взаємодії з громадянським суспільством. Успішна інтеграція цих елементів забезпечить прозорість відбудови, зміцнить довіру міжнародних партнерів і створить умови для сталого розвитку України.

Список використаних джерел

1. International Organization of Supreme Audit Institutions. ISSAI 100: Fundamental Principles of Public-Sector Auditing. Copenhagen: INTOSAI, 2013. URL: https://www.psc-intosai.org/wp-content/uploads/2022/05/224_exposure-draft-issai-100-fundamental-principles-of-public-sector-auditing.pdf
2. OECD. Government at a Glance 2021. Paris: OECD Publishing, 2021. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/07/government-at-a-glance-2021_70df9612/1c258f55-en.pdf
3. European Court of Auditors. Annual Report on the EU Budget. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. URL: https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/annualreports-2021/annualreports-2021_en.pdf
4. Верховна Рада України. Бюджетний кодекс України: Закон від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

Марія ВОРОНА,

магістрантка кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Maria VORONA,

master's student of the Department of parliamentarism of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0009-0008-4077-6869>

Науковий керівник: **Лілія ГРИГОРОВИЧ**, кандидат філософських наук, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДЕНЬ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ ЯК ТОЧКА ВІДЛІКУ МОДЕРНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

DAY OF DIGNITY AND FREEDOM AS THE STARTING POINT OF MODERN UKRAINIAN PARLIAMENTARISM

The Day of Dignity and Freedom, celebrated in Ukraine on November 21, marks the beginning of the Orange Revolution and the Revolution of Dignity, symbolizing the nation's commitment to democracy, human rights, and the rule of law. Scholars emphasize its profound influence on Ukraine's political development. According to V. Kryvoshein, the Revolution of Dignity transformed political and legal culture, strengthened civic identity, and advanced the formation of an active civil society. I. Reiterovych argues that dignity and freedom have become core values shaping democratic legitimacy in Ukraine. Research also shows that these events initiated a new stage of state-building, where parliament and civil society began meaningful cooperation to protect human rights. Both revolutions challenged oligarchic influence, weakened informal power networks, and pushed the country toward European democratic standards. The Revolution of Dignity demonstrated unprecedented civic self-organization, redefining the relationship between society and the state and reinforcing parliament's role during the 2014 political crisis. Today, the Day of Dignity and Freedom stands as a symbol of Ukraine's irreversible European path, consolidating society around democratic principles and fostering a culture of political responsibility and accountability.

Keywords: Freedom, dignity, revolution of dignity, Orange Revolution, political institutions, Ukrainian society.

День Гідності та Свободи – це офіційне державне свято України, яке вшанується 21 листопада на честь початку двох ключових суспільно-політичних подій: Помаранчевої революції 2004 року і Революції Гідності 2013–2014 років. Ця дата є символом прагнення українців до демократії, верховенства права та захисту прав людини.

З наукової точки зору, День Гідності та Свободи має глибоке політичне значення. Політологи й правознавці визнають, що це не просто меморіалізація протестів, а реальна точка відліку, яка ознаменувала трансформацію політичної культури України. Наприклад, у статті В. В. Кривошеїна досліджується вплив Революції Гідності на політичну та правову культуру українського суспільства: він показує, що цей рух сприяв переходу до європейських демократичних цінностей, формуванню громадянської ідентичності й розбудові реального громадянського суспільства [1, с. 17–32].

Ігор Рейтерович у своїх працях підкреслює, що цінності гідності й свободи стали фундаментом для нового уявлення представницької демократії в Україні: вони формують нормативну основу політичної легітимності інститутів влади [2, с. 101 – 110].

Крім того, у дослідженні «Сучасні виміри гідності та свободи українського народу» зазначається, що Революція Гідності активувала новий етап державотворення – коли парламент і громадянське суспільство починають реально взаємодіяти для забезпечення прав людини. [3, с. 105]

У 1990-х – на початку 2000-х років в Україні відбувалося поступове формування партійної системи, однак її інституційний розвиток залишався слабким. Партії часто створювалися як електо-

ральні проекти або як інструменти впливу окремих фінансово-промислових груп, а не як ідеологічні структури, що представляють інтереси громадян [5, с. 63]. У цей період посилюється вплив олігархічних груп, що визначали політичні коаліції, кадрові рішення та порядок денний Верховної Ради. Суспільна довіра до парламенту залишалася низькою через відсутність прозорості, непослідовність законодавчих рішень і регулярні політичні кризи [6, с. 28].

Українські дослідники відзначають, що саме слабкість партійних інститутів та домінування неформальних економічних інтересів призвели до того, що парламент часто втрачав можливість виконувати представницьку функцію в інтересах громадянського суспільства, а не політичних груп [4, с. 112].

Помаранчева революція стала першим масовим проявом суспільного протесту проти обмежень виборчих прав та політичних маніпуляцій. Це була спроба відстояти виборчу справедливість і забезпечити дотримання демократичних процедур, що відповідало очікуванням громадян щодо чесності влади та підзвітності державних інституцій [5, с. 88]. Революція спричинила реформу політичної системи у форматі конституційних змін 2004 року, які наблизили Україну до моделі парламентсько-президентської республіки.

Попри це, реформування парламенту не було завершеним. Інституційні зміни супроводжувалися політичними конфліктами, нестабільністю урядів та подальшими спробами перегляду Конституції. Брак політичної волі та сформованої політичної культури завадив Верховній Раді повною мірою реалізувати потенціал оновленої моделі парламентаризму [6, с. 34].

Революція Гідності 2013–2014 років стала ключовою точкою політичного зламу, що радикально змінила баланс влади в Україні та започаткувала якісне оновлення парламентаризму. Причини протестів, які розпочалися у листопаді 2013 року, були багатшаровими, однак центральними чинниками стали: відмова уряду від підписання Угоди про асоціацію з ЄС, що суперечило задекларованому європейському курсу держави; систематичні порушення прав і свобод громадян, включно зі свавіллям силових структур; а також згортання демократичних процедур та поступова узурпація влади президентом В. Януковичем. Усі ці процеси спричинили різке падіння довіри до влади та мобілізували суспільство на протестну активність.

Майдан продемонстрував безпрецедентний рівень самоорганізації громадян, що дозволило дослідникам визначити його як форму прямої демократії, у межах якої громадськість виконувала роль коректора помилок влади. Самоорганізовані ініціативи, волонтерські групи, студентські рухи і професійні спільноти сформували нову політичну суб'єктність, здатну висувати до держави вимоги, серед яких ключовими були відповідальність та підзвітність парламенту. Масова участь людей із різних регіонів пододала попередні бар'єри пасивності та страху перед державою, що традиційно характеризували політичну культуру пострадянського періоду.

Під час подій 2013–2014 років Верховна Рада стала інституцією, від рішень якої залежав мирний вихід із політичної кризи. Після ескалації насильства та втечі президента В. Януковича парламент перебрав на себе функцію стабілізації державного управління. Одним із визначальних рішень стало ухвалення 21 лютого 2014 року закону про повернення до редакції Конституції 2004 року, що відновило баланс між президентською та парламентською гілками влади і зміцнило роль Верховної Ради як центру політичної системи [6, с. 91].

Також парламент сформував новий уряд, забезпечивши безперервність виконавчої влади та міжнародну легітимність держави у перехідний період. Дослідники наголошують, що саме ці рішення стали механізмом перенесення центру влади від президента назад до парламенту, що відповідає європейській традиції стримувань і противаг та посилює роль представницького органу у виробленні державної політики.

Після Майдану українське суспільство почало критично оцінювати дії влади та формувати підвищені очікування щодо прозорості, доброчесності та реформаторських підходів. Революція Гідності також стала каталізатором формування культури відповідальності влади. Процеси люстрації, відставки чиновників старого режиму та розслідування корупційних правопорушень свідчать про підвищення суспільних вимог до політичної підзвітності та результативності дій органів державної влади [1, с. 48]. Громадяни дедалі більше вимагають конкретних результатів від політичної еліти, а не лише символічного підтвердження легітимності влади.

Події 2013–2014 рр. сприяли переходу від патерналістської моделі політичної поведінки до моделі, характерної для європейських демократій. Українське суспільство почало активно утвер-

джувати принципи громадянської відповідальності, демократичні стандарти взаємодії між владою та громадянами, а також консолідацію політичної нації [2]. Цей процес супроводжувався формуванням громадянського суспільства, яке характеризується високим рівнем політичної активності та підвищеною вимогливістю до дій державних інституцій.

День Гідності та Свободи виступає символом незворотності європейського вибору України, утвердження прав і свобод громадян та нової функціональної ролі парламенту як органу, що служить суспільству, а не лише формально виконує представницькі функції [1, с. 52; 2]. Пам'ять про Майдан консолідує суспільство навколо ідеалів демократії та національної гідності, створюючи умови для розвитку політичної культури та відповідального державного управління [3]. Таким чином, День Гідності та Свободи виступає не лише символічною пам'ятною датою, а й чинником трансформації політичної свідомості українців, сприяючи зміцненню демократичних цінностей та утвердженню культури політичної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Кривошеїн В. В. Вплив «Революції Гідності» на політичну та правову культуру українського суспільства. Вісник Національного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, політологія. 2016. С. 17–32.

2. Рейтерович І. Гідність як ключова цінність представницької демократії. Збірка наукових праць (Київський національний університет, публічна політика). https://ipacs.knu.ua/pages/dop/273/files/63d065dc-20b2-4aac-b9f2-5a97a55ca011.pdf?utm_source=chatgpt.com

3. Сучасні виміри гідності та свободи українського народу: збірник наукових праць. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. 210 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/273/files/63d065dc-20b2-4aac-b9f2-5a97a55ca011.pdf>

4. Шаповал В. Конституційне право України: академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 528 с.

5. Журавський В. С., Погорілко В. Ф. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: навч. посіб. Київ: Наукова думка, 2009. 312 с. 6. Романюк А. Парламентська демократія в Україні: еволюція, проблеми, перспективи. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 244 с.

6. Шаповал В. Українська Конституція та конституціоналізм: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 256 с.

Максим ГРИЩЕНКО,

студент філософського факультету спеціальності «Політологія» Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Maksym HRYSHCHENKO,

student of philosophy faculty speciality «Political science» of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Андрій МИКОЛЮК**, кандидат політичних наук, доцент кафедри державного управління Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА СТІЙКІСТЬ УКРАЇНИ ТА БОРОТЬБА З ДЕЗІНФОРМАЦІЄЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UKRAINIAN INFORMATIONAL RESILIENCE AND THE FIGHT AGAINST DISINFORMATION IN A STATE OF MARTIAL LAW

Informational resilience is a crucial component of democratic stability during wartime. Russia's full-scale invasion demonstrated how disinformation aims to undermine public trust, weaken institutions, and sow panic. International experience illustrates viable strategies: the EU's coordinated counter-disinformation initiatives, Finland's long-term investment in critical thinking approach all show that truth-based, creative communication can outperform propaganda. Ukraine has significantly strengthened its information defenses since 2014 through transparent government messaging. Overall, Ukraine's response highlights that societal trust, media literacy, and democratic accountability are key to resisting disinformation and safeguarding democratic resilience during war.

Keywords: *informational resilience, countering disinformation, media literacy.*

Інформаційна стійкість і протидія дезінформації є критично важливими для збереження демократії, особливо в умовах війни. Масштабні дезінформаційні кампанії під час воєнних конфліктів спрямовані на підрив довіри громадян до державних інституцій та медіа, а також на послаблення волі суспільства до опору агресору. Небезпеку таких інформаційних атак усвідомлюють у всьому світі.

Війна росії проти України наочно демонструє, як агресор використовує інформацію як зброю – від фейкових повідомлень про нібито «нацистський режим» у Києві до вкидів, що сіють паніку і зневіру серед населення. Демократична держава мусить захищати свій інформаційний простір, водночас залишаючись вірною принципам свободи слова, що є складним, але необхідним завданням.

Поняття інформаційної стійкості охоплює здатність суспільства витримувати інформаційні удари та швидко відновлюватися після них. Дослідники визначають її через наявність надійних та правдивих суспільних інституцій і структур, підтримку авторитетних інституцій, яким довіряють люди, а також через медіа та інформаційну грамотність громадян, що дозволяє їм розпізнавати достовірні джерела. [1]

У центрі цього концепту лежить довіра. Якщо громадяни довіряють державі, медіа та одне одному, дезінформації значно важче посягти хаос та роз'єднати суспільство. Втрата довіри може мати руйнівні наслідки, як це сталося під час штурму Капітолію у США у 2021 році. Формування довіри та критичного мислення є базовими елементами зміцнення інформаційної стійкості, і саме вони лягли в основу європейської політики протидії дезінформації.

З 2018 року ЄС реалізує комплекс заходів, серед яких створення платформи «EU vs Disinfo» для викриття дезінформаційних кампаній та ухвалення Кодексу практик щодо дезінформації за участі найбільших онлайн-платформ і рекламної індустрії. Крім того, в Європі налагоджено співпрацю між фактчекерами, академічною спільнотою, медіа і технологічними компаніями, наприклад через Європейську обсерваторію цифрових медіа (EDMO), задля оперативного реагування на інформаційні загрози. [3]

Історичний досвід показує, що правдива інформація є найкращим способом протидії ворожій пропаганді. Під час Другої світової війни BBC цілеспрямовано транслювало німецькою мовою чесні новини, включно з повідомленнями про поразки союзників, щоб завоювати довіру німецьких слухачів і протиставити правду нацистській брехні. Такий маневр виявився дієвим, оскільки попри

глушіння сигналу мільйони людей під владою нацистів таємно слухали BBC, яке стало для них надійним джерелом інформації. [4]

Серед сучасних практик протидії дезінформації особливо виділяється досвід Фінляндії, яка очолює європейські рейтинги стійкості до фейкових новин. Високий рівень інформаційної грамотності та критичного мислення формують з дошкільного віку, застосовуючи концепцію мультилітності. Багато в чому цей успіх пояснюється високим рівнем довіри до вчителів, журналістів і уряду, що дозволяє успішно реалізовувати спільні ініціативи у протидії фейковим новинам. [2]

Український досвід протидії дезінформації є надзвичайно цінним, оскільки країна стала полігоном інформаційної війни ще з 2014 року. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році Україна зустріла його значно підготовленішою на інформаційному фронті, ніж у 2014-му.

З перших днів війни найбільші українські телеканали об'єдналися у цілодобовий телемарафон єдиних новин, щоб централізовано інформувати населення та протидіяти російським фейкам. Цей крок став безпрецедентним і фактично означав запровадження єдиного національного ефіру. Він допоміг утримати порядок в медіапросторі, не допустити поширення панічних чуток та підтримати бойовий дух населення. Водночас тривала концентрація інформації у руках держави викликала дискусії щодо медіаплюралізму.

Україна активно розвиває незалежні фактчек-проекти та медіаініціативи, такі як StopFake, VoxCheck, «Детектор медіа» та Texty.org.ua, які викривають маніпуляції і доповнюють державні зусилля у просвіті громадян. Парламент ухвалив новий закон про медіа, що впроваджує європейські стандарти прозорості медіавласності, гарантує незалежність регулятора та створює механізми протидії дезінформації без порушення свободи слова.

Отже, боротьба з дезінформацією в умовах війни – це багатоаспектне завдання. Демократична держава повинна поєднувати ефективні заходи інформаційного захисту з дотриманням своїх цінностей: правдивості, відкритості і поваги до прав людини. Зміцнення інформаційної стійкості передбачає розвиток незалежних медіа та мережі фактчекерів, а також просвіту громадян і навчання їх критично мислити. Український досвід підтверджує ефективність такого підходу: країна успішно протистоїть одній з найпотужніших дезінформаційних держав світу, і її практика може стати взірцем для інших демократичних держав у протидії гібридним загрозам.

Список використаних джерел

1. Carnegie Endowment for International Peace. Ukraine's Total Democratic Resilience in the Shadow of Russia's War. 2023. URL: <https://carnegieendowment.org>
2. Center for an Informed Public, University of Washington. What we can learn from Finland. 2023. URL: <https://www.cip.uw.edu>
3. Center for European Policy Analysis (CEPA). Democratic Offense Against Disinformation. 2020. URL: <https://cepa.org>
4. The Guardian. How the BBC's truth offensive beat Hitler's propaganda machine. 2017. URL: <https://www.theguardian.com>

Лідія ДАНИЛЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Lidia DANYLENKO,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Parliamentarism, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0002-4524-8347>

КОНСТРУКТИВНА ВЗАЄМОДІЯ В ДЕРЖАВІ – УМОВА РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ

CONSTRUCTIVE INTERACTION IN THE STATE IS A CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF PARLIAMENTARY CONTROL

The types of parliamentary control (direct and indirect) are considered as forms of parliamentary influence on compliance by executive authorities with current legislation and the Constitution of Ukraine.

It was emphasized that under the conditions of a well-functioning parliament, there is no need to create new state control bodies to impose direct sanctions on violators. It is rational enough to use indirect parliamentary sanctions, such as political, organizational, and legal measures of influence, which may result in resignation of the government or ministers, transfer of materials to law enforcement agencies, termination of the powers of officials, mandatory requirements to eliminate violations, cancellation of executive decisions, etc.

It is noted that the parliament and its constituent elements (parliamentarians, committees, commissions, Ombudsman, Accounting Chamber, Commissioner for Human Rights) should more clearly and transparently implement the forms of control determined by their powers. This will contribute to strengthening constructive interaction in the state.

Keywords: *parliament, parliamentary control, dignity and freedom, human rights, democracy.*

Демократія, свобода, гідність і права людини – основні цінності сучасної Української держави, визначені Конституцією України.

Нашому народу властиві ці цінності, які еволюціонували від українського козацтва XVII ст., як спільноти вільних воїнів, які не підпорядковувались жодній іноземній владі, визнаючи за гідність вірність своїм обов'язкам захисту українських земель і товариству, своїй вірі і правилам поведінки, до борців українського національно-визвольного руху XIX – початку XX ст., які були глибоко переконані, що українське суспільство варте своєї особистої культури, мови, віри як основи самостійного державного розвитку.

Нині (з кінця XX ст. – початку XXI ст.) українці сформували стійку платформу національного відродження та боротьби за свою незалежність, вкладаючи у зміст зазначених понять свободу вибору держави жити в сім'ї вільних європейських народів, як самодостатнє, демократичне суспільство, здатне подолати корупцію, олігархію, зловживання владою.

Ці ідеї також відображені у загальних тенденціях розвитку європейських демократій, об'єднаних не тільки спільними економічними, а й ціннісними орієнтирами, покладеними в основу Хартії Європейського Союзу про основні права, прийнятої вперше у 2000 р. і затвердженої у 2007 р. Лісабонською угодою, що ґрунтується на ідеях гідності, свободи, рівності, солідарності, прав громадян, правосуддя. Це на сьогодні не просто взаємна декларація країн-учасниць об'єднання, а основа права ЄС як динамічної спільноти, яка має перспективи поширення.

Нині, більша – патріотично налаштована частина нашого суспільства – боронить Україну від ворога – РФ, який військовим шляхом окупував частину нашої території і веде запеклу війну проти українського народу та нашого вільного вибору, продовжує вірити в перемогу і виявляє готовність діяти у напрямі посилення парламентського контролю над усіма процесами в державі, яка має парламентсько-президентську форму правління.

Парламентський контроль, разом із іншими видами державного контролю, за органами виконавчої влади та господарськими організаціями сприяє ефективному утриманню і розвитку економіки та соціальної сфери в державі, зокрема взаємодії влади і держави. Його метою є визначення ефективності та належного здійснення повноважень органами влади і посадових осіб, що формуються або призначаються парламентом, додержання основних прав і свобод людини, забезпечення національної безпеки й оборони.

Контрольна діяльність парламенту спрямована на здійснення постійної й ефективної перевірки виконання прийнятих актів законодавства у всіх сферах життєдіяльності країни.

У теорії державного управління парламентський контроль характеризується:

- системним наглядом за виконавчою гілкою влади і є частиною державного нагляду;
- одним із механізмів сталого розвитку держави, що включає інструменти накладання певних обмежень на органи виконавчої влади, забезпечення захисту прав і свобод окремих громадян проти зловживання владою, підтримку постійного діалогу, дискусії та партнерства в суспільстві, зміцнення ролі представницької влади у політико-правовій системі;

- особливим видом державного контролю, який здійснюється парламентом на підставі та у межах, визначених чинним законодавством.

Не існує єдиного рецепту у відносинах між законодавчою та виконавчою гілками влади. Вважається, що законодавці можуть витратити стільки часу на ці процедури, скільки вони вважають за потрібне для належного виконання цієї роботи і при цьому використовувати різноманітні санкції до органів виконавчої влади і їх посадовців. При цьому сам парламент не накладає юридичних санкцій (штрафів, кримінальних покарань тощо), а лише здійснює заходи політико-правового впливу, які змушують органи виконавчої влади та посадових осіб діяти в межах закону.

Цьому сприяє опосередкований і прямий парламентський контроль (див.: рисунок).

парламентський контроль			
<i>прямий</i>		<i>опосередкований</i>	
суб'єкти контролю	форми контролю	суб'єкти контролю	форми контролю
парламентар	- звернення - запит	Рахункова палата	Щорічний звіт про виконання Програми Уряду
група парламентарів	- інтерпеляція	Омбудсман	Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина
тимчасова парламентська комісія	- парламентські слухання - засідання комісії	НАБУ, ДБР, НАЗК, САП, Офіс Генерального прокурора	нагляд за додержанням законів
парламентський комітет	- парламентські слухання - засідання комітету - висновки комітетів		
парламент	- може висловити недовіру Уряду, Президенту, суду - припинити повноваження посадових осіб, яких призначає парламент – Голова Рахункової палати, Уповноважений ВРУ з прав людини, Голова Національного банку (за поданням Президента), члени НКРЕКП, ЦВК - проводить години запитань до Уряду	Уповноважений з прав людини	Щорічний звіт Верховній Раді про стан дотримання прав людини

Джерело: авторська розробка.

Якщо контроль здійснює парламент, то він є *прямим* і не потребує додаткового фінансування з бюджету. В результаті такого контролю встановлюються не прямі санкції, а здійснюються лише політичні, організаційні, правові заходи впливу, які можуть завершитися:

- відставкою уряду чи міністрів;
- передачею матеріалів до правоохоронних органів;
- припиненням повноважень посадових осіб;
- обов'язковими вимогами щодо усунення порушень;
- скасуванням рішень виконавчої влади тощо.

Якщо парламент не справляється з поставленими завданнями щодо реалізації власної контрольної функції, то він створює додаткові державні інституції для здійснення опосередкованого парламентського контролю, які потребують додаткового фінансування з бюджету держави і які встановлюють прямі санкції до порушників – органів виконавчої влади та їх працівників. Це, зокрема, стосується САП, НАБУ, ДБР, НАЗК, Офісу Генерального прокурора.

Вважаємо, що посилення конструктивної взаємодії в державі між владою і народом посилить прямий парламентський контроль, до якого більш активно долучатимуться громадські активісти, публічні аудитори, громадські контролери, збільшиться і конкретизується вплив опозиції на дії влади.

Як *висновок* зазначимо, що у конструктивній взаємодії влади і народу, парламент здійснюватиме контроль від імені народу і разом із народом за діяльністю державних виконавчих органів влади, Президента і суду, а народ, своєю чергою, посилить контроль за діяльністю парламенту через інститути прямої демократії – референдуми, вибори, петиції, мітинги, збори, демонстрації, громадські слухання тощо.

Парламентський контроль залежить від місця парламенту в системі державних інституцій, тобто, від державного та політичного устрою, традицій і форм державного правління. Для України він є природним і вкрай важливим.

Сергію ДЕЙНЕКА,

студент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Serhii DEINEKA,

student of the Department of parliamentarism of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: Володимир ДЗЕГА, доктор філософії з публічного управління та адміністрування, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВІД РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ ДО ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ: ЕВОЛЮЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

FROM THE REVOLUTION OF DIGNITY TO THE WAR FOR INDEPENDENCE: THE EVOLUTION OF CIVIC CONSCIOUSNESS OF UKRAINIANS

Since the Revolution of Dignity in 2013-2014, Ukraine has undergone a profound transformation in civic consciousness, shifting from widespread disillusionment to active public engagement. The Maidan protests ignited a collective awakening, emphasizing dignity, solidarity, and accountability. As conflict erupted and territorial integrity was challenged, volunteerism surged: citizens organized support for the army, internally displaced people, and local communities.

Over time, civic engagement matured into institutional participation, with NGOs, watchdog groups, and reform initiatives influencing policy and governance. The full-scale war since 2022 deepened this shift, pushing many ordinary Ukrainians into roles of guardians and helpers, reinforcing a sense of shared purpose. Civil society has not only mobilized for survival, but also redefined national identity through remembrance, public debates, and grassroots rebuilding efforts.

Despite challenges – polarization, disinformation, economic hardship – the evolution of civic awareness remains promising. Sustainable democratic development now depends on combining individual responsibility, strong institutions, and inclusive education. Ukraine's journey illustrates how collective trauma and resilience can catalyze a more participatory and self-reliant society.

Keywords: *civic consciousness, solidarity, volunteerism, national identity, Revolution of Dignity, civil society, war, mobilization, democratic reform, collective memory.*

Вступ. Від Революції Гідності до війни за Незалежність пройшло небагато років, але для українського суспільства цей період став часом глибоких перетворень у свідомості громадян. Революція 2013-2014 років виступила каталізатором для активізації громадянського суспільства: люди вийшли на майдани не лише як протест проти конкретних політичних рішень, а як вимогу змін у суспільних відносинах, відповідальності посадовців і верховенства права. Це був момент, коли поняття громадянської гідності, солідарності та солідарного протесту набуло масового визнання. Суспільство, яке до того часто сприймалося як пасивне або зневірене, показало здатність до самоорганізації, готовність ризикувати заради загального блага та вимагати прозорості і підзвітності від влади.

Основна частина. Події 2014 року – втрата частини територій, початок збройного конфлікту і анексія Криму – загострили питання національної ідентичності та відповідальності за власну державу. Ці події сприяли формуванню нового типу громадянської позиції, де патріотизм поєднувався з прагматичним волонтерством і прагненням до захисту інтересів громади. Волонтерський рух, який виник у ті роки, став одним із найсуттєвіших проявів зміни свідомості: тисячі людей без попереднього бойового досвіду організовували збір коштів, закупівлю спорядження, логістику для армії та допомогу переселенцям. Волонтери стали новою соціальною силою, що діяла паралельно до державних інституцій, іноді компенсуючи їх недоліки, іноді виступаючи як каталізатор для їх реформи.[3]

З часом громадянська свідомість еволюціонувала від протестної мобілізації до системної участі в житті держави. Формувалися громадські організації, ініціативи з моніторингу виборів, анти-

корупційні проекти, рухи за судову реформу та місцевий розвиток. Паралельно зростала вимога до політичних еліт про професійність і чистоту намірів. Тиск громадян на інститути влади привів до появи нових законодавчих ініціатив, реформ у сфері децентралізації та посилення місцевого самоврядування. Роль медіа і незалежних журналістів у формуванні інформаційного поля посилилася; громадяни стали більш критично ставитися до джерел інформації, шукати перевірені факти і використовувати соціальні мережі для мобілізації.

Війна, що розгорнулася у повномасштабному форматі з 2022 року, поставила перед суспільством ще складніші виклики та одночасно пришвидшила трансформацію свідомості. Масова мобілізація, як офіційна, так і неофіційна, активізація волонтерських мереж, породження нових форм солідарності та взаємодопомоги – усе це стало частиною щоденного життя. Громадянська свідомість у воєнний час набуває рис щоденної практики: захист території, підтримка військових і цивільних, волонтерство, обмін інформацією і координована допомога. Багато українців, які раніше не брали активної участі в суспільному житті, опинилися в ситуаціях, де їхній внесок став вирішальним для виживання громад та міст. Це сприяло відчутній зміні ставлення до власної ролі у суспільстві – від пасивного спостерігача до активного дійового суб'єкта.[2]

Еволюція громадянської свідомості помітна й у культурному полі: зростання інтересу до історичної пам'яті, переосмислення національних символів, вшанування героїв та жертв, а також критичні дискусії щодо минулого і майбутнього. Патріотичні практики часто поєднуються з прагненням до відкритості і європейських стандартів суспільного життя. На рівні місцевих громад помітна більша готовність до колективних дій: від відновлення інфраструктури до створення центрів допомоги переселенцям. Це призводить до підвищення суспільної капітальності – довіри між людьми, готовності об'єднуватись заради спільних цілей і брати на себе відповідальність.[5]

Однак еволюція свідомості не відбувається без проблем. В умовах війни та зовнішньої агресії посилюються напруження, ростуть ризики політичної поляризації, поширення дезінформації та маніпуляцій. Соціальні і економічні наслідки конфлікту ударяють по вразливих групах, підсилюють нерівність і породжують соціальну напругу. Інститути влади, які зазнали критики за попередні роки, тепер зіштовхуються з випробуваннями, пов'язаними з ефективним управлінням ресурсами в умовах воєнного часу. Суспільству необхідно не лише зберегти мобілізованість, а й формувати інституційно витривалі механізми, щоб громадянська активність могла трансформуватись у сталий вплив на політику і прийняття рішень.[1]

Ключовим елементом цієї еволюції є освітній і інформаційний простір. Освіта, громадянська просвіта та медіаграмотність набувають вирішального значення для формування відповідальної свідомості. Люди мають вчитися критично аналізувати інформацію, розуміти механізми дії інститутів влади, володіти навичками організації громадських ініціатив. У цьому сенсі роль незалежних медіа, аналітичних центрів і громадських освітніх проектів залишається фундаментальною для підтримки довгострокових змін.

Не менш важливим є і питання інклюзивності. Громадянська свідомість у демократичному суспільстві повинна включати різні соціальні групи, враховувати потреби жінок, національних меншин, внутрішньо переміщених осіб та людей з інвалідністю. Війна наклала нові вимоги до політик включення: визнання внеску різних груп у захист країни, створення можливостей для їхнього представництва в процесах прийняття рішень та забезпечення соціальної підтримки. Лише за умови ширшої участі можна досягти стійкого і справедливого розвитку громадянської свідомості.

Перехід від протестної енергії до системної громадянської участі вимагає також розвитку інституцій, які б приймали і каналізували громадянську ініціативу. Це стосується взаємодії громад з місцевою владою, прозорості бюджетних процесів, механізмів участі у прийнятті рішень, а також підтримки ініціатив, спрямованих на відновлення і розвиток постраждалих територій. Роль міжнародної спільноти у підтримці реформ і посиленні спроможностей громад не менш важлива, проте внутрішня мотивація та власні інституційні напрацювання завжди залишатимуться визначальними.

Погляд у майбутнє показує, що еволюція громадянської свідомості триватиме, але її результати залежатимуть від низки факторів. Досягнення в напрямку демократичних перетворень, підвищення якості державного управління, розвиток місцевої самоврядності та забезпечення соціальної справедливості можуть закріпити позитивні зрушення. Водночас економічні труднощі, втома від тривалої напруги та зовнішній тиск залишаються серйозними загрозами. Важливо, щоб суспільство

зберігало баланс між мобілізацією ресурсів для оборони і роботою над довгостроковими завданнями побудови інституцій, які підтримуватимуть демократичний розвиток у мирний час.[4]

Висновки. Можна сказати, що від Революції Гідності до війни за Незалежність громадянська свідомість українців пройшла шлях від протестної енергії до практичної, інституціоналізованої участі в житті держави. Цей процес супроводжувався посиленням солідарності, волонтерської активності та готовністю до самозахисту, а також підвищенням вимог до прозорості і підзвітності влади. Водночас перед суспільством залишаються завдання інституційного закріплення отриманих уроків, збереження інклюзивності і забезпечення умов для сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Бевз, Т. А. *Феномен «революція» у дискурсах мислителів, політиків, науковців* : монографія / Т. А. Бевз ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. К. : ІПіЕНД, 2012. 176 с.
2. Чепелева, Н., Євдокимова, Н., Зливков, В., Лукомська, С., Котух, О. *Наративи становлення мілітарної ідентичності українців (XVI-XX століття)* : монографія / Н. Чепелева, Н. Євдокимова, В. Зливков, С. Лукомська, О. Котух. Київ ; Ніжин : Лисенко М. М., 2024. 149 с.
3. Гуменюк, Т. *Культура пам'яті: феномен Революції гідності в сучасній науковій рефлексії* / Т. Гуменюк. 2023.
4. Горакуша, О., Филипович, Л. О. *Революція Гідності як об'єднуючий чинник українських конфесій і специфічний вияв екуменізму* / О. Горакуша, Л. Филипович. Українське релігієзнавство. 2015. № 73.
5. Чернова, В. *Ідеї про вплив Революції Гідності на національну парадигму: наукові уявлення про ціннісні орієнтації молоді* / В. Чернова: дисертація / Запорізький націон. ун-т. Запоріжжя, 2021.

Олена ДЗЕГА,

студентка 2-го року навчання ОП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Olena DZEHA,

a second-year master's student of the Department of parliamentarism of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Ігор РЕЙТЕРОВИЧ**, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВА ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА ГАРАНТІЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

LEGISLATIVE REGULATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS THE BASIS OF DIGITAL SECURITY AND A GUARANTEE OF HUMAN RIGHTS OBSERVANCE IN UKRAINE

Ukraine's wartime digital transformation has made artificial intelligence (AI) a strategic component of governance, security, and public services. However, AI still operates in a legal vacuum, creating risks for data protection, algorithmic fairness, and human rights. Without clear legal boundaries, AI may undermine rather than reinforce democratic principles. The EU's AI Act serves as a model, and Ukraine has launched its own roadmap, including the White Paper on AI regulation. Yet these efforts remain advisory, not binding. A future Ukrainian AI-law must ensure transparency, accountability, and ethical oversight, with human control over sensitive decisions. In wartime, when digital tools are both assets and potential threats, legal regulation of AI becomes not optional – but essential for protecting democracy and national resilience.

Keywords: artificial intelligence, AI regulation, digital security, human rights, Ukraine.

Стрімка цифровізація українського суспільства, прискорена війною, зробила технології штучного інтелекту (ШІ) одним із ключових інструментів державного управління, оборони, комунікацій та взаємодії з громадянами. Водночас саме ШІ став сферою, що в Україні де-факто працює без спеціального законодавства.

Як наслідок, багато питань застосування ШІ лишаються без відповідей, вирішуючись за аналогією з іншими видами правовідносин. Науковці зазначають, що наразі ще рано говорити про реалізацію комплексних заходів для гарантування прав людини у сфері ШІ – фактично такі заходи обмежуються сферою захисту персональних даних [1; с.5].

Неврегульоване використання ШІ породжує ризики для безпеки даних та цифрового суверенітету держави. Застосування алгоритмів ШІ часто пов'язане зі збиранням та обробкою великих масивів персональних даних, що без належних правил контролю загрожує витоками інформації, кіберзлочинністю та порушенням права на приватність. Власна AI-інфраструктура – це фундамент цифрового суверенітету України, який дозволить запускати безпечні ШІ-сервіси для громадян, Сил Оборони України та державного сектору.

Вчені В.А. Гошовська та О.Ю. Кравчук визначають такі ключові проблеми існуючого регулювання використання систем ШІ у державному управлінні як відсутність одноманітного розуміння нормативних умов для використання систем ШІ при прийнятті будь-яких юридично значущих рішень, у тому числі у частині: розгляду звернень громадян; надання державних послуг; здійснення дій дозвільного характеру (адміністративних процедур); здійснення контрольних-наглядових заходів [2; с.367].

Крім того, відсутність правових рамок для ШІ ставить під загрозу дотримання прав людини. Алгоритми, позбавлені нагляду і прозорості, можуть порушувати принцип недискримінації та право на рівний захист закону. В публічному управлінні впровадження ШІ породжує питання конфіденцій-

ності даних, недопущення алгоритмічних упереджень та забезпечення відповідальності за рішення, ухвалені автоматизовано. Отже, без законодавчих «правил гри» ШІ може стати фактором підриву прав людини, а не інструментом їх забезпечення.

Світове співтовариство вже усвідомило необхідність регулювання штучного інтелекту. Лідером у цій сфері став Європейський Союз. У березні 2024 року Європарламент ухвалив перший у світі комплексний закон про ШІ – Artificial Intelligence Act (AI Act) [3], запроваджує ризик-орієнтований підхід, забороняючи найбільш небезпечні застосування та встановлюючи суворі вимоги до високоризикових систем (такі як системи в критичній інфраструктурі, правосудді, біометричному спостереженні тощо).

Уже зараз Україна рухається слідом за ЄС у напрямі створення власних правил для ШІ. Першим кроком стало ознайомлення суспільства і бізнесу з принципами майбутнього регулювання через підготовку «Білої книги» – візійного документа, який окреслює базові правила і підходи [4]. Значений документ не має статусу нормативно-правового акту, він носить рекомендаційний характер та являє собою дорожню карту в питанні регулювання ШІ в Україні.

Наступним кроком, згідно «Білої книги», є розробка та ухвалення спеціального закону про ШІ, аналогічного до європейського AI Act [4]. Такий закон має створити в Україні правовий режим, сумісний з європейським, що не лише захистить права громадян, а й спростить технологічну співпрацю з партнерами з ЄС. Важливо підкреслити, що тут має йтися не про механічне копіювання європейських норм, а про їхню адаптацію до українських реалій.

Майбутнє правове регулювання ШІ в Україні має будуватися на засадах прозорості, етичності та підзвітності. По-перше, прозорість алгоритмів: розробники і користувачі високоризикових ШІ-систем повинні бути зобов'язані пояснювати логіку роботи алгоритмів у зрозумілий спосіб. Закон має встановити вимоги щодо розкриття інформації про використання ШІ там, де рішення впливають на права громадян. По-друге, підзвітність: необхідно чітко визначити відповідальних суб'єктів за функціонування і наслідки роботи ШІ. Відповідальність за шкоду, завдану рішеннями штучного інтелекту, повинна бути закріплена законодавчо, щоб потерпілі мали механізми захисту. По-третє, етичність і недискримінація: регулювання має гарантувати дотримання прав людини у циклі розробки та використання ШІ. Йдеться про впровадження етичних стандартів – наприклад, принципу «human-in-the-loop» (залученість людини до контролю рішень ШІ), недопущення упередженості щодо раси, статі, віку чи інших ознак, захист приватності користувачів. Доцільно створити незалежні органи або комісії з етики ШІ, які здійснюватимуть нагляд за дотриманням цих принципів.

Іншими словами, закон про ШІ повинен не тільки встановити дозволи і заборони, а й стимулювати формування культури відповідального ставлення до нових технологій. Це включає підготовку державних службовців і розробників, створення «регуляторних пісочниць» для експериментів під наглядом, запровадження сертифікації ШІ-рішень на відповідність встановленим критеріям. Лише комплексний підхід – технічні стандарти + правові норми + етичний контроль – забезпечить безпечну, ефективну й людиновимірну інтеграцію ШІ у всі сфери життя.

Особливого значення питання регулювання ШІ набуло для України в умовах російсько-української війни. З одного боку, новітні технології стали потужною зброєю захисту: українські військові активно застосовують елементи ШІ у розвідці, безпілотних системах, кібербезпеці. Держава цифровізує сервіси для громадян, запроваджує AI-асистента у застосунку «Дія» тощо – все це підвищує стійкість і ефективність країни під час війни. З іншого боку, війна створює спокусу виправдати звуження прав і свобод міркуваннями безпеки. У таких умовах правові рамки набувають ролі запобіжника від можливих зловживань. Україна, яка веде боротьбу за свободу та демократичні цінності, мусить не допустити подібного сценарію. Експерти застерігають, що надмірний ухил у бік «безпеки» без належних стримувальних механізмів може призвести до зміцнення авторитарних тенденцій [5].

Саме тому під час війни зрілі правові рамки для ШІ є запорукою демократії та стійкості. Вони покликані забезпечити баланс між потребами безпеки і свободами громадян. Чіткі норми щодо використання ШІ у сфері оборони, правопорядку та інформаційній політиці мають забезпечити суспільство від свавільного втручання в особисте життя під приводом воєнної необхідності.

Україна стоїть перед нагальною потребою законодавчо осмислити і впорядкувати сферу штучного інтелекту. Поки що наш правопорядок відстає від технологічних реалій, проте усвідомлення проблеми є, і перші кроки зроблено – від Концепції розвитку ШІ (2020) [6] до «Білої книги» (2024). Ухвалення спеціального закону про ШІ стане важливим кроком до утвердження цифрового суве-

ренітету України, підвищення довіри до державних сервісів та забезпечення конкурентоспроможності української цифрової економіки. Головне – не зволікати: технології розвиваються швидко, і демократія повинна навчитися керувати штучним інтелектом раніше, ніж з його допомогою почнуть керувати демократією.

Список використаних джерел

1. Олійник О.В. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні: виклики та перспективи // Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми. 2025. – № 6. URL: https://www.researchgate.net/publication/393181702_PRAVOVE_REGULUVANNA_STUCNOGO_INTELEKTU_V_UKRAINI_VIKLIKI_TA_PERSPEKTIVILEGAL_REGULATION_OF_ARTIFICIAL_INTELLIGENCE_IN_UKRAINE_CHALLENGES_AND_PROSPECTS.

2. Гошовська В.А., Кравчук О.Ю. Штучний інтелект в публічному управлінні: вектори сучасних досліджень. «Національні інтереси України»: науково-практичний журнал. 2024. №2. С.362–369. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/niukr_2024_2_33.

3. Рамкова конвенція про штучний інтелект, права людини, демократію та верховенство права: міжнародно-правовий акт. Страсбург, 26.04.2024 р. URL: <https://rm.coe.int/1680afae3c> (дата звернення: 16.11.2025).

4. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. – Міністерство цифрової трансформації України, 2024. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/a/ba/d5da75c2613e331bb89258f950adcbae.pdf>.

5. Радіонова І. Політика у сфері штучного інтелекту: безпековий вимір // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2023. – Т. 26, № 1. – С. 50-56.

6. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80> (дата звернення: 16.11.2025).

Володимир ДЗЕГА,

доктор філософії з публічного управління та адміністрування, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Volodymyr DZEHA,

Doctor of Philosophy in Public Management and Administration, assistant of the Department of parliamentarism of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0003-2745-4187>

ПРЕДСТАВНИЦЬКА ВЛАДА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИЙНЯТТЯ Й РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

REPRESENTATIVE POWER IN WAR CONDITIONS: ADOPTION AND IMPLEMENTATION OF MANAGEMENT DECISIONS

The article examines the impact of war on decision-making and management processes in conditions of representative government. Specifically, it investigates how war influences decision-making processes within governmental structures and their implementation under extraordinary circumstances. The authors analyze examples from various countries to identify key factors affecting the effectiveness of governance during wartime. The role of representative institutions in crisis management processes is discussed, along with their interaction with other branches of government and local structures. Special attention is given to mechanisms of coordination and communication between different levels of authority during war. The authors analyze the impact of war on the political system and institutional frameworks of the country, allowing an understanding of how these factors influence governance processes in crisis situations. Possible ways to improve the efficiency of governance during war through enhancing institutional mechanisms and strategies of interaction between governmental structures are also examined.

Keywords: representative government, decision-making, branches of government, representative institutions, crisis management.

Постановка проблеми.

Представницька влада, функціонуючи в умовах війни, стикається зі складністю прийняття та реалізації управлінських рішень. Війна змушує владні структури працювати в умовах надзвичайного тиску та обмежених ресурсів й це може призводити до неефективності в управлінні кризовими ситуаціями та недостатньої координації дій між різними органами влади. Сьогодні виникає необхідність забезпечення легітимності та демократичності ухвалених рішень під час війни, адже умови війни порушують нормальний демократичний процес та призводять до обмежень у правах громадян, а це ставить під сумнів законність прийнятих владою рішень та може спричинити соціальні напруги та конфлікти [1, с. 11]. Важливий аспект питання представницької влади в умовах війни полягає в забезпеченні доступу до необхідних ресурсів та послуг для населення в умовах війни. Воєнні дії можуть призвести до знищення інфраструктури, переривання постачання електроенергії, води та інших життєво важливих ресурсів, що створює серйозні труднощі для влади у забезпеченні потреб населення та може викликати гуманітарну кризу. Крім того, вагомим є збереження законності та правопорядку в умовах війни [2, с.26]. Війна часто призводять до зростання злочинності, а також порушень прав людини й влада повинна прикладати значні зусилля для забезпечення безпеки громадян та підтримки законного порядку, щоб запобігти зростанню хаосу та анархії. Останньою, але не менш важливою, проблемою є здатність представницької влади забезпечити відновлення після війни та побудову миру. Після завершення війни влада повинна працювати над відновленням інфраструктури, економіки та суспільства, саме це вимагає ефективного управління ресурсами та залучення міжнародної допомоги для забезпечення стабільності та розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. В умовах війни важливо розглядати вплив на прийняття та реалізацію управлінських рішень в системі представницької влади. Війна створює надзвичайно складні

ситуації, які вимагають оперативного та ефективного управління з боку владних структур. У представницькій системі управління, де влада здійснюється через обрану представницьку організацію, важливо збалансувати потреби нації з рішеннями, які приймаються відповідно до чинного законодавства [3, с. 217]. Перш за все, війна впливає на процес прийняття рішень шляхом розширення повноважень владних органів. В умовах військового стану представницькій владі надається більше повноважень, щоб забезпечити швидке та ефективне реагування на загрози [4, с. 9]. Також слід зазначити, що військовий стан впливає на сприйняття та підтримку управлінських рішень з боку суспільства, так як, залежно від обставин війни, рішення влади можуть бути підтримані або засуджені суспільством. Наприклад, у разі ведення війни з міжнародним агресором суспільство може бути більш схильним підтримати рішення влади, вважаючи їх необхідними для захисту нації [5, с. 21]. В сучасних умовах, війна має великий вплив на ефективність реалізації управлінських рішень. мобілізація військ та ресурсів для ведення війни призводить до зменшення фокусу на вирішення внутрішніх проблем і призводить до недофінансування програм та послуг [6, с.27]. Крім того, війна породжує економічну нестабільність, що ускладнює здійснення управлінських рішень й призводить до виникнення соціальних проблем [7, с. 135]. У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України [8], Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [9] 24 лютого 2022 р. Президент України підписує Указ №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [10]. Згідно цього документа, військовому командуванню разом із Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, Президентом були поставлені чіткі завдання по запровадженню та здійсненні, передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану», заходи і повноваження, необхідні для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави [11]. Війна на всій території України з 2022 року створює складні виклики для представницької влади країни. Умови війни ставлять перед представницькою владою надзвичайно важливі завдання з управління кризовими ситуаціями та забезпечення безпеки громадян. У таких умовах влада активно працює над забезпеченням військових потреб, захистом прав громадян та здійсненням економічних реформ для підтримки стійкості країни. Парламент відіграє важливу роль у прийнятті законодавчих актів, спрямованих на мобілізацію ресурсів, підтримку оборони та здійснення соціальних заходів для жителів у зоні війни.

Висновки. У контексті війни представницька влада стикається зі складністю управління, що вимагає ретельного аналізу та розробки ефективних стратегій для забезпечення стабільності та безпеки. Здатність влади забезпечити легітимність та демократичність ухвалених рішень є ключовим аспектом у мінімізації соціальних конфліктів та підтримки довіри громадян до владних структур. У війні роль представницької влади важлива як ніколи, оскільки вона несе відповідальність за прийняття та реалізацію стратегічних управлінських рішень. Під час війни, коли ситуація надзвичайно складна та швидкозмінна, ефективне управління стає критично важливим для успішного ведення військових операцій, забезпечення безпеки громадян та збереження національного суверенітету. Умови війни вимагають від представницької влади високого рівня гнучкості, стратегічного мислення та швидкого реагування на змінні обставини, своєю чергою це означає, що влада повинна мати ефективні механізми для прийняття рішень в умовах обмежених ресурсів та під час надзвичайних ситуацій. Крім того, важливою є роль взаємодії між владою, військовими командуваннями та громадськістю. Представницька влада повинна мати механізми для включення громадськості у процес прийняття рішень, що стосуються військових дій, забезпечуючи тим самим більшу легітимність та підтримку для військових операцій. Таким чином, в умовах війни представницька влада відіграє критичну роль у прийнятті та реалізації управлінських рішень, а відтак, її ефективність залежить від здатності адаптуватися до змінних умов, співпраці з військовими структурами та залученні громадськості до процесу управління військовими операціями. Загалом, вплив війни на прийняття та реалізацію управлінських рішень представницькою владою є складним процесом й має багато вимірів. Важливо збалансувати потреби держави та суспільства з ефективним управлінням кризовою ситуацією, забезпечивши захист прав і свобод громадян.

Список використаних джерел

1. Kutcher K. The problem of war. *New Zealand International Review*. 2024. No 49.1. P. 10–12.
2. Даниленко Л.І., Гошовська В.А., Куйбіда В.С. та ін. Стандарти якості діяльності представницьких органів влади. Представницька влада у державотворчому процесі України : монографія. Київ : НАДУ, 2018. 398 с.
3. Pitkin H.F. The concept of representation. London : Univ of California Press. 2023. 330 p.
4. Vaišnys A. Notes on the Problems of Modern Parliamentarism. *Parliamentary Studies*. 2022. No 32. P. 8–10.
5. Крусян А. Український конституціоналізм в умовах війни: до постановки основних науково-практичних проблем та повоєнних тенденцій. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 28.3. С. 16–28.
6. Кулешов В.В. Методи громадського контролю представницьких органів влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. Публічне управління та місцеве самоврядування. 2020. № 3. С. 24–34
7. Likarchuk D, Shevel I., Vazhna K., Mishchenko A., Lysenko T. International Conflict Resolution and Mediation in the Context of Socio Economic Instability in the Context of the Russian Invasion of 2014-2023 (Ukrainian Realities). *Review of Economics and Finance*. 2023. No 21. P. 1355–1360
8. Конституція України : Закон України від 08.12.2004 № 2222-IV. Офіційне інтернет представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення: 10.04.2024).
9. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 №64/2022. Офіційне інтернет представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 10.04.2024).
11. Костик Є.П., Овсієнко А.М. Соціально-економічні ризики повномасштабної війни російської федерації проти України та стабілізаційні заходи щодо їх подолання у контексті ініціатив Президента України. *Економічний вісник університету*. 2023. № 57. С. 113–120.

Ярина ДІДОВЕЦЬ,

здобувачка вищої освіти ступеня «магістр» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Yaryna DIDOVETS,

higher education student with a Master's degree of the Department of Public Policy of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Юлія ШЕСТАКОВА**, доктор філософії з галузі знань соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

PROBLEM ISSUES OF ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO EUROPEAN UNION LAW

The adaptation of Ukraine's legislation to the legal framework of the European Union is a pivotal element of the country's European integration path. This process goes beyond formal legal updates and requires a comprehensive transformation of law-making approaches, institutional mechanisms, and governance standards in line with long-established EU practices. However, progress is constrained by significant theoretical and practical challenges, including substantial differences between the Ukrainian and EU legal systems, the absence of a clear regulatory framework for implementing EU acts, and inconsistencies between national norms and EU requirements. Practical obstacles—such as inadequate translation quality, limited financial and human resources, and systemic economic restructuring needs—further slow the pace of alignment. Persistent corruption risks, insufficient political will, and a lack of expertise in EU law among specialists also impede effective approximation to the acquis. Despite these difficulties, successful adaptation remains essential for Ukraine's integration into the European legal and economic space. Strengthening implementation mechanisms, improving professional capacity, ensuring precision in legal terminology, and enhancing institutional resilience will form a solid basis for sustainable legal development and deeper integration with the European Union.

Keywords: *Eu acquis, EU integration, legal harmonization, EU law approximation, legislative harmonization.*

Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу є одним із ключових етапів на шляху поглиблення євроінтеграційних процесів та утвердження європейських цінностей у державному управлінні. Цей процес передбачає не просто формальне оновлення нормативно-правової бази, а системне переосмислення підходів до правотворення, модернізацію інституційних механізмів та впровадження стандартів, що формувалися впродовж десятиліть у країнах ЄС. Водночас адаптація стикається з низкою складних теоретичних і практичних викликів, які можуть гальмувати вільне просування на терени європростору.

Значний бар'єр становить відмінність між правовими системами України та Європейського Союзу. Розбіжності в підходах до правотворення ускладнюють зближення норм і потребують детального аналізу, щоб забезпечити їх узгодженість з європейськими вимогами. Дослідження особливостей права ЄС та його джерел, частину яких Україна зобов'язання імплементувати відповідно до Угоди про асоціацію, свідчить, що механізми імплементації в нашій державі мають свою специфіку і помітно відрізняються від процедур, які застосовують держави-члени ЄС. Це пояснюється тим, що для України не діють внутрішні принципи та інструменти Євросоюзу, які використовуються щодо країн-учасниць [1, с. 8].

Серйозною проблемою є відсутність належної узгодженості українського законодавства з нормами ЄС. Для України постає завдання гармонізувати внутрішні правові акти із загальноєвропейськими правилами. Імплементація актів ЄС передбачає перенесення їхніх положень у національну правову систему за допомогою відповідних юридичних процедур. Однак чіткої нормативної бази, яка б регулювала цей процес, в Україні наразі немає: на практиці частіше використовується поняття «адаптації», яке охоплює аналіз і коригування чинного законодавства, тоді як «імплементація» означає безпосереднє впровадження конкретної норми. Саме тому врегулювання цього процесу на зако-

нодавчому рівні є нагальною потребою, з урахуванням стандартів юридичної техніки та загальних засад правотворення [2, с. 84].

В цьому напрямку Міністерство юстиції України здійснило важливі кроки, а саме 8 травня 2025 року запустило процес роботи над Національною програмою адаптації законодавства до прав ЄС. Ця програма має стати універсальним інструментом, який замінить усі попередні фрагментовані документи у сфері євроінтеграції. Її головна мета – створення цілісного, системного плану, що дозволить гармонізувати українське законодавство з правом ЄС у повному обсязі [4].

Серед ряду практичних проблем також можна виокремити якість перекладу. Наразі гостро стоїть проблема якості перекладу відповідного акту європейського права українською мовою. Лише точно перекладені терміни європейського законодавства чи знайдені адекватні заміники, у випадку якщо такого терміну в українській мові не існує, забезпечать ефективну реалізацію положень директив в Україні. Проблема правильного перекладу актів міжнародного чи європейського права є актуальною не лише для України. На важливості автентичності документів на різних мовах наголошували і «нові» держави-члени ЄС. Над офіційним перекладом та формуванням спеціальних словників термінів повинні працювати не лише перекладачі, а й спеціалісти в тих чи інших сферах та юристи [1, с. 12].

Наступною проблемою можна назвати нестачу ресурсів, тобто недостатність фінансових, людських та інших джерел для ефективного впровадження адаптаційних заходів. Україна має значні науково-технологічні нарощування в області інформаційно-комунікаційних систем, авіаційно-космічних технологій, в сфері енергетики. Саме ці галузі досліджень і розробок можуть стати «точками зростання» формування та розвитку технологічних кластерів в рамках інтеграційного економічного об'єднання [3].

Не оминемо увагою і корупційну складову. Прийняття антикорупційного законодавства не означає, що корупцію буде подолано автоматично. Як доводить досвід європейських держав, антикорупційне законодавство не є одномоментним явищем, а імплементація конвенційних вимог, запровадження міжнародних стандартів, формування сталої практики застосування потребують докладного вивчення й узагальнення досвіду інших країн Євросоюзу. Також негативними чинниками можна назвати відсутність політичної волі та потреби окремих еліт у ефективній боротьбі з корупцією у приватному секторі.

Процес внесення змін до чинних нормативно-правових актів також є складним і потребує значних витрат часу, фінансів і фахової уваги, що ускладнює темп підготовки до євроінтеграції. Недостатній рівень знань у сфері права ЄС серед українських спеціалістів часто спричиняє затримки у роботі з документами, що негативно впливає на весь процес наближення до *acquis* ЄС.

Крім того, системні недоліки правової системи України, такі як нестабільність законодавства та непередбачуваність правозастосовної практики, можуть істотно ускладнювати адаптацію. Складним залишається й завдання узгодження різних галузей права для формування єдиної стратегічної лінії адаптації, що є особливо актуальним з огляду на широку й різноманітну структуру українського законодавства.

Отже, процес адаптації законодавства України до *acquis* ЄС має комплексний і багатоаспектний характер, що охоплює як теоретико-правові проблеми, так і практичні труднощі, пов'язані з ресурсним забезпеченням, інституційною спроможністю та політичною волею. Незважаючи на значний обсяг викликів, ефективність цього процесу є ключовою умовою успішної інтеграції України до європейського простору. Подолання розбіжностей між правовими системами, удосконалення механізмів імплементації, забезпечення якісного перекладу правових актів, зменшення корупційних ризиків та підвищення професійного рівня фахівців створить фундамент для стійкого правового розвитку. У результаті адаптація законодавства може перетворитися не лише на технічний процес оновлення норм, а й на рушійну силу модернізації держави, зміцнення верховенства права та інтеграції України у спільний європейський правовий простір.

Список використаних джерел

1. Гнидюк Н., Павлюк С. «Наближення законодавства України до права ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між правовими зобов'язаннями та аналізом політики» // Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2016, с. 5- 35. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29067.pdf>
2. К Сьох К.Я., Гультай М.М. «Імплементація нормативно-правових актів Європейського Союзу у національне законодавство України». Юридичний науковий електронний журнал № 6/2022 с. 82-84 URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/18.pdf
3. Полгородник О.В. «Проблеми інтеграції України до європейського економічного простору та шляхи їх подолання» // Донбаська державна машинобудівна академія МОН України // Електронний журнал «Ефективна економіка», Краматорськ, 2017 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5837>
4. Мін'юст запустив розробку Національної програми адаптації законодавства до права ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-zapustyv-rozrobku-natsionalnoi-prohramy-adaptatsii-zakonodavstva-do-prava-ies>

Анастасія ІВАНЧЕНКО,

магістрантка 1-го курсу ОНП «Парламентаризм та парламентська діяльність» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Anastasia IVANCHENKO,

1st year Master of Arts in «Parliamentarism and Parliamentary Activity» Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Володимир ДЗЕГА**, доктор філософії у галузі публічного управління та адміністрування, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДЕМОКРАТИЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ПІД ТИСКОМ ВІЙНИ: ІНСТИТУЦІЙНІ ВИКЛИКИ ТА СУСПІЛЬНА ДОВІРА

DEMOCRATIC GOVERNANCE UNDER THE PRESSURE OF WAR: INSTITUTIONAL CHALLENGES AND PUBLIC TRUST

The full-scale war in Ukraine has tested the resilience of democratic governance and the institutional capacity of the state. These theses examine the challenges faced by democratic institutions under wartime conditions, focusing on the Ukrainian parliament, judicial system, and executive authorities. Despite the concentration of power and operational pressures, procedural legitimacy, rule of law, and separation of powers remain essential for maintaining public trust. Corruption, limited transparency, and populist rhetoric threaten social cohesion and institutional stability, while active civic engagement and media oversight provide critical checks. The study also highlights the role of political psychology, including the impact of trauma and stress on citizens' trust and collective behaviour. Lessons from wartime adaptations-such as expedited parliamentary procedures and communication strategies-offer guidance for post-conflict institutional reform and long-term democratic resilience.

Keywords: democratic governance, parliament, war, social trust, institutional resilience, rule of law.

Актуальність. Повномасштабне вторгнення в Україні виступає критичним тестом на інституційну спроможність демократичної держави. Воєнний стан створює умови підвищеної концентрації влади та функціонального напруження, однак не скасовує базові конституційні принципи, зокрема верховенство права та розподіл влади.

Демократичні інститути зберігають легітимність лише за умови дотримання процедурності. Навіть в екстремальних умовах держава повинна підтримувати передбачуваність правових процедур, забезпечуючи мінімально необхідний рівень прозорості та відповідальності.

Сьогодні ми бачимо, що парламент у воєнний період набуває подвійної ролі – як орган, відповідальний за ухвалення стратегічних рішень щодо оборони, безпеки та фінансів та як механізм демократичного контролю за виконавчою владою.

Зменшення парламентського впливу становить ризик для інституційної стійкості. Відкладення виборів є допустимим у рамках міжнародних стандартів, але тривала відсутність електоральної конкуренції може сприяти концентрації влади та ослабленню політичного плюралізму.

Корупційні прояви в критично важливих сферах (мобілізація, медичні комісії, держслужба) підривають легітимність державних рішень та формують соціальну недовіру, яка зменшує готовність суспільства до колективних дій в умовах війни.

Судова система відіграє ключову роль у підтриманні стійкості демократії, забезпечуючи однакове застосування норм права та захист прав громадян. Непослідовність судових рішень негативно впливає на сприйняття верховенства права.

Баланс між безпековими обмеженнями та громадянськими правами має бути пропорційним.

Обмеження окремих прав у період війни повинні відповідати критеріям необхідності, адекватності та мінімального втручання, згідно з міжнародними стандартами прав людини.

Прозорість діяльності органів влади у воєнний час є критичним чинником довіри.

Навіть за умов обмежень інформації з міркувань безпеки, держава повинна забезпечувати регулярну комунікацію та обґрунтованість прийнятих рішень.

Соціальна згуртованість і рівність правил для всіх громадян слугують фундаментом стійкості демократії.

Порушення принципу рівності перед законом формує поведінкові відхилення (зокрема ухиляння), які мають інституційні наслідки.

Після війни важливим буде інституційний «перезапуск», як рушійна сила відновлення політичної конкуренції, так і реформування парламентських процедур, а також посилення незалежних органів контролю та забезпечення інституційної автономії. Сукупність перезавантаження владних інституцій стане передумовою довгострокової стійкості української демократії.

Безумовно, військова агресія створює безпрецедентний тиск на ключові інститути – парламент, уряд, судову систему та місцеве самоврядування. Умови війни вимагають швидкого ухвалення рішень, що ризикує змістити баланс гілок влади на користь виконавчої. Це ставить питання про межі демократичної адаптивності.

У кризових умовах уряд отримує розширені повноваження: оперативні рішення, централізація, скорочення процедур. З одного боку, це забезпечує виживання держави, з іншого – несе ризики формування надмірно сильного «воєнного центру», що потребує подальшої інституційної компенсації після завершення бойових дій.

Парламент трансформує свою роботу: дистанційні засідання, пришвидшене голосування, обмежена дискусія. Попри це, Верховна Рада зберігає спроможність ухвалювати закони та здійснювати контроль, що є ключовим критерієм стійкості демократичного врядування.

У воєнний час довіра громадян до влади або зростає (ефект «об'єднання навколо прапора»), або різко падає у разі відчуття несправедливості чи неефективності. Високий рівень довіри забезпечує легітимацію рішень та дозволяє інститутам працювати стабільно навіть за відсутності звичних механізмів.

Активні ГО, волонтери та медіа відіграють роль інституційної протизваги, контролюючи дії влади та зберігаючи публічний простір для дискусії. Саме їхня стійкість не дозволяє владі перейти межу між «тимчасовими заходами» і концентрацією влади.

Інститути, що ефективно адаптувалися під час війни, формують основу для післявоєнної модернізації – реформ судів, системи стримувань і протизваг, парламентських процедур та антикорупційної інфраструктури.

Висновки. Стійкість демократичного врядування залежить не лише від формальних процедур, а й від готовності суспільства підтримувати інститути та одночасно контролювати їх у надзвичайних умовах.

Список використаних джерел

1. Гошовська В. А. «Парламентаризм», підручник, третє видання. Київ. 2024 р.
2. Конституція України. 1996
3. Council of Europe. Code of Good Practice on Referendums. – Venice Commission, 2007.
4. Diamond, L. Developing Democracy: Toward Consolidation. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1999.
5. Fukuyama, F. Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2014.
6. Norris, P. Democratic Deficit: Critical Citizens Revisited. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.

Олександр ІОФФЕ,

аспірант кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oleksandr IOFFE,

Taras Shevchenko National University of Kyiv: Kyiv, UA Postgraduate student (Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Department of Parliamentarism),
<https://orcid.org/0009-0003-9032-4331>

Науковий керівник: **Надія МАКСІМЕНЦЕВА**, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

RESILIENCE OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE FULL-SCALE WAR

The full-scale Russian-Ukrainian war has substantially influenced the functioning of Ukraine's democratic institutions, testing their capacity to maintain continuity of public authority and adherence to the rule of law. Despite security challenges, the Parliament has preserved transparency and public engagement, while the judiciary has adapted through digital tools and remote proceedings, ensuring access to justice. An important element of institutional resilience is the system of enforcing court decisions, particularly the sale of seized assets within enforcement proceedings, which supports financial stability and strengthens public trust when conducted transparently. The use of electronic auctions enhances accountability and aligns with European governance standards.

Overall, the sustained operation of democratic institutions and open management practices form a critical foundation for Ukraine's post-war recovery.

Keywords: *democracy; public administration; enforcement proceedings; institutional resilience.*

Повномасштабна війна стала чинником глибоких трансформацій демократичних інститутів України, адже в умовах тривалої збройної агресії особливого значення набуває здатність держави забезпечувати безперервність публічної влади, верховенство права та довіру громадян до прийнятих рішень. Конституція України закріплює базові цінності гідності, свободи, демократії та верховенства права, які стають фундаментом стійкості держави в умовах війни [1].

Парламентська діяльність у цей період зберегла ключові ознаки демократичного процесу: відкритість голосувань, роботу комітетів, участь громадськості в експертизі законодавчих ініціатив. Такий підхід відповідає теоретичним засадам українського парламентаризму, де парламент виступає центральним інститутом представницької демократії та ареною для відкритого прийняття рішень навіть у кризових умовах [2].

Судова влада також продемонструвала адаптивність: впровадження дистанційних засідань, цифрових сервісів та забезпечення доступу до правосуддя попри зміни у розташуванні судів та учасників процесів. Орієнтація на принципи верховенства права, задекларовані у Конституції України, зумовлює необхідність дотримання процедурності та неупередженості судових процесів навіть у період дії правового режиму воєнного стану [1].

Важливою складовою стійкості державних інституцій та виконання судових рішень стала сфера реалізації арештованого майна у виконавчому провадженні. Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження», результати продажу таких активів спрямовуються на забезпечення виконання судових рішень, реалізацію прав кредиторів та надходження до бюджету, що в умовах війни має додаткове значення для фінансової стабільності держави [3]. Проте ця сфера традиційно є чутливою з точки зору довіри громадян, оскільки пов'язана з можливими затримками процедур та ризиками зловживань. Саме тому важливим залишається застосування електронних аукціонів, які

забезпечують відкритість та конкурентність реалізації активів, що повністю відповідає загальним принципам публічної підзвітності.

Підвищення ефективності цієї системи в умовах війни має безпосереднє значення для легітимності державної влади, оскільки справедливість і відкритість процедур виконання судових рішень є ключовими індикаторами дотримання демократичних принципів. Забезпечення відкритості процесів, цифрових механізмів нагляду та відповідності інститутів вимогам національної безпеки узгоджується із завданнями державної політики, визначеними Законом України «Про Національну безпеку України» [4].

Отже, навіть у надзвичайних умовах війни Україна демонструє здатність зберігати демократичні основи державного управління, посилювати механізми підзвітності та підтримувати високий рівень відкритості публічних процесів хоча і з запровадженням певних обмежень щодо доступу та обробки такої інформації. Розвиток інструментів парламентського контролю, удосконалення діяльності судової системи та забезпечення ефективності реалізації арештованого майна є важливими умовами зміцнення інституційної стійкості та підготовки держави до повоєнного відновлення. Саме через поєднання гідності, свободи та відкритого управління ресурсами вибудовується довіра громадян і міжнародних партнерів до української держави, що є ключовою передумовою майбутньої перемоги та відновлення країни.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Парламентаризм: підручник. 3-ге вид., допов. й розшир. / В. А. Гошовська та ін. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024.
3. Закон України «Про виконавче провадження». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
4. Закон України «Про Національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

Олена КАПУСТИНА,

студентка 2-го курсу магістратури заочної форми навчання кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Olena KAPUSTINA,

second-year master's student in the correspondence program at the Department of Parliamentarism, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Ірина ДУДКО**, доктор політичних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВОЛОНТЕРИ – СИМВОЛИ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ І ПРИКЛАД ВТІЛЕННЯ ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

VOLUNTEERS ARE SYMBOLS OF UKRAINIAN RESISTANCE AND EXAMPLES OF DIGNITY AND FREEDOM IN THE CONTEXT OF A FULL-SCALE WAR

The thesis examines the phenomenon of volunteering as one of the key manifestations of dignity and freedom in Ukrainian society in the context of full-scale war. It shows that volunteers have become not only an auxiliary force of defence, but also symbols of national resilience and civic agency. It is found that historically rooted values of dignity and freedom, reinforced by the experience of liberation movements and modern revolutions, form the basis of mass resistance and self-organisation. Based on an analysis of scientific research and the activities of leading representatives of the volunteer movement – Taras Chmut, Serhiy Prytula, and Ihor Lachenkov – it is argued that volunteering has become a mechanism for consolidating society and establishing the moral responsibility of citizens. Particular attention is paid to youth volunteering as a form of realising freedom of choice and civic maturity. It is concluded that the volunteer movement in modern Ukraine is a practical embodiment of the values of dignity and freedom, which determine the nation's capacity for resistance, self-organisation and the formation of a vision for the future of the state.

Keywords: *volunteering; dignity; freedom; Ukrainian resistance; civic agency.*

Актуальність обраної теми зумовлена нагальною потребою наукового осмислення ролі гідності та свободи як системоутворюючих елементів національної свідомості в умовах війни. Особливо яскравим проявом цього процесу є феномен масового спротиву, де волонтери стали не просто рушійною силою оборони, а й живими символами української незламності. Саме в їхній самовідданості, мужності та щоденній праці концентруються і втілюються ідеали гідності та свободи. Розуміння механізмів, завдяки яким ці цінності об'єднують суспільство навколо спільної мети та формують його стійкість є критично важливим.

Свобода і гідність є ціннісними орієнтирами з глибоким історичним підґрунтям. Наші козацькі пращури запровадили в українському суспільстві бажання відчувати їх на собі. Наступним кроком, який посилив жагу до свободи, гідності, незалежності й прагнення бути вільними, стала низка подій на теренах сучасної України: визвольні рухи, тоталітарний радянський політичний режим, Помаранчева революція, Революція Гідності, окупація Криму та війна на Донбасі, а згодом і російсько-українська війна. Постійна присутність російських наративів впродовж всього існування українських територій подвоїли жагу суспільства до свободи особистого вибору. Вони стали так званими маркерами цивілізаційного вибору, де гідність означає невідчужуване право на самоповагу та визнання, а свобода – не лише політичну незалежність, але й право самостійно визначати власну долю.

Повномасштабне вторгнення російських загарбників на територію України, яке є продовження військової агресії, розпочатої у 2014 році, назване російсько-українською війною, стало не лише безпрецедентним викликом для безпеки та агресії держави, але і надзвичайно потужним каталізатором глибинних соціокультурних трансформацій. В умовах екзистенційної загрози, спрямованої на

знищення української ідентичності, відбувається фундаментальна переоцінка національних цінностей. Саме гідність і свобода виходять в пріоритет, перетворюючись із абстрактних ідеалів на наріжні орієнтири, які визначають національну свідомість, мотивацію до спротиву та бачення майбутнього.

Низка представників української наукової спільноти займалася дослідженням волонтерської діяльності. До них, зокрема, слід віднести: Вашкович, В. В., Манзюк В. В., Рошканюк В. М., Мацієвський Ю., Лук'янчук Я., Климчук В. Р., Кочубей Т. Д., Панькова О. В., Касперович О. Ю., Захарчин Г., Юрченко О.

Волонтерство стало потужним соціально-суспільним рухом, спроможним прийняти на себе частину повноважень державних соціальних установ. Зокрема, важливим чинником підтримки воїнів у перший період військових дій на сході країни та громадян, які проживають на території, де проводяться воєнні дії, стала волонтерська допомога. Волонтерство стало не тільки проявом самовідданої активності громадян для підтримки військових, але є фактором самоорганізації суспільства – підкреслюють у своїй праці Вашкович, В. В., Манзюк В. В., Рошканюк В. М. [1].

Захарчин Г. та Юрченко О. доводять, що волонтерська діяльність сприяє накопиченню людського капіталу та консолідації громадянського суспільства, формуючи у своїх учасників ключові компетенції й відповідальність. З позиції ціннісних орієнтирів, волонтерство є механізмом утвердження людської гідності – завдяки альтруїстичній допомозі та прийняттю відповідальності за спільну справу, а також реалізації свободи як свідомого, самостійного вибору діяти на благо суспільства навіть під час екстремальних умов війни [2].

Проаналізувавши роботи зазначених дослідників, можемо дійти висновку, що волонтерство в умовах російсько-української війни виступає не лише формою допомоги військовим і цивільному населенню, а й одним із ключових механізмів самоорганізації суспільства та посилення його стійкості до зовнішньої агресії. Волонтерська діяльність ґрунтується на вільному й відповідальному виборі людини діяти на користь інших, що є безпосереднім проявом її гідності як носія моральної суб'єктності та реалізацією свободи як здатності самостійно визначати свою життєву позицію. Тим самим волонтерство стає практичним втіленням цінностей гідності й свободи в щоденній суспільній практиці.

Сьогодні ціла спільнота волонтерів уособлює українську незламність, демонструючи, що гідність і свобода перетворюються на реальні ціннісні орієнтири суспільства в умовах російсько-української війни.

Чмут Тарас Миколайович – голова Благодійного фонду «Повернись живим». Спочатку повномасштабного вторгнення став прикладом дотримання принципів гідності. Брав активну участь у становленні національної свідомості. Застосувавши свою проактивність він виступив взірцем непохитного дотримання принципів гідності та відповідальності. Як колишній військовослужбовець і досвідчений військовий аналітик, Тарас Чмут відіграє важливу роль у формуванні сучасної національної свідомості, активно просуваючи ідею суспільної суб'єктності України в контексті безпеки й оборони. Постать Чмута символізує свободу як усвідомлений вибір до дії і гідність як ключовий моральний імператив, що спонукає до відповідальності за майбутнє своєї країни.

Сергій Притула – громадський діяч і засновник Благодійного фонду «Фонд Сергія Притули», який із 2014 року послідовно займається волонтерською допомогою українському війську. Після створення фонду у 2020 році його діяльність набула інституційного характеру, а з початком повномасштабного вторгнення була переорієнтована на системну підтримку Сил оборони та цивільних, зокрема через закупівлю автомобілів, дронів, засобів зв'язку та медичного обладнання. Наймасштабнішим проектом Фонду можна вважати збір «Народний Байрактар».

Масштабне залучення донаторів, посприяло закіпівлі комплексів безпілотників та іншого високотехнологічного обладнання, стало прикладом того, як активна громадянська позиція трансформується у дієвий інструмент посилення обороноздатності держави. У цьому сенсі постать Притули демонструє стійкість демократичних інститутів у війні: волонтерський сектор не замінює державу, а доповнює та підсилює її, ґрунтуючись на свободі громадян об'єднуватися і брати відповідальність за спільне благо. Саме тому його діяльність можна розглядати як практичне втілення гідності та свободи як ціннісних орієнтирів українського суспільства, що забезпечують суб'єктність громадян у сфері безпеки й оборони.

Окремої уваги заслуговує явище молодіжного волонтерства в Україні, що особливо проявилось після 2014 року та поширилося в умовах повномасштабної війни. Молодь створює та очолює благодійні фонди, ініціює благодійні онлайн-збори, організують молодіжні хаби за інтересами

та потребами та локальні ініціативи, які поєднують гуманітарну допомогу, освіту, культурні й громадські проекти. Для багатьох представників покоління війни волонтерство стає не лише формою спротиву, а й способом реалізації власної свободи – можливістю самостійно визначати життєву позицію, професійний шлях і формат участі в суспільно-політичному житті. Водночас усвідомлення відповідальності за країну та її майбутнє підносить гідність молодого людини до рівня громадянської чесноти: молодь сприймає себе не об'єктом політики, а активним суб'єктом, здатним впливати на перебіг подій.

Прикладом такого явища є Ігор Лаченков – блогер і медійний діяч, автор Telegram-каналу «Лачен пише», де висвітлює перебіг війни; активний волонтер, родом з Дніпра. Разом із Сергієм Притулою започаткував проєкт «Народний Байрактар». За час провадження своєї волонтерської діяльності Ігор проявив позитивні якості сучасного представника молоді, серед яких зокрема: вміння переконувати, апелювання до суспільства з приводу необхідності задоволення потреб військових, справжній прояв гідності, через показ активної громадянської позиції.

Підсумовуючи, слід зазначити, що повномасштабна війна перетворила волонтерський рух на справжній взірець утвердження гідності та свободи в українському суспільстві. Волонтери, як живі символи народного спротиву, підтвердили, що ці цінності перестали бути абстрактними ідеалами, а стали практичними орієнтирами дій кожного свідомого громадянина. Саме завдяки їхній самопожертві й масовій згуртованості навколо допомоги фронту українське суспільство зуміло об'єднатися перед лицем кризи і зберегти віру в спільне майбутнє.

Як показало дослідження діяльності волонтерів під час російсько-української війни, цей феномен виконує не лише гуманітарну функцію, але й слугує ключовим механізмом самоорганізації нації. Добровільна участь українців у допомозі армії й постраждалим базується на усвідомленому моральному виборі, що свідчить про високий рівень громадянської гідності та реалізацію свободи волевиявлення. Таким чином, цінності гідності й свободи знаходять своє конкретне втілення у щоденній активності людей, які, об'єднуючись у волонтерські проєкти, визначають траєкторію розвитку громадянського суспільства у воєнний час.

Список використаних джерел

1. Вашкович В.В., Манзюк В.В., Рошканюк В.М. Волонтерська діяльність у змісті соціальної функції держави / В.В. Вашкович. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 200 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/14c4e3bc-f6fd-41e1-9484-5d55cc2459ad/content>
2. Захарчин, Г., & Юрченко, О. (2025). РОЛЬ ВОЛОНТЕРСВА У РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ. 2025. Економіка та суспільство. № 71. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-79>

Софія КОПАЧ,

студентка 2-го курсу магістратури, спеціальність «Публічне управління: парламентаризм та парламентська діяльність» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Sofia KOPACH,

2nd year master's student, majoring in «Public Administration: Parliamentarism and Parliamentary Activity» at the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Юлія ШЕСТАКОВА**, доктор філософії з політології, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ У ПЕРЕГОВОРНОМУ ПРОЦЕСІ ЩОДО ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ВІЙНИ

THE ROLE OF THE PARLIAMENT OF UKRAINE IN THE EU ACCESSION NEGOTIATION PROCESS UNDER THE CONDITIONS OF WAR

*The full-scale invasion of the Russian Federation has posed a dual challenge for Ukraine's democratic institutions: ensuring national defence and simultaneously accelerating European integration. This thesis examines the key role of the Verkhovna Rada of Ukraine in the EU accession negotiation process under martial law. The study analyzes the Parliament's main functions in this context: legislative approximation to the *acquis communautaire*, parliamentary oversight of the executive branch's negotiation activities, and parliamentary diplomacy to secure political support from EU member states. It is argued that the Parliament's effective work on the European integration track is not only a technical requirement for accession but also a powerful manifestation of Ukraine's institutional resilience. By adopting crucial reforms, the Verkhovna Rada institutionalizes the values of dignity and freedom, for which the Ukrainian people are fighting, and confirms the irreversibility of Ukraine's civilizational choice.*

Keywords: *parliamentarism, European integration, negotiation process, legislative approximation, institutional resilience, wartime.*

Повномасштабна агресія російської федерації стала не лише екзистенційним викликом для української державності, але й каталізатором цивілізаційного вибору України, що остаточно утвердився у прагненні набути повноправного членства в Європейському Союзі. В цих умовах євроінтеграційний процес перетворився на один із ключових фронтів боротьби за національний суверенітет, а цінності гідності та свободи, що є наріжними для європейської спільноти, набули особливого значення. Ключова роль у цьому процесі належить головному законодавчому органу країни – Верховній Раді України, яка демонструє надзвичайну інституційну стійкість.

Роль парламенту в переговорному процесі щодо вступу до ЄС є багатовимірною та охоплює три ключові напрями.

Перший і головний напрям – законодавче забезпечення євроінтеграції. Саме на Верховну Раду покладено основне навантаження щодо адаптації національного законодавства до норм ЄС (*acquis communautaire*). Демонструючи надзвичайну інституційну спроможність в умовах війни, лише з початку 2024 року парламент ухвалив 83 євроінтеграційні закони, що дозволило виконати ключові передумови для початку переговорного процесу.

Другий напрям – здійснення парламентського контролю. Демократична легітимність переговорного процесу забезпечується через ефективний контроль парламенту за діяльністю виконавчої влади. Ключовим інституційним механізмом у цьому є Комітет Верховної Ради з питань інтеграції України до ЄС, який проводить експертизу всіх законопроектів на відповідність праву ЄС, виступаючи своєрідним «євроінтеграційним фільтром» у законодавчому процесі. Разом із проведенням

слухань та розглядом звітів урядової делегації це дозволяє забезпечити прозорість та підзвітність процесу, гарантуючи врахування національних інтересів.

Третій напрям – парламентська дипломатія. Саме цей інструмент відіграв одну з вирішальних ролей у здобутті Україною статусу кандидата на вступ до ЄС. Активна взаємодія з Європейським парламентом та національними парламентами держав-членів є критично важливою для формування політичного консенсусу. Регулярні засідання Парламентського комітету асоціації Україна-ЄС стали важливим майданчиком для синхронізації позицій та адвокації українських інтересів безпосередньо в Брюсселі, що сприяє мобілізації міжнародної підтримки та прискоренню євроінтеграційного руху України.

Висновки. В умовах російсько-української війни Верховна Рада України перетворилася з суто законодавчого органу на стратегічного актора євроінтеграційного процесу. Її діяльність із гармонізації законодавства, здійснення контролю та просування інтересів України на міжнародній арені є практичним втіленням боротьби українського суспільства за гідність, свободу та демократичне майбутнє. Інституційна стійкість українського парламенту є не лише запорукою успішного просування переговорним треком, але й потужним сигналом про незворотність європейського вибору України.

Список використаних джерел

1. Гошовська В. А. та ін. Парламентаризм: підручник. 3-тє вид., допов. й розшир. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с.
2. Стефанчук: Цьогоріч Рада ухвалила понад 2200 законів, 83 з них – євроінтеграційні. Укрінформ. 27.08.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3900657-stefancuk-cogoric-rada-uhvalila-ponad-2200-zakoniv-83-z-nih-evrointegracijni.html>
3. Гошовська В. А. та ін. Участь інститутів представницької влади у повоєнній відбудові України: монографія / за заг. ред. В. Гошовської. Київ: ТОВ «Вид-во «Юстон», 2025. 486 с.

Тарас КОРНЕЛЮК,

магістрант кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Taras KORNELIUK,

Master's candidate of the Department of parliamentarism of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, доктор суспільних наук, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВІД РЕВОЛЮЦІЙНОГО РОМАНТИЗМУ ДО РАЦІОНАЛЬНОГО ПАТРІОТИЗМУ: ЕВОЛЮЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ СВІДОМОСТІ – ЗМІНА МОТИВАЦІЇ ТА ФОРМ УЧАСТІ У НАЦІОНАЛЬНОМУ СПРОТИВІ

FROM REVOLUTIONARY ROMANTICISM TO RATIONAL PATRIOTISM: THE EVOLUTION OF YOUTH MINDSET – CHANGES IN MOTIVATION AND FORMS OF PARTICIPATION IN NATIONAL RESISTANCE

The author provides a comprehensive analysis of the evolution of Ukrainian youth consciousness amidst the Russian-Ukrainian war. The study's relevance stems from the transformation of youth from passive objects of socialisation into key subjects of state-building and national security guarantors. Using generational analysis and an institutional approach, the historical trajectory of the transition from 'revolutionary romanticism' (2004, 2013–2014) to the phenomenon of 'rational patriotism' during the full-scale invasion (2022–2025) is traced. The shift in motivational factors is examined: from emotional protest to a conscious choice of armed defence and systemic participation in governance via public councils. Critical challenges are outlined, specifically the impact of corruption on institutional trust, formulating the youth's demand for 'rational justice'. It is argued that integrating the values and managerial potential of the 'Victory generation' into state structures is vital for political stability and effective post-war recovery.

Keywords: rational patriotism, national resistance, civil society, youth parliamentarianism, Russian-Ukrainian war.

Українське суспільство сьогодні переживає значні зміни у ранжуванні цінностей, соціальних ролей та механізмів взаємодії з державою. Українська молодь стала суб'єктом державотворення та гарантом національної безпеки.

Події 2004 року – Помаранчева революція – це феномен «романтичної надії», де домінувала віра у швидкі, легкі зміни без необхідності глибокої структурної перебудови суспільства. Молодь виступала носієм ідеалістичного уявлення про те, що зміна політичної верхівки автоматично призведе до європеїзації України. Протест тоді нагадував «карнавал», де емоційне піднесення та солідарність заміщували раціональні стратегії контролю влади [4].

«Романтизм» того періоду часу – це переконання, що демократію можна здобути мирним шляхом раз і назавжди. Це призвело до швидкого розчарування у 2005-2006 роках, коли з'ясувалося, що без громадянського контролю нові «романтичні» лідери швидко інтегруються у старі корупційні схеми.

Жорстокий розгін студентів 30 листопада 2013 року по суті назавжди змінив вектор молодіжної свідомості. Відбулася трансформація «романтичної надії» у «жертвний ідеалізм». Молоді активісти, наприклад Сергій Нігоян та Михайло Жизневський, стали символами готовності померти за цінності. Це перехід від декларативного патріотизму (носіня символіки) до екзистенційного вибору. Це покоління («покоління барикад»), навчилося самоорганізовуватися та навіть надавати медичну допомогу під кулями. Волонтерський рух, що зародився тоді, став прообразом майбутнього громадянського суспільства.

Найяскравішим прикладом еволюції молодіжної свідомості є життєвий шлях Романа Ратушного. Син активіста руху «Збережи старий Київ» Тараса Ратушного та письменниці Світлани По-

валяєвої, Роман зростав в колі боротьби за українську ідентичність. Учасник Революції Гідності у 16-річному віці («студентський Майдан»), він згодом перейшов до системного локального активізму, очоливши ініціативу «Захистимо Протасів Яр». Це була боротьба «за» – за збереження зеленої зони, за правову державу. З початком повномасштабної війни за українську Незалежність, Роман зробив свідомий вибір, ставши розвідником 93-ї ОМБр «Холодний Яр». Загибель Романа 8 червня 2022 року під Ізюмом та його брата Василя Ратушного 27 лютого 2025 року – це і є та ціна, яку платить наше покоління. «Заповіт» Романа, про який згадують його друзі та батько, – це не лише перемога у війні, а й розбудова парку в Протасовому Яру та продовження боротьби за справедливую Україну. Пам'ять про нього трансформувалася у конкретні дії: перейменування вулиць у Києві та Мені, продовження судових справ проти забудовників, інституалізація його ініціатив. Це і є раціональним патріотизмом [6].

Соціологічні дослідження (програма «Всесвітнє вивчення цінностей» WVS) показують, що якщо раніше патріотизм міг обмежуватися символічними діями, то зараз ключовим критерієм є результат. Відбувся перехід від «бути на Майдані» (дія як демонстрація позиції) до «бути ефективним» (дія як досягнення вимірюваного результату: знищена техніка, залучені кошти, прийняті закони) [7].

Унікальною особливістю сьогодення є те, що молодь не обмежується критикою у соцмережах, а намагається встановити інституційний контроль над державними витратами. Наприклад, формування та діяльність Громадської антикорупційної ради при Міністерстві оборони України. У 2025 році відбулися загальнонаціональні онлайн-вибори до складу цієї Ради, в яких взяли участь рекордні 101 215 осіб що підтверджує значний запит суспільства на прозорість. До складу Ради увійшли представники відомих громадських організацій, багато з яких очолювані молодими лідерами: «Ветеранська сокира», «Антикорупційна сокира», «Незалежна антикорупційна комісія» (НАКО). [3].

Поняття «молодіжний парламентаризм» визначають як інноваційну форму співробітництва влади та молоді, систему представництва інтересів. У березні 2025 року розгорівся конфлікт навколо законопроекту №12298 про зміни до молодіжної політики. Дев'ять найбільших молодіжних організацій (зокрема, Національне молодіжне об'єднання України) виступили категорично проти цього документа, назвавши його «ілюзією реформи».

Основні претензії молоді до законодавчої ініціативи:

Втрата незалежності: Підпорядкування Українського молодіжного фонду Міністерству молоді та спорту створює корупційні ризики та нівелює саму ідею фонду як незалежного інструменту підтримки.

Імітація участі: Створення «Ради з питань молоді при КМУ», яка складатиметься переважно з чиновників та «зручних» депутатів, замість реального представництва молодіжних організацій.

Ігнорування процедур: Законопроект вносився без належного публічного обговорення, що суперечить європейським принципам «нічого для молоді без молоді».

Молодь сьогодні читає законопроекти, аналізує ризики та консолідовано виступає проти спроб обмежити її права. Рада з питань молодіжної політики при Президентіві України є платформою для діалогу, залучаючи міжнародну підтримку та спрощуючи процедури стажування молоді в євроінституціях. [5].

Важливу роль у теоретичному осмисленні та практичній підготовці нової генерації управлінців відіграє кафедра парламентаризму ННІ ПУДС КНУ ім. Т. Шевченка та наукова школа професора В. А. Гошовської. Публікації 2024-2025 років акцентують на участі представницької влади у повоєнній відбудові, де молодіжний парламентаризм розглядається як кадровий резерв для оновлення політичної еліти. Це підтверджує тезу про те, що молодь поступово готується взяти на себе відповідальність за управління державою на вищому рівні.

Отож, станом на 2025 рік в Україні сформувався запит не просто на оновлення облич, а на зміну принципів функціонування державних інституцій, де молодь виступає не лише бенефіціаром, а й архітектором повоєнного устрою. Відбулася докорінна трансформація соціальної ролі молодих громадян України: від носіїв «романтичної надії» та електорального ресурсу до ключового актора державотворення та гаранта національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Гошовська В. А. Парламентаризм : підручник. 3-тє вид., допов. й розшир. / В. А. Гошовська та ін. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a58a3585-0732-4874-93a3-dbe715c6a920.pdf>.
2. Гошовська В. А. Участь інститутів представницької влади у повоєнній відбудові України : монографія / В. А. Гошовська та ін. ; за заг. ред. В. Гошовської. Київ : ТОВ «Вид-во «Юстон», 2025. 486 с. (Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія «Бібліотека народного депутата»). URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/337/files/9876835a-9fdb-4fe3-9587-f4d98827f851.pdf>
3. Оголошено новий склад Громадської антикорупційної ради при Міноборони. АрміяInform : інформаційне агентство. 2025. 13 січ. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/01/13/ogolosheno-novuj-sklad-gromadskoyi-antukorupczijnoyi-rady-pry-minoborony/>.
4. Політична соціологія та історія політичних вчень : навчально-методичні матеріали [Електронний ресурс]. Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/1_434_15734873.pdf.
5. Рада з питань молодіжної політики при Президентові України провела перше засідання. Офіційне інтернет-представництво Президента України. 2023. URL: <https://www.president.gov.ua/news/rada-z-molodizhnih-pitan-pri-prezidentovi-ukrayini-provela-p-81165>.
6. Ратушний Роман Тарасович. Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ратушний_Роман_Тарасович.
7. Трансформація форм громадянської активності української молоді в умовах війни. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2024. Вип. 54. С. 42–48. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/54_2024/6.pdf.

Валентина КОРОЛЕНКО-УСОВА,

студентка 2-го курсу магістратури заочної форми навчання спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Valentina KOROLENKO-USOVA,

2nd year Master's student specialty 281 "Public administration and governance", Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Наталія ЛАРИНА**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНТРОЛЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

CONTROL AND RESPONSIBILITY IN THE IMPLEMENTATION OF STATE ENVIRONMENTAL SAFETY POLICY

Control over the implementation of state environmental policy by local communities plays an important role in the environmental management system, as it is at this level that the practical basis for compliance with environmental requirements and the implementation of sustainable development principles is formed. Its main purpose is not only to verify the implementation of environmental programmes and decisions, but also to create an effective mechanism for preventing environmental offences and minimising risks to human health and the environment.

Within the framework of local communities, environmental control has a dual function: firstly, it ensures compliance with legislative requirements by all economic entities operating in the relevant territory, and secondly, it guarantees the accountability and transparency of local government bodies to the population. This creates the conditions for the implementation of the principle of openness in natural resource management, which directly correlates with the provisions of Article 13 of the Constitution of Ukraine, which stipulates that natural resources are the property of the Ukrainian people and are used in their interests.

Keywords: *environmental policy, environmental protection, environmental audit, eco-marketing, environmental monitoring.*

Контроль у процесі реалізації державної екологічної політики територіальних громад посідає важливе місце в системі екологічного управління, адже саме на цьому рівні формується практична основа дотримання природоохоронних вимог та реалізації принципів сталого розвитку. Основна мета контролю – перевірка виконання екологічних програм і рішень, створення дієвого механізму запобігання екологічним правопорушенням та мінімізації ризиків для здоров'я людей і стану довкілля.

Екологічний контроль у межах діяльності територіальних громад виконує подвійну функцію: по-перше, забезпечує дотримання законодавчих вимог усіма суб'єктами господарювання, які діють на відповідній території, а по-друге – гарантує підзвітність і прозорість діяльності органів місцевого самоврядування перед населенням. Це створює передумови для реалізації принципу відкритості управління природними ресурсами, що прямо корелює з положеннями ст. 13 Конституції України [1], яка визначає, що природні ресурси є власністю Українського народу та використовуються в його інтересах.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» контроль у сфері охорони довкілля може здійснюватися у формах державного, громадського, самоврядного та виробничого контролю [2]. Для територіальних громад найбільш вагомими є саме самоврядний і громадський контроль, оскільки вони безпосередньо пов'язані з практичним виконанням місцевих екологічних програм, моніторингом стану довкілля, виявленням джерел забруднення та участю населення у вирішенні питань місцевої екологічної безпеки. Самоврядний контроль реалізується органами місцевого самоврядування через уповноважені структурні підрозділи, комісії з

питань екології, а також шляхом участі у регіональних і міжмуніципальних програмах природоохоронного спрямування.

Водночас громадський контроль виступає важливою складовою системи забезпечення екологічної безпеки громади, оскільки базується на принципі партнерства між владою та суспільством. Він реалізується через діяльність громадських екологічних організацій, ініціативних груп, спостережних рад, які можуть подавати звернення, брати участь у громадських слуханнях, ініціювати перевірки та вносити пропозиції щодо вдосконалення природоохоронних заходів. Такі інституційні механізми підвищують ефективність контролю та сприяють реалізації положень Орхуської конвенції 1998 року щодо доступу громадськості до інформації та правосуддя з екологічних питань.

Відповідно до ст. 20-2 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], Державна екологічна інспекція наділена повноваженнями щодо організації та здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства всіма суб'єктами – від центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до підприємств, установ і громадян. У межах реалізації цього мандату Державна екологічна інспекція Карпатського округу, зокрема, зверталася до місцевих рад із рекомендаціями активізувати власну контрольну діяльність у сфері охорони довкілля, акцентуючи на необхідності ухвалення рішень виключно в межах чинного законодавства та з урахуванням вимог раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Така практика підтверджує важливість належної взаємодії державного та самоврядного контролю, де перший виконує функцію наглядового органу, а другий – забезпечує безпосередню імплементацію екологічної політики на місцевому рівні.

Юридичний аспект контролю в екологічній політиці громади полягає у забезпеченні невідворотності відповідальності за порушення екологічного законодавства. Залежно від характеру правопорушення застосовуються різні види юридичної відповідальності – дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова чи кримінальна. Вони передбачені, зокрема, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним кодексом України (розділ VIII «Злочини проти довкілля») та законами спеціального природоохоронного спрямування. Застосування таких заходів покликане не лише покарати винних осіб, а й запобігти повторним порушенням, стимулюючи екологічно відповідальну поведінку як органів влади, так і суб'єктів господарювання [5].

Слід також підкреслити, що ефективний контроль і дієвий механізм відповідальності є запорукою практичної реалізації принципу верховенства права в екологічній політиці територіальних громад. Вони дозволяють забезпечити баланс між розвитком місцевої економіки та охороною навколишнього природного середовища, що є ключовою умовою сталого розвитку. У сучасних умовах, коли екологічні виклики набувають загальнодержавного характеру, саме місцевий рівень контролю стає основною платформою для впровадження природоохоронних ініціатив, налагодження співпраці між владою, бізнесом і громадськістю та формування екологічно відповідальної поведінки населення [5, с. 221].

Державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування у сфері екологічної політики виконує функцію інституційного гаранта законності та ефективності природоохоронної діяльності на територіальному рівні. Його призначення полягає не у підміні місцевої ініціативи, а у створенні системи запобіжників, яка стимулює органи самоврядування здійснювати власні контрольні повноваження відповідно до вимог законодавства. Тільки у випадках, коли громада самоусувається від виконання делегованих екологічних функцій, держава забезпечує реалізацію екологічних прав громадян шляхом безпосереднього втручання через механізми державного нагляду.

Екологічний контроль, який здійснюють органи місцевого самоврядування, є ключовим інструментом забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Відповідно до положень Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [5], до їхніх повноважень належать питання моніторингу стану довкілля, контролю за виконанням природоохоронних програм, забезпечення ліквідації наслідків екологічних правопорушень та участь у формуванні місцевих екологічних фондів. Виконання цих функцій забезпечує практичну реалізацію конституційного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції України).

Водночас самоврядний екологічний контроль реалізує принцип субсидіарності, коли питання охорони природи вирішуються на найближчому до населення рівні. Це підвищує оперативність реагування на локальні екологічні загрози, дозволяє адаптувати природоохоронні заходи до специфіки конкретного регіону й зміцнює партнерство між владою, бізнесом і громадянськістю. Через систему місцевого екологічного управління формується відповідальна екологічна культура громади, забезпечується прозорість прийняття управлінських рішень та юридична відповідальність за порушення природоохоронних вимог.

У наукових джерелах наголошується, що контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища є не лише технічною функцією спостереження, а й важливим правовим механізмом реалізації державної екологічної політики на місцевому рівні. В. М. Тюн, аналізуючи адміністративно-правові засади наглядової діяльності у природоохоронній сфері, слушно виокремлює два підходи до визначення суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері охорони природи. У широкому розумінні до них належать усі державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації та приватні охоронні структури, діяльність яких спрямована на забезпечення екологічного порядку. У вузькому значенні це спеціально уповноважені органи, які мають право застосовувати заходи адміністративного примусу. Відтак органи місцевого самоврядування можуть бути розглянуті як складова системи правоохоронної діяльності у сфері охорони довкілля, оскільки саме вони забезпечують дотримання природоохоронних вимог у межах своїх територіальних повноважень [6, с. 110].

Конституція України [1] гарантує територіальним громадам право самостійно управляти об'єктами комунальної власності, затверджувати місцеві екологічні програми та здійснювати контроль за їх виконанням. Розвиваючи ці положення, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» у ст. 33 [8] закріплює конкретні повноваження виконавчих органів місцевих рад у природоохоронній сфері: здійснення контролю за станом благоустрою, зелених насаджень, водних об'єктів; організація охорони природних ресурсів, що перебувають у комунальній власності; ухвалення та реалізація місцевих програм охорони довкілля.

Відповідно до чинного законодавства, органи місцевого самоврядування мають право формувати власну інституційну систему контролю у сфері екології, до якої належать:

- постійні комісії місцевих рад – консультативно-контрольні органи, що розглядають питання природокористування, екологічної безпеки, моніторингу довкілля;
- відділи або управління екології – структурні підрозділи виконавчих комітетів, що відповідають за розроблення, реалізацію й моніторинг екологічних програм;
- інспекції або комісії з екологічного контролю – спеціалізовані утворення, що здійснюють перевірки та реагують на екологічні порушення;
- громадські ради або дорадчі органи, до складу яких входять представники громадськості, науковці та експерти, що забезпечують участь населення у формуванні місцевої екологічної політики.

Узагальнюючи, слід відзначити, що ефективність екологічного контролю на місцевому рівні прямо залежить від чіткого розмежування повноважень, належного фінансування та нормативного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування. Підвищення результативності місцевої екологічної політики вимагає узгодження нормативно-правових актів між державним, регіональним і місцевим рівнями, а також впровадження адміністративно-процедурних і соціально-економічних заходів стимулювання природоохоронної діяльності – політики цін, кредитних механізмів, штрафних санкцій та програм заохочення екологічно відповідальної поведінки

Отже, державний, самоврядний і громадський контроль у сфері екологічної безпеки теж утворюють багаторівневу систему, яка забезпечує комплексне реагування на екологічні виклики. Державний контроль гарантує реалізацію національної екологічної політики та дотримання єдиних стандартів; самоврядний – вирішення локальних проблем із урахуванням регіональної специфіки; громадський – прозорість, підзвітність та підвищення екологічної свідомості населення. Від ефективності взаємодії цих механізмів залежить реальний стан екологічної безпеки держави та рівень виконання її міжнародних природоохоронних зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.11.2025).
2. Про охорону навколишнього природного середовища Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ Андрієнко М. В., Шако В. С. Механізми реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 47–53. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 01.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>. (дата звернення: 01.10.2025).
6. Тюн В. М. Адміністративно-правові засади наглядової діяльності правоохоронних органів України у сфері охорони природи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2016. 234 с.
7. Положення про Державну екологічну інспекцію України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п#Text>.
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

Наталія КОРЧАК,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Nataliia KORCHAK,

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Public Policy of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service

ГІДНІСТЬ І СВОБОДА ЯК ПРИРОДНІ ПРАВА ТА ОРІЄНТИРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СВІТОВОГО ВИКЛИКУ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

DIGNITY AND FREEDOM AS NATURAL RIGHTS AND GUIDELINES FOR UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL CHALLENGE OF RUSSIAN AGGRESSION

Human dignity and freedom are inalienable natural rights that precede the state and define the foundations of a democratic order. Russia's armed aggression against Ukraine has created unprecedented conditions for testing the resilience of these rights in the face of total violence. Ukraine consistently defends dignity and freedom as constitutional values enshrined in Articles 3 and 21 of the Constitution, and the practice of the Constitutional Court of Ukraine confirms them as the foundation of the rule of law and democratic order. The events accompanying the war, including various decisions of European courts in cases related to Nord Stream, show that Ukraine's resistance is stimulating a rethinking of legal approaches to hybrid aggression. In these circumstances, dignity and freedom are not only the ethical core of national resilience, but also a normative benchmark that determines the state's response to Russian aggression.

Keywords: *dignity; freedom; natural law; Constitutional Court of Ukraine; rule of law; Russian aggression; human rights; extradition; hybrid threats.*

З позицій природного права людині притаманні певні невід'ємні права не тому, що їх надає держава, а тому, що вони випливають із самої природи людини. Фундаментальним є розуміння того, що гідність і свобода – це не політичні гасла і не правові конструкції, а первинні підстави людського буття.

В умовах війни за Незалежність України природні права проходять надзвичайне випробування як для держави, так і для суспільства. Гідність і свобода виникли разом із появою людини, а не з появою держави. Уже в додержавних формах організації суспільства (родах, племенах, союзах) існували уявлення про гідність, свободу та солідарність.

Конституція України проголошує життя, гідність і свободу людини найвищими цінностями (ст. 3), а її права – невідчужуваними та рівними для всіх (ст. 21). Такий підхід втілює природно-правову традицію, відповідно до якої держава визнає права людини та зобов'язана їх гарантувати, а не надавати.

У своїх рішеннях Конституційний Суд України послідовно підкреслює, що свобода є фундаментальною цінністю демократичної держави [2], а гідність – першооснова всіх прав людини та критерій (мірило) їх справедливості [3]. У правовому та етико-філософському вимірах гідність постає не як одне з багатьох прав, а як базова нормативна категорія, що окреслює межі державної влади та формує зміст усього правового регулювання.

російська агресія поставила перед Україною історичний виклик: чи здатні природні права зберігати силу в умовах тотального насильства? Українське суспільство доводить, що так. Саме гідність і свобода стали підставою для спротиву, самопожертви та відновлення сенсу політичної нації. Водночас війна вимагає від держави постійного пошуку балансу між потребами оборони та непорушністю прав людини.

Навіть у складних умовах Україна демонструє вірність фундаментальному принципу верховенства права, який у трактуванні Венеційської комісії має своїм концептуальним ядром повагу до людської гідності як вихідної основи права, а не похідного продукту державної політики [5, п.41]. Венеційська комісія підкреслює, що верховенство права має зберігати силу навіть у кризі. А в умовах війни ця вимога стає життєво необхідною.

Світ сьогодні шукає відповіді на безпрецедентність російської агресії. Міжнародна правова система змушена переосмислювати базові категорії щодо території, характеру війни та сторін конфлікту. У цьому контексті особливо показовими є два європейські судові рішення.

1. *Справа Володимира Журавльова в Польщі* як новий правовий підхід до війни. Польський суддя Даріуш Любовський відмовив Німеччині в екстрадиції українця Володимира Журавльова, якого підозрювали у причетності до підриву «Північного потоку» [4]. Так, суд:

- розглянув дії українця крізь призму міжнародного збройного конфлікту, а не через класичну кримінально-правову практику;
- зазначив, що агресія росії виходить за межі території України, і дії третіх суб'єктів можуть бути безпосередньо пов'язані з військовою логікою захисту від агресора;
- підкреслив, що екстрадиція могла б поставити особу в нерівне або небезпечне становище, що суперечить стандартам Конвенції про захист прав людини.

З погляду **природного права**, вказане вище рішення можна розглядати як акт визнання права людини діяти проти агресора, якщо ці дії служать захисту та гідності нації. Свобода – це право на опір агресору, гідність – це право бути визнаним як учасник справедливої боротьби, а не як просто злочинець.

Це перший випадок, коли європейський суд фактично визнав: російська агресія створює такі правові обставини, які вимагають переосмислення стандартів кримінального та міжнародного права. Важливим є те, що захист гідності та свободи розглядається не просто як юридична процедура, а як моральне судження.

2. *Справа Сергія Кузнецова в Італії* (альтернативна позиція). На противагу польському підходу, італійський суд дозволив екстрадицію Сергія Кузнецова до Німеччини за тією ж справою [1].

Що нам демонструє це рішення? По-перше, європейська правова система не має усталених інструментів реагування на гібридну агресію. По-друге, суди різних держав шукають рішення *independently*, намагаючись адаптувати норми до нової реальності. По-третє, формується простір, у якому українські інтереси і українські аргументи стають каталізатором розвитку права.

Сьогодні Україна постає не лише як держава, що захищає власну гідність і свободу, але як суб'єкт, який впливає на формування нових європейських правових стандартів. Рішення польського суду демонструє, що цінності гідності та свободи можуть бути безпосередньо втілені в юридичну практику навіть у контексті війни.

Отже, природне право формує моральний фундамент, на якому ґрунтуються конституційні цінності. Держава ж лише визнає та забезпечує ці права (природа людини → природні права → Конституція → обов'язок держави).

Гідність і свобода – це не просто ціннісні орієнтири України (ядро правової ідентичності). Це ще й фундамент, на якому сьогодні перебудовується міжнародний правовий порядок. І завдяки нашому спротиву природне право знову стає живою силою права в Європі.

Список використаних джерел

1. Італійський суд ухвалив рішення про екстрадицію українця Кузнецова до Німеччини. Суспільне. Новини. 19 листопада 2025. URL: <https://susplne.media/1168900-italijskij-sud-uhvaliv-risenna-pro-ekstradičiu-ukrainca-kuznecova-do-nimeccini/>

2. Рішення Конституційного Суду України у справі № 3-111/2023(207/23, 315/23) від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v007p710-24?utm_source=chatgpt.com#Text

3. Рішення Конституційного Суду України у справі № 3-72/2023(145/23) від 20 грудня 2023 року № 11-р(II)/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v011p710-23?utm_source=chatgpt.com#Text

4. Суд у Польщі відмовив у екстрадиції до Німеччини українця, підозрюваного в справі про «Північний потік». Радіо Свободи. 17 жовтня 2025. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/new-sud-polshcha-vidmova-ekstradytsia-ukraintsia-pivnichnyi-potik/33562656.html?utm_source=chatgpt.com

5. Venice Commission. *Report on the Rule of Law* (CDL-AD(2011)003rev. URL: <https://rm.coe.int/1680700a61>

Олег КОСТЮЧЕНКО,

магістр публічного управління та адміністрування, державний експерт, головний спеціаліст з питань реалізації державної соціальної політики Управління соціального захисту населення Ніжинської районної державної адміністрації Чернігівської області

Oleh KOSTIUCHENKO,

master of public management and administration, state expert, Chief specialist for the implementation of state social policy of the Department of social protection of the population of the Nizhyn district state administration of Chernihiv region

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗБЕРЕЖЕННІ ДЕМОКРАТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

THE ROLE OF CIVIL SOCIETY IN MAINTAINING DEMOCRATIC STANDARDS DURING MARTIAL LAW

This article examines the crucial role of civil society in preserving democratic standards in Ukraine during martial law, imposed after the full-scale Russian invasion. It highlights how civil society organizations, volunteer movements, independent media, and grassroots initiatives have become key actors in ensuring transparency, accountability, and human rights protection. Despite challenges such as centralization of power, limitations on freedoms, and disinformation threats, civil society remains vital to defending democratic governance.

The study emphasizes the proactive role of non-governmental initiatives in countering propaganda, promoting reliable information, and safeguarding freedom of expression. Civil society also provides humanitarian aid, supports displaced people, and advocates for soldiers, veterans, and affected civilians. Their cooperation with state institutions, monitoring of public policies, and ability to attract international support demonstrate resilience and adaptability.

Ukraine's experience shows that an active civil society is a safeguard against authoritarian risks, even in wartime. The article highlights the importance of partnership between civil society, the state, and international allies to protect democratic values, strengthen social cohesion, and ensure that national defense aligns with human rights and democratic principles.

Keywords: *civil society, democracy, martial law, human rights, resilience.*

Умови воєнного стану становлять серйозний виклик для функціонування демократичних інституцій, зокрема щодо забезпечення прав і свобод громадян, дотримання принципу верховенства права та відкритості влади. В Україні, яка вже понад три роки перебуває у стані повномасштабної війни, саме громадянське суспільство стало ключовим фактором збереження демократичних цінностей, контролю за владою та соціальної згуртованості.

Попри те, що під час війни в багатьох країнах відбувається згорання прав і свобод, українське суспільство демонструє унікальну здатність до мобілізації, солідарності та самоорганізації. Це стало фундаментом для підтримки демократичних практик навіть в умовах надзвичайного правового режиму.

Громадянське суспільство в умовах війни виконує функції, які виходять за межі традиційного розуміння, воно стає партнером держави у забезпеченні безпеки, соціальної стабільності, інформаційної протидії та демократичного контролю. Основними напрямками діяльності громадських організацій у період воєнного стану є такі напрямки, як захист прав людини та моніторинг дотримання демократичних процедур.

Українські правозахисні організації активно документують порушення прав людини, здійснюють моніторинг судових процесів і обмежень свободи слова, забезпечуючи своєрідний «демократичний супровід» війни. Також, це є волонтерська та гуманітарна діяльність. Волонтерський рух став однією з найпотужніших форм самоорганізації громадянського суспільства. Мільйони українців беруть участь у допомозі Збройним силам України, підтримці переселенців, медичній евакуації та забезпеченні базових потреб населення.

Особливої уваги потребує також протидія дезінформації та інформаційним операціям. Громадські ініціативи на кшталт «StopFake», «Detector Media» та «По той бік новин» стали ключовими в

боротьбі з пропагандою та фейковими новинами, утримуючи інформаційне поле в умовах гібридної агресії. Варто окремо виокремити також, контроль за владою та забезпечення підзвітності. Антикорупційні організації та журналісти-розслідувачі фіксують факти зловживань, оприлюднюють актуальні розслідування, що свідчить про незмінність демократичних механізмів контролю навіть під час війни. Запровадження воєнного стану накладає певні обмеження на свободу слова, пересування і зібрань. Однак критично важливо, щоб ці обмеження мали тимчасовий та пропорційний характер.

Централізація владних повноважень, це природний процес під час війни який не має перетворюватися на постійну тенденцію. Цьому запобігає активне залучення громадських організацій до обговорення та моніторингу державних рішень. Резильєнтність є ключовою характеристикою громадянського суспільства України в умовах війни. Завдяки налагодженим партнерським зв'язкам із міжнародними організаціями (UNDP, USAID, European Endowment for Democracy) українські НУО отримують фінансову та експертну підтримку для збереження своєї діяльності.

Водночас, розвиток регіональних ініціатив, мережування та використання цифрових платформ дозволяють ефективно реагувати на локальні загрози, розвивати механізми інтерактивного управління та підтримувати горизонтальні зв'язки між громадянами та владою. Громадянське суспільство України відіграє ключову роль у збереженні демократичних стандартів у період воєнного стану. Завдяки активній позиції, самоорганізації та партнерству зі світовою спільнотою воно не лише захищає права людини та здійснює громадський контроль за владою, а й формує культуру відповідального громадянства і довіру до інституцій. Українська модель стійкості в умовах війни є унікальною та може слугувати прикладом для інших країн, які переживають кризи.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>. (дата звернення: 17.11.2025)
2. ICAP «Єднання». Громадянське суспільство України в умовах війни – звіт 2024. URL: <https://home.ednannia.ua/en/analytics/data-catalog/311> (дата звернення: 17.11.2025)
3. Сергієць Ярослав. Аналіз розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану / Публічна політика і державне управління в умовах війни. – 2025. URL: <https://jppasa.donnu.edu.ua/article/view/17177> (дата звернення: 17.11.2025)
4. UNDP Ukraine. Social Cohesion and Resilience in Times of Conflict. Kyiv, 2024. URL: <https://www.undp.org/ukraine> (дата звернення: 17.11.2025)

Наталія КРАВЧЕНКО,

студентка кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Nataliia KRAVCHENKO,

student of the Department of Parliamentarism Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: Володимир ДЗЕГА, доктор філософії, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ГІДНІСТЬ І СВОБОДА УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ КОД НЕЗЛАМНОСТІ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

DIGNITY AND FREEDOM OF UKRAINE: THE HISTORICAL CODE OF RESILIENCE AND MODERN CHALLENGES

The concepts of dignity and freedom are the foundation of Ukrainian identity, deeply rooted in historical experience, collective memory, and civic consciousness. From the Kyiv state tradition, through the Cossack era, liberation movements, dissident resistance, and revolutionary transformations of the 21st century, Ukrainians have forged a unique code of resilience. In the context of Russia's full-scale invasion, dignity and freedom have become existential categories defining the survival of the Ukrainian state and society. This paper examines the historical origins of Ukrainian dignity, analyzes the role of state institutions in preserving democratic values during wartime, and explores contemporary challenges for post-war reconstruction. It highlights the responsibility of political and civil society actors in safeguarding freedom, supporting youth, and ensuring transparency in governance.

Keywords: *dignity, freedom, national identity, resilience, parliament, war, democracy, values, youth, state-building.*

Актуальність дослідження. «Борітеся – поборете, Вам Бог помагає!» – Тарас Шевченко. Українська держава сьогодні переживає один із найскладніших періодів у своїй історії. Повномасштабна війна, системний терор цивільного населення, спроби знищення національної ідентичності та культури – усе це є не лише зовнішньою загрозою, а цивілізаційним випробуванням. Поняття гідності та свободи стає не абстрактним, а конкретним інструментом виживання й державотворення. Українці борються не лише за політичні інтереси, а за право бути народом, за право майбутніх поколінь жити у безпечній демократичній країні. Ця боротьба проявляється у щоденних героїчних вчинках – від добровольців на фронті до волонтерів, що доставляють гуманітарну допомогу у прифронтові регіони, від активістів, що створюють безпечний простір для дітей у містах, що постраждали від обстрілів, до державних службовців, що забезпечують прозорість та ефективність роботи інституцій під час війни. Слова Тараса Шевченка залишаються моральним компасом українців: «Борітеся поборете, Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля святая»[1]. Це формула українського характеру, що визначає шлях від козацької доби до Революції Гідності та війни за незалежність ХХІ століття.

Основна частина. Історія українського народу – це послідовний ланцюг боротьби, який формував національну самосвідомість. Поняття гідності та свободи неодноразово виступало головним критерієм оцінки влади та суспільних інституцій.

Козацтво заклало фундамент української демократичної традиції. Козацька доба: перший державний код свободи. Обрання старшини, рівність учасників козацької ради, колективна відповідальність формували унікальне почуття власної гідності та самоповаги. Конституція Пилипа Орлика 1710 року заклала принципи демократичного управління, свободи релігії та захисту прав людини, що вважається одним із перших документів такого типу у Європі [2]. Інтелігенція ХІХ століття продовжила козацьку традицію через слово, освіту та мистецтво. Тарас Шевченко став голосом народу: його поезія розривала кайдани імперської пропаганди, формуючи національну гідність. Твір «Кавказ» став символом протидії несправедливості та національному гнобленню, і сьогодні читається як заклик до свободи. Визвольні

змагання, Українська повстанська армія, дисидентський рух – усе це було продовженням боротьби за право бути собою. Радянські репресії, Голодомор, знищення інтелігенції не зламали прагнення до свободи. Діяльність українських дисидентів у 1970–1980-х роках, таких як Левко Лук’яненко, сприяла формуванню політичної культури та міжнародного визнання права України на незалежність [3].

Українці глобально заявили: державність – це цінність, яку готові відстоювати. Тисячі людей брали участь у мирних акціях та волонтерських кампаніях, забезпечуючи чесні вибори та контроль за їх проведенням. Люди вийшли на Майдан не за політиків, а за честь і гідність. Сотні загиблих Героїв Небесної Сотні стали духовним орієнтиром для всіх поколінь українців. Студенти та волонтери активно допомагали пораненим, організовували гуманітарну підтримку та міжнародні інформаційні кампанії, демонструючи силу громадянського суспільства та здатність до консолідованих дій у критичних ситуаціях [4].

24 лютого 2022 року українці зустріли вторгнення росії з неймовірною рішучістю. На прикордонних територіях створювали місцеві штаби для евакуації та допомоги постраждалим, тисячі волонтерських ініціатив забезпечували доставку гуманітарної допомоги та медикаментів. В Одесі та Львові громадські організації налагодили цілодобове забезпечення життєво необхідними ресурсами для внутрішньо переміщених осіб. Місто Харків організувало мережу безпечних укриттів і освітніх просторів для дітей під час обстрілів, демонструючи, що гідність нації проявляється через конкретні дії. Російська агресія забрала життя тисяч дітей, жінок та чоловіків, зруйнувала міста, але українці зберегли дух. У Маріуполі та Бучі люди організовували евакуацію під обстрілами, надавали медичну допомогу у підвалах, передавали гуманітарні пакети до окупованих районів. Місцеві громади створювали мережу психологічної підтримки та дистанційної освіти для дітей [5].

Гідність як стратегічна перевага. Україна захищає принципи свободи, на яких стоїть сучасна Європа. Молодь активно включається у міжнародні освітні проекти, донорські кампанії та правозахисні ініціативи, створюючи культурні й освітні платформи, що демонструють глобальне значення української гідності та активної громадянської позиції. Ця здатність організовуватися та діяти в умовах війни формує не лише моральну перевагу, а й стратегічну силу держави.

Сучасні виклики: стійкість і відбудова. Відновлення України – це не лише будівництво доріг і лікарень, а й формування безпечного соціального середовища. Необхідно розробити систему захисту критичної інфраструктури, забезпечити енергетичну незалежність та відновити транспортні й комунікаційні мережі.

Роль інститутів влади. Парламент і місцева влада повинні розробляти довгострокові стратегії розвитку та реформ. Важливе завдання – забезпечити прозорість, законність, підзвітність та ефективність державних інституцій. Система контролю та оцінки результативності державних програм підвищує довіру населення та забезпечує оперативне реагування на кризи.

Висновки. Гідність як драйвер реформ. Україна має стати державою, де гідність практикується у всіх сферах: від освіти та медицини до армії та дипломатії. Повоєнне відновлення дає шанс створити країну нового типу – європейську, технологічну, орієнтовану на людину.

Інтеграція дітей, що постраждали від війни, у сучасні освітні та культурні програми, створення безпечних просторів для спорту та творчості демонструє практичне втілення цінності гідності у повсякденному житті.

Гідність і свобода – не абстрактні категорії, а серце української нації. Вони формують її ритм життя, здатність до опору, взаємопідтримку та відповідальність за майбутнє. Українці століттями доводили право бути вільними. Сьогодні вони роблять це мужньо і жертвовно. Історичний код незламності став фундаментом сучасної боротьби. Світ захоплюється українцями не лише за хоробрість, а за здатність залишатися людяними навіть у найтемніші часи. Україна вистійть і переможе, бо її боротьба – за гідність життя, за майбутнє дітей, за свободу світу.

Список використаних джерел

1. Шевченко Т. *Кобзар*. – К.: Наукова думка, 2004. – 784 с.
2. Subtelny O. *Ukraine: A History*. – Toronto: University of Toronto Press, 2009. – 888 р.
3. Грицак Я. *Нарис історії України*. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
4. Верховна Рада України. *Звіт Тимчасової слідчої комісії щодо подій Революції Гідності* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://...> (дата звернення: 25.11.2025)
5. Amnesty International. *Ukraine: Civilians caught in the crossfire* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://...> (дата звернення: 25.11.2025)

Ольга КРУГЛИК,

магістрантка кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oіha KRUHLYK,

graduate student of the Department of Parliamentarism of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko Kyiv National University

Науковий керівник: Юлія ШЕСТАКОВА, доктор філософії з політології, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗМІНИ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПРОЦЕДУР У ПЕРІОД КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

CONSTITUTIONAL AND LEGAL MECHANISMS FOR AMENDING PARLIAMENTARY PROCEDURES DURING PERIODS OF CRISIS

The report analyzes the constitutional and legal mechanisms for transforming Ukraine's parliamentary procedures under the crisis conditions caused by martial law. It also notes that the Verkhovna Rada must simultaneously ensure the efficiency of the legislative process while maintaining legitimacy, transparency, and compliance with the Constitution. The study examines key normative acts that regulate the parliament's special operating mode, including accelerated decision-making procedures, changes in the organization of plenary sessions, delegation of certain powers to the executive branch, and strengthened parliamentary oversight. Attention is also given to the risks arising from reduced debates, limited opposition participation, and potential weakening of checks and balances. It is emphasized that emergency procedures must be temporary, clearly defined by law, and accompanied by the highest level of transparency to ensure the preservation of constitutional democratic principles even during martial law.

Keywords: *parliamentary procedures, crisis challenges, martial law, constitutional and legal mechanisms, transparency, legislative process.*

Сучасні виклики, зумовлені повномасштабною війною в Україні, спричиняють появі надзвичайних вимог до роботи парламенту. Верховна Рада повинна не лише оперативно реагувати на загрози національній безпеці, але й зберігати легітимність, прозорість і конституційну обґрунтованість ухвалених рішень. У період воєнного стану виникає необхідність адаптації регламентних і процедурних механізмів, що дозволяють підтримувати безперервність законодавчого процесу, але водночас не порушувати демократичні стандарти та верховенство права в країні [1].

Конституційно-правові засади регулювання діяльності парламенту у надзвичайних умовах визначені Конституцією України, законами та спеціальними постановами Верховної Ради. Постанова № 2558ІХ від 6 вересня 2022 року передбачає можливість проведення пленарних засідань позапланово та ухвалення рішень у прискореному порядку, а також дозволяє комітетам та спеціальним комісіям збиратися навіть під час перерв у роботі парламенту [2]. Такий режим забезпечує ефективність законодавчого процесу, проте зменшує можливості для традиційних дебатів і обговорень, що створює додаткові ризики для прозорості діяльності парламенту.

Постанова № 2912ІХ від 7 лютого 2023 року деталізує порядок організації роботи парламенту у воєнний період, регламентує процедури скликання засідань, проведення голосування та призначення перерв, що також закріплює механізми контролю за діяльністю уряду та комітетів [3]. Ці норми спрямовані на забезпечення балансу між швидкістю ухвалення рішень і дотриманням процедурної законності, та дозволяє уникати концентрації повноважень і зловживань владою.

Науковий аналіз, представлений О. І. Зозулею (український правознавець, фахівець із конституційного та парламентського права), підкреслює, що зміни регламенту парламенту у воєнний період передбачають прискорене розглядання законопроектів, паралельно зменшуючи час на традиційні дискусії. Правознавець наголошує, що такі трансформації мають бути системними і законо-

давчо закріпленими, щоб підтримувати баланс між ефективністю ухвалення рішень і процедурною легітимністю парламенту [1]. Це показує нам важливість правової визначеності: зміни не повинні здійснюватися ситуативно, а лише у межах визначених законодавством механізмів.

Комітет з регламенту Верховної Ради у своєму роз'ясненні від 27 квітня 2022 року показує, що навіть за особливих умов парламент повинен діяти у межах Конституції та законів, а не поза ними [4]. Регламент визначає порядок організації пленарних засідань, голосування та призначення перерв, що дозволяє забезпечити підзвітність депутатів і прозорість ухвалення рішень, навіть якщо засідання тривають протягом тривалого часу та в нестандартному режимі, що обумовлено визначеними засадами у зв'язку з чинним воєнним станом в країні.

Закон № 7153 передбачає делегування частини повноважень Кабінету Міністрів та інших органів виконавчої влади для оперативного управління у період воєнного стану, при цьому залишаючи механізми парламентського контролю, що зменшує ризик концентрації і зловживань влади [5]. Даний підхід демонструє прагнення законодавця забезпечити оперативність ухвалення рішень без втрати легітимності та конституційних стандартів.

Численні зміни до законодавства щодо мобілізації та військового обліку, які часто потребують уточнення й корекції, демонструють необхідність постійного моніторингу процедур і підтримання їх у правовому полі [5]. Постанова № 2100ІХ від 23 лютого 2022 року закріплює ключові принципи організації роботи Верховної Ради в умовах надзвичайного та воєнного стану, встановлюючи правові механізми, які забезпечують безперервність законодавчого процесу [6].

Аналізуючи вище написане, прискорені процедури ухвалення рішень мають дві основні переваги: швидкість реагування та забезпечення безперервності законодавчої діяльності. Водночас такі прискорені процедури ухвалення рішень мають низку ризиків. Через скорочений час для обговорень законопроекти можуть розглядатися поверхово, а участь опозиції обмежується, що зменшує різноманітність думок і контроль за владою. Крім того, існує ризик формального виконання контрольних функцій, коли перевірка роботи уряду та комітетів відбувається лише на папері. Також можливе порушення принципів розподілу влади, що може призвести до концентрації повноважень у руках окремих інституцій або посадових осіб і послабити систему стримувань і противаг, зазначених законодавством. [4].

Для зменшення цих ризиків важливо поєднувати прискорені процедури з регулярними комітетськими слуханнями та спеціальними комісіями, що виконують функцію контролю і перевірки рішень, ухвалених у швидкому режимі, що допоможе зберегти легітимність парламенту навіть у кризових умовах, у яких наразі перебуває країна.

Важливими аспектами подолання кризи є поєднання швидкості роботи парламенту з принципами прозорості та публічності. Зокрема, публічне висвітлення пленарних засідань, комітетських слухань та голосувань є критично важливим для підтримання довіри громадян і забезпечення демократичного контролю за діяльністю державних органів. Такий підхід гарантує, що навіть у кризових умовах парламент залишатиметься легітимним органом і діятиме в межах конституційних норм та відповідно до волевиявлення народу.

Український досвід демонструє ефективність використання конституційно-правових механізмів для адаптації парламентських процедур у кризових умовах. Використання спеціальних постанов, регламентних змін і законів про делегування повноважень забезпечує швидкість в ухваленні рішень, збереження процедурної легітимності та дотримання основних принципів конституційної демократії.

Можливими рекомендаціями є закріплення змін у регламенті та постановах законодавчо, щоб уникнути ситуативних рішень [3], підтримка парламентського контролю за делегованими повноваженнями виконавчої влади [5], забезпечення прозорості та публічності всіх рішень парламенту [4], а також постійний моніторинг і своєчасна корекція законодавчих норм щодо мобілізації та надзвичайних процедур [6].

Конституційно-правові механізми зміни парламентських процедур в Україні є життєво необхідними для ефективного державного управління у кризових умовах. Водночас потрібно пам'ятати, що вони мають залишатися тимчасовими, чітко закріпленими законодавчо, прозорими та контрольованими, щоб парламент зберігав легітимність і діяв у межах Конституції.

Список використаних джерел

1. Зозуля О.І. Особливості організації роботи Верховної Ради України в умовах воєнного стану. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. Вип. 4. С. 70–75. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/11.pdf> (дата звернення: 16.11.2025).
2. Верховна Рада України. Постанова «Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання ... в умовах дії воєнного стану» від 06.09.2022 № 2558-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-IX#Text> (дата звернення: 16.11.2025).
3. Верховна Рада України. Постанова «Про деякі питання організації роботи Верховної Ради України дев'ятого скликання ... в умовах дії воєнного стану» від 07.02.2023 № 2912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2912-20/ed20230207#Text> (дата звернення: 16.11.2025).
4. Комітет з регламенту Верховної Ради України. Роз'яснення щодо особливостей реалізації статусу народного депутата України під час воєнного стану. 27 квітня 2022. URL: https://reglament.rada.gov.ua/news/dijaln_komit/rozzyasnennya/74672.html (дата звернення: 16.11.2025).
5. Верховна Рада України. Закон «Про внесення змін до деяких законів України ... в умовах воєнного стану» (реєстр. № 7153). URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220856.html> (дата звернення: 16.11.2025).
6. Верховна Рада України. Постанова «Про організацію роботи Верховної Ради України в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану» від 23.02.2022 № 2100-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2100-20#Text> (дата звернення: 16.11.2025).

Інна КРУТЬ,

студентка 2-го курсу бакалаврату денної форми навчання освітньо-професійної програми «Європейські та євроатлантичні управлінські студії» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Inna KRUT,

2nd year full-time undergraduate student of the educational and professional program «European and Euro-Atlantic Management Studies» of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Володимир ДЗЕГА**, доктор філософії у галузі публічного управління та адміністрування, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВЗАЄМОДІЮ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

FACTORS INFLUENCED ON THE INTERACTION BETWEEN THE STATE, BUSINESS AND CIVIL SOCIETY

The interaction of the state, business and civil society is a key factor in the development of society and ensuring social stability. For Ukraine, this issue is complicated by the war, which exacerbates the need to consolidate efforts between the state, business and civil society. Effective interaction between these three sectors is an important tool for ensuring sustainable development, reducing social tension and achieving stability in conditions of constant change and instability. Such interaction is especially important in crisis situations, in particular economic shocks and war, when coordinated use of resources and rapid response to the needs of the population are required. Research into factors influencing cooperation between sectors allows for increased efficiency, sustainability and stability of joint projects.

Keywords: state, interaction, business, civil society, public administration.

Актуальність дослідження. Взаємодія держави, бізнесу та громадянського суспільства є ключовим фактором розвитку суспільства та забезпечення соціальної стабільності. Для України ця проблематика ускладнюється війною, що загострює необхідність консолідації зусиль між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Ефективна взаємодія між цими трьома секторами є важливим інструментом для забезпечення сталого розвитку, зменшення соціальної напруженості та досягнення стабільності в умовах постійних змін та нестабільності.

Кожен з секторів – держава, бізнес і громадянське суспільство – має свої унікальні можливості та ресурси. Поєднання їх зусиль створює синергію, що сприяє соціально-економічному прогресу. Особливо важлива така взаємодія в умовах кризових ситуацій, зокрема економічних потрясінь та війни, коли потрібно злагоджене використання ресурсів і швидке реагування на потреби населення. Дослідження факторів, що впливають на співпрацю між секторами, дозволяє підвищити ефективність, стійкість і стабільність спільних проєктів.

Основна частина. Держава, володіючи повноваженнями та ресурсами для регулювання і контролю, забезпечує інституційну та правову основу для діяльності всіх суспільних суб'єктів. Бізнес є потужним економічним двигуном, що забезпечує створення робочих місць, інновації та економічне зростання. Громадянське суспільство, в свою чергу, є носієм соціальних ініціатив, представником інтересів населення і має можливість контролювати діяльність як держави, так і бізнесу, виступаючи інструментом для формування суспільного запиту на соціальні зміни.

Розглянемо основні фактори, що впливають на взаємодію цих секторів в Україні та загалом.

Одними з найбільш вагомих є інституційні фактори. Серед них варто виділити наступні:

1. Нормативно-правова база. Законодавче забезпечення є одним з ключових факторів, що визначає межі та можливості співпраці між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Ефек-

тивна правова база повинна забезпечувати рівноправну участь усіх секторів у спільних проєктах, захищати права учасників і стимулювати соціальну відповідальність. У країнах, де нормативно-правова база є розвиненою і чітко визначеною, значно легше забезпечити сталість співпраці, зокрема через інституційні рамки для підтримки державно-приватного партнерства [2]

2. Інституційна стійкість. Стабільні інституції, які мають довіру громадян, є основою для реалізації довгострокових **проєктів**. В умовах інституційної слабкості виникає високий ризик корупції та нецільового використання ресурсів, що негативно впливає на взаємодію між секторами. Інституційна стійкість є особливо важливою для України, де забезпечення правових умов для соціальних **проєктів залишається одним із пріоритетів розвитку [1]**.

Також важливими є економічні фактори, серед яких варто відзначити наступні:

Фінансова підтримка. Фінансове забезпечення є критичним для розвитку партнерства. В умовах обмежених державних ресурсів важливо залучати бізнес до реалізації соціально значущих ініціатив через державно-приватне партнерство.

Економічна стабільність. В умовах економічної стабільності можливості для співпраці між секторами значно зростають. Коли держава гарантує передбачувані умови для бізнесу, а бізнес своєю чергою бере активну участь у соціальних проєктах, забезпечується рівень стабільності, необхідний для залучення інвестицій. У кризові часи, коли економічна стабільність порушена, бізнес скорочує соціальні витрати, а громадянське суспільство потребує додаткових ресурсів для підтримки вразливих груп населення [8]

Мають серйозний вплив і соціальні фактори, з-поміж яких найвагомішими є такі:

Довіра між секторами. Довіра є основою для успішної співпраці. Відсутність довіри між державою, бізнесом і громадянським суспільством може бути результатом корупції, неефективного управління чи конфліктів інтересів. Довіра дозволяє ефективніше використовувати ресурси та сприяє реалізації довготривалих проєктів, спрямованих на підтримку соціальної стабільності та сталого розвитку [4]

Соціальна відповідальність бізнесу. Бізнес відіграє важливу роль у підтримці соціальних ініціатив, особливо через програми корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Соціальна відповідальність сприяє залученню бізнесу до підтримки громадських проєктів, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я, культури та екології. КСВ дозволяє бізнесу не лише підвищувати свою репутацію, але й активно підтримувати соціальні потреби [6]

Серед політичних факторів найбільш вагомими є такі:

Політична стабільність. Політична стабільність визначає рівень передбачуваності для бізнесу і громадянського суспільства. У країнах із високим рівнем політичної стабільності держава може забезпечити сталі умови для співпраці. Натомість у періоди політичної кризи виникає ризик невиконання державою своїх зобов'язань, що впливає на довіру з боку бізнесу і громадських організацій [7].

Демократичні процеси та участь громадськості. У демократичних суспільствах громадяни мають більші можливості для участі у процесах ухвалення рішень. Залучення громадських організацій до консультацій щодо нових законів і політик сприяє формуванню прозорих і ефективних рішень. Це також забезпечує легітимність рішень, що є важливим фактором для підтримки співпраці [5]

Можна відзначити наступний вплив війни на державну політику та інституційні зміни в рамках взаємодії бізнесу, держави та інститутів громадянського суспільства:

Зміщення пріоритетів державної політики. У період війни держава змушена концентрувати ресурси на оборону та безпеку. Це призводить до змін у фінансуванні соціальних проєктів і взаємодії з бізнесом та громадянським суспільством. Наприклад, виділення бюджетів на соціальні та інфраструктурні проєкти скорочується на користь військових витрат, що обмежує державну підтримку у сфері соціальних програм та державно-приватного партнерства [3]

Інституційна адаптація та регуляторні зміни. Війна вимагає оперативної зміни законодавства та нових підходів до регулювання бізнесу та громадянського суспільства. Часто це відбувається через тимчасові постанови, які впливають на регулювання економічної активності та роботу гуманітарних організацій. Низка нововведень спрямована на підтримку бізнесу, який постраждав від війни, зокрема, податкові пільги чи адаптація процедур для швидкої мобілізації ресурсів [1]

Висновок. Ефективна взаємодія держави, бізнесу та громадянського суспільства забезпечує соціальну стабільність і розвиток. Успіх співпраці залежить від комплексного врахування інституційних, економічних, соціальних, політичних, культурних та технологічних факторів.

В умовах війни роль кожного сектору посилюється: держава концентрується на безпеці, бізнес адаптується до ризиків і соціальної відповідальності, а громадянське суспільство мобілізує ресурси та контролює прозорість процесів.

Список використаних джерел

1. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. №2. 8 с. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/30.pdf.
2. Мельник Л. А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 4. С. 119–124. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.4.119 URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6538&i=17>
3. Москальов М.А. Моделі взаємодії бізнесу і держави в умовах сучасних трансформацій. Економіка і суспільство. 2016, № 5. С. 14-18. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/3.pdf
4. Силантьєва І.В. Взаємодія політичної влади та громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 6. С. 173-177. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.30> <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/294409>
5. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні (2022–2023 рр.): аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, Ю. А. Тищенко, Ю. Б. Каплан та ін.]; за ред. В. Г. Потапенка, Ю. А. Тищенко, Ю. Б. Каплан. – Київ : НІСД, 2023. – 91 с. – <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.01> URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_hromad_susp_03052024.pdf
6. Черненко І.О., Близнюк А.С. Конституційна сутність громадського контролю як форми взаємодії публічної влади та інститутів громадянського суспільства. Публічне урядування. 2023. № 1 (34). С. 58–70. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1\(34\)-7](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-1(34)-7) <https://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/2681>
7. Штиров А., Ємельянов В. Європейський досвід у сфері взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. Публічне управління та регіональний розвиток. 2020. № 9 (Вер). С. 940–965. <https://doi.org/10.34132/pard2020.09.12> URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/213>
8. Державно-громадське співробітництво в забезпеченні суспільної стійкості під час війни в Україні. Центр Разумкова. Київ, 2024. 100 с. <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/03/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-STIYKISTUKR-1.pdf>

Надія МАКСИМЕНЦЕВА,

доктор юридичних наук, доцент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Nadiya MAKSIMENTSEVA,

Doctor of Law, Associate Professor of the Department of Parliamentarism, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0001-7774-1948>

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ГІДНОСТІ ЯК КРИТЕРІЙ ДОПУСТИМОСТІ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

THE CONCEPT AND ESSENCE OF DIGNITY AS A CRITERION FOR THE PERMISSIBILITY OF DEROGATION ON HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS

In the article, the author analyzes the content of the concept of dignity as a criterion for restricting the rights and freedoms of a person and a citizen in martial law based on the content of the requirements of international law, constitutional principles and provisions of the current legislation of Ukraine on the peculiarities of martial law. The author examines the issue of the content of the concept of dignity as a basic principle of the concept of rights and freedoms, which is defined at the level of the Universal Declaration of Human Rights, is the basis for the adoption of such a document as a reaction of the world and a means of preventing threats of mass violations of human dignity, which took place during World War II and became the basis for guaranteeing peace in the world. The author concludes that the right to respect for human dignity is determined by a value on a par with the life of each person, the content of his rights and freedoms, the measure of their restriction, the limit of the admissibility of state intervention, established at the constitutional level. In turn, for the state, the activities of its bodies and officials, the violation of the right to respect for human dignity should be a red line for the establishment and implementation of measures to restrict rights in martial law. The author emphasized the universality and binding nature of the concept of the primacy of the right to respect for human dignity and no matter what threats the state and its apparatus may experience, under no circumstances can the right to respect for human dignity be conditioned and allowed to be violated; it is forbidden to apply measures to it, to introduce means of treatment that degrade its dignity.

The author concluded that the forms of restriction of rights under martial law regarding the depreciation of the right to respect for human dignity in the actions of the authorities are a sign of the transition to autocratic models of governance, a threat and destruction of the principles of a free independent democratic state. Thus, the author emphasized that the democratic nature of the regime is precisely the embodiment of respect for human dignity in the actions, decisions, and policies of the state.

Keywords: *parliament, Ombudsman, state of emergency, national security, constitutionalism and constitutional principles.*

Війна триває вже четвертий рік і питання обмеження прав в умовах воєнного стану є вкрай актуальними та турбують кожного громадянина країни. Потреба забезпечення національної безпеки, збереження територій, захист кордонів, державного суверенітету стає потребою і вимогою щодо вжиття заходів дерогації (відступу) прав і свобод в умовах надзвичайних станів. Проте, з іншого боку, рівень таких обмежень, їх форми, методи та засоби запровадження зумовлюють дослідження питання щодо меж, критерії допустимості таких обмежень. Пошук шляхів триває і станом на зараз держава не знайшла, не встановила та не закріпила на рівні чинного законодавства таких чітко визначених критеріїв. У наукових колах триває дискусія щодо їх виокремлення, отже спробуємо долу-читись до неї та надати власне бачення вирішення такого питання.

Почати своє дослідження варто, перш за все, з аналізу засад міжнародного права, а саме Загальної декларації прав людини, яка визначила основні засади у сфері human rights і стала результатом пошуку запобіжних заходів недопущення того рівня насилля, порушення прав та нелюдського ставлення, яке відбувалось у період II Світової війни. Таким змістом визначено, у першу чергу, поняття

людської гідності, яке стало первинним у розумінні концепції human rights у поствоєнний період для всього людства. Так вищевказана Декларація починається зі слів, що гідність є властивою всім членам людської сім'ї і її визнання, а також рівних і невід'ємних прав, є основою свободи, справедливості та загального миру [1]. Крім того, у преамбулі Декларації також зазначено, що основні права людини, гідність і цінність людської особи є засадами створення ООН. Отже без визнання гідності не можливо говорити про поняття та зміст концепції human rights, свободу, справедливість та мир. З цього виходить, що війна також є порушенням, в першу чергу, гідності людини.

Поняття гідності віднесено Конституцією України до найвищої соціальної цінності разом із життям і здоров'ям людини (ст. 3), закріплено, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (ст. 21); кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ч. 1 ст. 68) [2].

Доцільно більш детально зупинитись на конституційному значенні поняття гідності і визначити її основні ознаки, у перш чергу, як критерію обмеження прав, а саме: а) гідність визнається конституційною цінністю, яка наповнює сенсом людське буття; б) право на повагу до гідності поєднано з невід'ємним правом кожної людини на життя; в) гідність є фундаментом для усіх інших конституційних прав; г) мірилом визначення їх сутності; д) критерієм допустимості можливих обмежень прав і свобод в умовах надзвичайних станів; е) зумовлюють можливість реалізації всіх інших прав і свобод людини і громадянина; ж) право на повагу до гідності не може бути ні обмежено, ні скасовано [2].

Таким чином, аналіз норм міжнародного права, конституційних засад держави, норм чинного законодавства дозволяє зробити наступні висновки щодо змісту поняття гідності як критерію недопустимості обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. По-перше, війна є порушенням, в першу чергу, гідності людини, а отже пошук миру повинен здійснюватися в напрямку поновлення людської гідності. По-друге, виходимо з того, що значення гідності як критерію обмеження прав людини, у тому числі, в умовах воєнного стану, є багатограним поняттям і містить в собі багато складових, таких як цінність на рівні із життям кожної людини, змістом її прав і свобод, мірилом їх обмеження, межею допустимості втручання держави, встановлюється на конституційному рівні. По-третє, для держави, діяльності її органів та посадових осіб порушення права на повагу до гідності людини має бути червоною лінією щодо встановлення та здійснення заходів до обмеження прав в умовах воєнного стану. По-четверте, які б загрози не переживала держава, її апарат, за жодних обставин не можна зумовити і допустити порушення права на повагу до гідності людини, забороненим є застосування до неї заходів, запровадження засобів поводження із нею, що принижують її гідність. Тобто держава не може встановлювати такі обмеження, які позбавляють людину статусу «суб'єкта права», зводячи її до об'єкта державного управління. Право держави обмежувати права завершується там, де починається зазіхання на гідність людини. По-п'яте, людина має природжену цінність і її не можна зводити до засобу забезпечення інтересів держави. При цьому визнаним у світі є пріоритет прав людини і формула існування держави для захисту людини, а не навпаки. По-шосте, права, які надаються громадянам, фактично є юридичною формою поваги до людської гідності. Прийняття тих чи інших міжнародно-правових документів, норм національного права є ніщо інше, як форма визнання ступеня поваги до права гідності людини. По-сьоме, обмеження прав в умовах воєнного стану не можуть бути принижуючими, повинні бути пропорційними, необхідними, недискримінаційними. Навіть легітимна мета держави не може виправдати заходів, що принижують гідність. По-восьме, форми обмеження прав в умовах воєнного стану щодо знецінення права на повагу до гідності людини в діях влади є ознакою переходу до авторитарних моделей управління, загрозою та знищенням засад вільної незалежної демократичної держави. Отже демократичність режиму полягає саме у втіленні поваги до гідності людини у діях, рішеннях, політиках держави.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Constitution of Ukraine 28.06.1996 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-п/1999 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99#Text>

Сергію МАРУЩЕНКО,

студент 1-го року навчання, ОПП «Публічний аудит», спеціальність D4 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Serhiy MARUSHCHENKO,

1st year student, OPP «Public Audit», specialty D4 «Public Management and Administration», Educational and Scientific Institute of Public Management and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ ЯК МЕХАНІЗМ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

PUBLIC AUDIT AS A MECHANISM OF INSTITUTIONAL SUSTAINABILITY AND EFFECTIVENESS OF STRATEGIC PLANNING IN THE PUBLIC SECTOR OF UKRAINE

The fundamental values on which Ukrainian statehood is built – dignity and freedom – have not only a moral content, but also a clear managerial dimension. Their implementation depends on how transparently, responsibly, and effectively the state operates. In the current conditions of the development of Ukrainian statehood, it becomes an important mechanism for accountability and openness of government, increasing the effectiveness of strategic planning, turns into a tool that ensures the institutional dignity of the state, strengthens its stability, and helps fulfill moral obligations to citizens.

Keywords: public audit, freedom and strategic planning, trust and stability of the state.

Коли ми говоримо про свободу, то часто маємо на увазі насамперед політичні права. Але в житті держави свобода завжди пов'язана з відповідальністю. Вона реалізується тоді, коли громадяни бачать: рішення влади зрозумілі, ресурси використовуються чесно, стратегічні плани спрямовані на розвиток держави. Саме це створює фундамент довіри, без якого жодна демократія не існує.

Після Революції Гідності українське суспільство чітко заявило: влада має бути підзвітною, прозорою і чесною. І публічний аудит став одним із ключових інструментів, який дозволяє перетворювати цю вимогу на щоденну управлінську практику. Він показує, наскільки узгоджені дії держави з її цінностями, і чи справді ухвалені рішення служать людині – тій, заради якої існує держава.

Під час війни роль аудиту стає ще більшою. У складних умовах легко втратити стратегічну концентрацію, діяти ситуативно або інерційно. Але саме тоді особливо важливо не розмивати пріоритети й не зраджувати власні принципи. Публічний аудит допомагає тримати курс: нагадує про обмеженість ресурсів, про реальні потреби людей, про необхідність раціонально вибудовувати політику відновлення, безпеки та соціальної підтримки. Він ставить чесні запитання, які інколи складно поставити всередині самої системи: чи реалістичні наші стратегії, чи маємо ми достатньо інструментів для їх втілення, чи бачимо ми ризики, що можуть зруйнувати наші плани?

Особливе значення має те, що аудит допомагає будувати інституційну стійкість держава, яка характеризується вміннями посадовців:

- аналізувати власні стратегії;
- коригувати помилки;
- ухвалювати відповідальні рішення;
- ставати сильнішими навіть за дуже складних умов.

Адже стійкість – це не лише про витримку, а й про здатність діяти передбачувано, чесно й професійно.

У цьому процесі важлива участь громадянського суспільства який створює додатковий контроль над діями влади, зміцнює довіру й робить управлінські рішення повнішими й більш людськими.

У такій ситуації, публічний аудит і стратегічне планування перестають бути технічними функціями. Вони перетворюються на механізми реалізації гідності – тієї самої гідності, за яку стояли люди на Майдані й яку сьогодні захищають українські воїни.

Публічний аудит захищає чесність держави, стратегічне планування дає їй майбутнє, і разом вони формують основу відповідальної, зрілої та демократичної України.

Як *висновок* зазначимо, що кожне покоління українців має свій іспит. Для когось це були роки становлення незалежності. Для нашого покоління – це Революція Гідності та війна, яка торкнулася кожної родини.

У такі моменти особливо гостро усвідомлюєш: сила держави вимірюється не лише кількістю ресурсів чи розміром бюджету. Її сила – у відповідальності кожного, у здатності дивитися правді в очі, визнавати свої помилки, мати сміливість рухатися вперед.

Публічний аудит у цьому плані стає чимось значно більшим, ніж інструментом контролю. Він стає частиною моральної архітектури держави, механізмом, який допомагає не збитися з курсу, коли море штормить, і не обманювати самих себе, коли хочеться вірити в легкі рішення. Він повертає нас до простого, але фундаментального запитання: чи є наша політика чесною перед людьми, заради яких вона створена? І це запитання не можна обійти.

Його треба мати сміливість ставити собі щодня, як державі так і суспільству, а також кожному, хто бере участь у формуванні політико-управлінських рішень.

Стратегічне планування без аудиту – це намір без відповідальності. А аудит без стратегії – це контроль без сенсу. Тільки разом вони створюють той фундамент, на якому може стояти зріла демократична держава.

Сьогодні, у час найбільшого випробування для нашої країни, особливо важливо зберегти ці дві опори – чесність і перспективність. Держава, яка вмєє планувати мудро і оцінювати себе чесно, – це держава, здатна не лише вижити, а й перемогти. І не просто перемогти, а відбудувати країну так, щоб майбутні покоління могли сказати: “Вони не просто вистояли, а також вони побудували щось гідне.”

Зрештою, у центрі всіх стратегій, усіх планів, усіх перевірок і реформ стоїть одна цінність – людська гідність. Гідність тих, хто боронить країну. Гідність тих, хто втратив дім і починає життя заново. Гідність тих, хто створює політики, ухвалює рішення, несе відповідальність. І гідність кожного громадянина, який хоче жити у чесній, передбачуваній і справедливій державі.

Публічний аудит – це спосіб захищати цю гідність. Стратегічне планування, це спосіб давати їй майбутнє. І саме тому ці два інструменти є частиною нашої свободи – свободи керувати своїм життям, своїм розвитком і своєю державою.

Україна сьогодні творить свою історію. І від того, наскільки чесно та відповідально ми будемо ставитися до державних рішень, залежить, чи стане ця історія історією перемоги – не лише військової, а й моральної, інституційної, людської. Бо свобода – це не тільки право. Це ще й велика відповідальність. І ми повинні бути її гідні.

Артем МАРТИНЮК,

магістрант кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Artem MARTYNIUK,

Master's student of the Department of parliamentarism of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0001-0822-2092>

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПАРЛАМЕНТСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ КІБЕРБЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ NIS2 У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

PARLIAMENTARY CONTROL OVER CYBERSECURITY OF CRITICAL INFRASTRUCTURE: UKRAINIAN EXPERIENCE IN IMPLEMENTING NIS2 STANDARDS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

The article examines the role of parliamentary oversight in ensuring the cybersecurity of Ukraine's critical infrastructure amid full-scale war and ongoing European integration. It outlines the theoretical foundations of parliamentarism and popular sovereignty, analyzes the European Union's cybersecurity standards – particularly Directive (EU) 2022/2555 (NIS2) – and reveals their relevance for the Ukrainian state. The paper summarizes Ukraine's legal and institutional steps toward harmonizing national legislation with NIS2, describes the mechanisms of parliamentary oversight, and identifies key challenges in implementing modern cybersecurity and resilience requirements. It is concluded that parliamentary oversight constitutes an essential component of protecting citizens' dignity, rights, and freedoms, while the implementation of NIS2 is strategically important for strengthening democratic governance and enhancing the digital resilience of the Ukrainian state.

Keywords: parliamentarism, parliamentary oversight, cybersecurity, critical infrastructure, NIS2, popular sovereignty, national security, digital resilience, European integration.

Роль парламенту в системі українського врядування виходить далеко за межі законотворчої діяльності, охоплюючи ключові аспекти контролю за виконанням державної політики, захисту прав і свобод громадян, забезпечення прозорості та підзвітності виконавчої влади. Особливої ваги ці функції набувають у сфері кібербезпеки, яка під час повномасштабної російсько-української війни постала однією з центральних ліній оборони державності. Критична інфраструктура – енергетика, транспорт, медичні та комунікаційні системи, банківський сектор, державні цифрові реєстри – стала об'єктом безпрецедентної кількості ворожих кібератак, спрямованих на підриив безпеки мільйонів громадян. У цих умовах кібербезпека є не лише технічним, а суспільним та політичним пріоритетом, що зачіпає фундаментальні цінності українського народовладдя.

Традиції парламентаризму передбачають, що захист суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз є відповідальністю демократичної влади перед народом, а парламент виконує роль ключового наглядача за тим, як уряд забезпечує безпеку в усіх її вимірах. У класичних теоріях політичної влади – від Локка до Монтеск'є – парламентський контроль є умовою збереження народного суверенітету та стримування виконавчої влади від зловживань. У цифрову епоху сфера кібербезпеки стає простором, де реалізуються нові форми підзвітності, прозорості та відповідальності держави перед громадянами.

Одночасно з цим Україна перебуває у процесі масштабної трансформації свого законодавства відповідно до європейських стандартів. У сфері кібербезпеки ключовим документом ЄС є Директива (ЄС) 2022/2555 – NIS2, яка визначає сучасні підходи до захисту критичної інфраструктури, управління ризиками, обов'язків операторів та процедур звітності. NIS2 формує єдину європейську архітектуру кіберстійкості, в яку Україна поступово інтегрується відповідно до своїх зобов'язань у межах Угоди про асоціацію та курсу на членство в

ЄС. Директива встановлює жорсткі вимоги до державних і приватних суб'єктів критичної інфраструктури, підсилює їхню відповідальність і вводить нові механізми нагляду [1].

Таким чином, питання парламентського контролю за забезпеченням кібербезпеки критичної інфраструктури є не лише специфічною темою галузевого регулювання, а складовою більш широкої концепції народовладдя, гідності та демократичного врядування. Контроль парламенту за реалізацією норм NIS2 та національного законодавства у сфері цифрової безпеки відображає зрілість політичної системи та здатність держави забезпечувати безпеку громадян відповідно до європейських принципів верховенства права і підзвітності влади.

У сучасних умовах кібербезпека критичної інфраструктури України стала однією з ключових передумов збереження державності, адже саме на її об'єкти спрямовані значна частина атак, здійснюваних країною-агресором. Енергетичні підприємства, системи зв'язку та комунікацій, цифрові реєстри, транспортні мережі, банківська система – усі ці елементи виступають основою життєдіяльності суспільства. Будь-яке порушення їхньої роботи несе економічні, соціальні та гуманітарні наслідки. Держава не може ефективно забезпечувати безпеку без належного парламентського контролю, який охоплює правове регулювання, бюджетне забезпечення, стратегічний нагляд і оцінку виконання норм у сфері кіберзахисту. У цьому сенсі парламент виступає не лише законодавцем, а й гарантом стабільності та надійності цифрового середовища.

Правова основа кібербезпеки України визначена Законом «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [2], який закріплює базову термінологію, принципи та механізми взаємодії суб'єктів кібербезпеки, визначає роль Служби спеціального зв'язку та захисту інформації, а також ключові функції державних органів. Документ став першим кроком на шляху створення комплексної системи захисту критичної інфраструктури, але розвиток технологій та поглиблення інтеграції з Європейським Союзом поставили перед державою нові завдання. У 2021 році була затверджена Національна стратегія кібербезпеки України [3], яка визначила стратегічні напрямки розвитку, включаючи посилення стійкості критичної інфраструктури, створення ефективної мережі реагування CERT-UA, забезпечення міжнародної взаємодії та розвиток кадрового потенціалу держави в цифровому секторі.

Незважаючи на ці кроки, українська система кібербезпеки потребувала подальшої модернізації, зокрема через необхідність імплементації норм Директиви NIS2. Директива встановлює вимоги щодо управління ризиками, обов'язкового звітування про кіберінциденти, аудитів безпеки, відповідальності керівництва організацій та стандартизованих заходів захисту [1]. На відміну від попередньої версії NIS, NIS2 значно розширює перелік секторів, які належать до критичної інфраструктури, включаючи енергетику, транспорт, цифрові послуги, поштову та кур'єрську діяльність, охорону здоров'я, питну воду, харчові продукти, державне управління, космічну сферу тощо. Для України це означає необхідність перегляду підходів до ідентифікації операторів критичної інфраструктури, встановлення єдиних стандартів кіберзахисту та впровадження процедур контролю за їх виконанням.

У цьому контексті парламентський контроль набуває особливого значення. Верховна Рада України здійснює контрольні функції через систему парламентських комітетів, зокрема Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки та Комітет з питань цифрової трансформації. Комітети проводять слухання, готують рекомендації, аналізують урядові звіти та взаємодіють з експертною спільнотою [7]. Парламент також контролює виконання Національної стратегії кібербезпеки, оцінює стан готовності об'єктів критичної інфраструктури до реагування на інциденти, розглядає бюджетні запити та контролює ефективність використання коштів, спрямованих на кіберзахист, у взаємодії з Рахунковою палатою.

Особливу увагу парламент приділяє питанням реагування на масові кібератаки, які супроводжують російську військову агресію. У звітах CERT-UA та ДССЗІ регулярно зазначається зростання кількості та складності кібератак, спрямованих на державні органи, енергетичні компанії, логістичні системи, банківську інфраструктуру та цифрові реєстри [5]. Це викликає потребу в системному контролі за виконанням заходів кіберзахисту та визначенні пріоритетів ресурсного забезпечення.

Імплементація NIS2 також вимагає від парламенту низки нових дій, включаючи адаптацію законодавства до європейських стандартів. Міністерство цифрової трансформації України та Офіс віцепрем'єра з євроінтеграції неодноразово підкреслювали необхідність приведення законодавства у відповідність до вимог NIS2, що включає впровадження моделей управління ризиками, створення національного переліку об'єктів критичної інфраструктури, регламентацію інцидент-репортування та введення механізмів відповідальності керівництва [4]. Цей процес потребує не лише ухвалення

законів, а й активного нагляду парламенту за їх імплементацією, оскільки ефективність кібербезпеки визначається не формальним прийняттям нормативних актів, а реальним рівнем захищеності та готовності суб'єктів інфраструктури діяти в умовах загроз.

Поряд із цим Україна бере активну участь у міжнародній взаємодії, співпрацюючи з ENISA – Європейським агентством з кібербезпеки, яке надає аналітичні матеріали, рекомендації та огляди загроз [6]. Це дозволяє парламенту враховувати європейську практику при формуванні національної політики та прийнятті стратегічних рішень. Важливим джерелом порівняльного аналізу є також дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), які оцінюють цифрову стійкість критичної інфраструктури та пропонують стандартизовані підходи до ризик-менеджменту [8]. Україна також включена до міжнародних програм посилення цифрової стійкості, що сприяє гармонізації підходів до захисту критичної інфраструктури.

Проте, попри прогрес, українська система парламентського контролю стикається з низкою викликів. Перш за все, це недостатня інституційна спроможність парламентських структур, які часто не мають достатньої кількості фахівців у сфері кібербезпеки, що ускладнює якісну оцінку урядових звітів чи законодавчих ініціатив. Другою проблемою є обмежений доступ до інформації, оскільки значна частина даних про кіберінциденти має статус службової або державної таємниці. Також важливим викликом є фрагментованість законодавства, що вимагає кодифікації та узгодження з NIS2.

Водночас нові європейські стандарти надають Україні можливість створити інтегровану систему цифрової стійкості, у якій парламентський контроль відіграє ключову роль. Імплементація NIS2 дозволить забезпечити вищий рівень кіберзахисту, посилити підзвітність керівництва суб'єктів критичної інфраструктури, стандартизувати управління ризиками та налагодити співпрацю між державою й приватним сектором. Опора на NIS2 також сприятиме підвищенню рівня прозорості та демократичної підзвітності у сфері кібербезпеки, оскільки парламент матиме чіткі індикатори контролю й оцінки дій уряду, що відповідають європейським вимогам.

Парламентський контроль за забезпеченням кібербезпеки критичної інфраструктури є невід'ємною складовою демократичної системи врядування та гарантією реалізації принципу народодовладдя. У сучасних умовах, коли Україна перебуває під постійним кібертиском з боку держави-агресора, значення цього контролю суттєво зростає. Виконання парламентом наглядових функцій сприяє підвищенню прозорості дій уряду, забезпеченню належного фінансування та формуванню стратегічних рішень у сфері цифрової безпеки. Імплементація Директиви NIS2 відкриває можливість для глибокого оновлення української системи кібербезпеки відповідно до європейських стандартів, формуючи основу для створення сучасної, стійкої та інтегрованої інфраструктури захисту. Водночас реалізація стандартів NIS2 можлива лише за умов дієвого парламентського контролю, який виступає механізмом демократичної легітимації урядових рішень та гарантією того, що політика кіберзахисту служитиме суспільству, його безпеці та захисту гідності громадян.

Таким чином, взаємодія парламенту, уряду та міжнародних партнерів у сфері кібербезпеки є основою побудови цифрової демократії, що відповідає європейським цінностям і потребам української держави в умовах війни та подальшої інтеграції до Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Directive (EU) 2022/2555 of the European Parliament and of the Council (NIS2). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2555>
2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>
3. Стратегія кібербезпеки України (2021). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>
4. Імплементація NIS2 та спільна протидія загрозам. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/derzhspeczv-yazku-vzyala-uchast-u-chetvertomu-raundi-kiberdialogu-ukrayina-yes-u-fokusi-implementaciya-nis2-ta-spilna-protidiya-zagrozam>
5. CERT-UA. Аналітичні звіти та огляди інцидентів. URL: <https://cert.gov.ua>
6. ENISA. Cybersecurity Threat Landscape 2023–2024. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications>
7. Верховна Рада України. Парламентські слухання щодо кібербезпеки. URL: <https://www.rada.gov.ua>
8. OECD. Digital Resilience in Critical Infrastructure (2023). URL: <https://www.oecd.org/digital>

Любов МЕЛЬНИЧУК,

студентка 2-го року навчання, ОП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Lyubov MELNYCHUK,

2nd-year student, Educational Program «Parliamentarism and Parliamentary Activity», specialty 281 «Public Administration and Management», Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0009-0003-7165-4327>

Науковий керівник: **Юлія ШЕСТАКОВА**, доктор філософії з політології, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПУБЛІЧНИЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПІДЗВІТНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

PUBLIC AUDIT AS A TOOL FOR IMPLEMENTING THE PRINCIPLE OF GOVERNMENT ACCOUNTABILITY: LEGAL ASPECT

The paper examines the legal nature and institutional significance of public audit as an essential mechanism for ensuring government accountability in democratic governance. Emphasis is placed on the idea that transparency and openness of public authorities form the foundation of citizens' trust and the rule of law. Based on the analysis of the Constitution of Ukraine, the Budget Code, the Law «On the Accounting Chamber,» and international standards (INTOSAI), public audit is defined as an external form of state and civil control aimed at verifying the legality, efficiency, and effectiveness of the use of public resources. The study highlights the European experience where public audit is an integral component of democracy, ensuring the balance between independence and accountability (for example, through the European Court of Auditors). The Ukrainian context of post-Maidan transformation shows that public audit embodies the principles of dignity, transparency, and civic responsibility. It is concluded that strengthening the independence of audit institutions, developing digital transparency platforms, and ensuring public participation are key to enhancing accountability and consolidating democratic statehood in Ukraine.

Keywords: public audit, accountability, transparency, governance, law.

День Гідності та Свободи, який відзначається щороку 21 листопада, нагадує українському суспільству про цінності демократії, свободи, справедливості та підзвітності влади перед народом. Саме підзвітність і прозорість державних органів є запорукою довіри громадян до держави, стабільності інституцій і реальної реалізації народовладдя. В умовах побудови правової та демократичної держави особливого значення набуває інститут публічного аудиту, що виступає одним із ключових механізмів забезпечення контролю за діяльністю органів влади. Розбудова сучасної демократичної держави в Україні неможлива без утвердження принципів прозорості, відкритості та підзвітності влади. Саме ці принципи становлять основу демократичного врядування, довіри громадян до державних інституцій і сталого розвитку суспільства. Як зазначає В. А. Гошовська, прозорість та відкритість влади є «системоутворюючими принципами ефективного публічного управління», оскільки забезпечують легітимність дій органів влади та їх відповідальність перед народом. Після Революції Гідності суспільна вимога до влади бути підзвітною, відкритою й чесною набула особливого значення. День Гідності та Свободи став символом не лише боротьби за національну ідентичність, а й за морально-політичну відповідальність держави перед громадянами. Відповідно, публічний аудит сьогодні розглядається як ключовий інструмент практичного втілення цих принципів – перевірки законності, ефективності та доцільності використання публічних ресурсів. Публічний аудит – це не лише інструмент фінансового контролю, а й складова системи правового забезпечення підзвітності, яка дозволяє громадськості, парламенту й іншим суб'єктам влади оцінювати ефективність, закон-

ність і доцільність використання державних ресурсів. Його функціонування невід’ємна частина демократичної практики, що наближає Україну до стандартів Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Публічний аудит ґрунтується на конституційних засадах народовладдя та підзвітності влади. Його нормативне підґрунтя становлять Конституція України, Бюджетний кодекс, Закон України «Про Рахункову палату», Закон «Про державний фінансовий контроль в Україні» та інші нормативно-правові акти. Ці документи визначають механізми контролю за використанням державних фінансів, спрямовані на забезпечення законності, прозорості й результативності управління публічними коштами. Підзвітність у демократичній державі є одним із базових принципів функціонування публічної влади. Вона означає обов’язок державних органів і посадових осіб звітувати про свої рішення, дії та результати діяльності перед суспільством. Конституція України закріплює засади відкритості, й прозорості діяльності органів державної влади. Отже, правовий аспект підзвітності передбачає чітке законодавче врегулювання процедур, за допомогою яких забезпечується прозорість діяльності влади та її обов’язок відповідати перед суспільством.

Публічний аудит – це форма зовнішнього державного та громадського контролю, спрямована на перевірку законності, ефективності та результативності використання публічних коштів і майна. Його метою є не лише виявлення порушень, а й підвищення ефективності державного управління. Основними нормативними актами, що регулюють проведення публічного аудиту в Україні, є: Бюджетний кодекс України, Закон України «Про Рахункову палату», Закон України «Про державний фінансовий контроль», Закон України «Про доступ до публічної інформації». У системі публічного аудиту провідну роль відіграє Рахункова палата України, яка здійснює зовнішній державний аудит діяльності уряду, міністерств і місцевих органів влади. Водночас дедалі більшого значення набувають громадські аудити ініціативи, що проводяться незалежними експертами, неурядовими організаціями або засобами масової інформації з метою виявлення зловживань, неефективного використання коштів, непрозорих закупівель тощо. В українських реаліях важливо також виділяти громадський аудит як форму участі інститутів громадянського суспільства у контролі за владою. Такий підхід посилює демократичний характер державного управління, роблячи його відкритим до зворотного зв’язку та критики.

Як підкреслює Гошовська, ефективно публічне управління можливе лише за умови наявності соціальної довіри, що формується через прозорість, відкритість і діалог між владою та суспільством. Саме тому публічний аудит не обмежується лише фінансовим контролем він виконує соціальну функцію забезпечення відповідальності посадових осіб і підтримання громадської довіри. У європейських країнах публічний аудит є центральним елементом демократичного врядування. Зокрема, Європейський суд аудиторів звітує перед Європарламентом, забезпечуючи баланс між незалежністю та підзвітністю. Україна, інтегруючись до європейського правового простору, адаптує ці стандарти через реформу Рахункової палати, розвиток цифрових інструментів аудиту, відкриті дані та електронні системи моніторингу державних витрат.

Зв’язок між публічним аудитом і принципом гідності є прямим і глибоким. Коли влада підзвітна, а громадяни мають інструменти для контролю за її діями, зростає рівень довіри, відповідальності та участі суспільства у прийнятті рішень. Це втілює головну ідею Революції Гідності – що держава існує для людини, а не навпаки. Попри суттєвий прогрес, українська система публічного аудиту стикається з рядом проблем: обмежений доступ громадян до первинних фінансових даних, формальний характер деяких перевірок, недостатня публічність результатів аудиту, опір окремих органів влади до зовнішнього контролю. Подолання цих проблем потребує політичної волі, розширення незалежності аудиторських інституцій, підвищення кваліфікації фахівців та активізації громадського контролю. Для подолання цих викликів необхідно розширити повноваження та незалежність Рахункової палати, впровадити обов’язкову публікацію звітів про аудит у відкритих державних реєстрах, розвивати цифрові платформи прозорості, зокрема відкриті дані щодо державних витрат, залучати громадські організації до спільних аудитів і моніторингу державних закупівель.

Як висновок, зазначимо – публічний аудит це не лише технічний механізм фінансового контролю, а інструмент демократії, що реалізує принцип підзвітності влади перед громадянами. Він утверджує верховенство права, забезпечує ефективність управління та підтримує гідність людини як найвищу соціальну цінність. У контексті Дня Гідності та Свободи публічний аудит постає як символ того, що боротьба українців за прозору й справедливу владу триває не лише на майданах, а й у повсякденних процесах контролю, відповідальності та реформування. Лише держава, підзвітна своєму народу, може по-справжньому називатися гідною. Публічний аудит є невід’ємним елементом

демократичного врядування, що забезпечує реальну підзвітність влади перед суспільством. Його розвиток сприяє утвердженню принципів відкритості, довіри та справедливості. Як слушно наголошує В. А. Гошовська, прозорість і підзвітність – це не лише етичні ідеали, а «базові норми поведінки публічних посадових осіб», що визначають якість державного управління. Отже, публічний аудит виступає не лише механізмом контролю, а й інструментом суспільного партнерства, що забезпечує взаємну відповідальність влади й громадян. Його удосконалення є запорукою подальшого зміцнення демократичних засад української державності.

Список використаних джерел

1. Гошовська В. А. Парламентаризм: підручник. 3-ге вид., допов. й розшир. / В. А. Гошовська та ін. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/333/files/a58a3585-0732-4874-93a3-dbe715c6a920.pdf>

2. Закон України «Про державний фінансовий контроль в Україні» від 26.01.1993 № 2939-ХІІ.

3. Гошовська В. А. *Участь інститутів представницької влади у повоєнній відбудові України: монографія.* / За заг. ред. В. Гошовської. Київ: ТОВ «Вид-во «Юстон», 2025. 486 с. (Серія «Бібліотека народного депутата»). URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/337/files/9876835a-9fdb-4fe3-9587-f4d98827f851.pdf>

4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.

Олександра МОРОЗ,

студентка 2-го курсу магістратури, факультет «Парламентаризм та парламентська діяльність» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oleksandra MOROZ,

2st year master's student, «Parliamentarism and parliamentary activity.» Scientific advisor: Danylenko Lidia Ivanivna Professor of the Department of Parliamentarism, National Institute of Public Administration and Civil Service

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТІЙКІСТЬ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

SUSTAINABILITY OF DEMOCRATIC INSTITUTIONS IN WAR CONDITIONS

The study explores the resilience of democratic institutions under the extreme conditions of war, emphasizing how armed conflict tests the stability, adaptability, and legitimacy of democratic governance. It highlights that wartime pressures – including security threats, displacement, information manipulation, and economic decline – can undermine institutional effectiveness. However, the research also demonstrates that strong constitutional frameworks, vibrant civil society, accountable leadership, and international support can significantly enhance institutional endurance. Particular attention is given to mechanisms that allow democracies to balance security imperatives with the protection of civil liberties, ensuring that emergency measures do not erode democratic foundations. The study concludes that resilience is not a static characteristic but a dynamic capacity formed through transparent decision-making, societal cohesion, and the continuous reaffirmation of democratic values. Understanding these factors offers practical insights for strengthening democracies facing prolonged crises and external aggression, underscoring that robust institutions remain essential for safeguarding rights, legitimacy, and long-term stability.

Keywords: democracy, resilience, institutions, war, governance.

Стійкість демократичних інститутів в умовах війни визначає здатність держави зберігати засади верховенства права, політичної участі та свобод громадян попри безпрецедентні загрози. Війна спричиняє масштабні трансформації суспільної свідомості, примушуючи переосмислити фундаментальні демократичні цінності.

Як зазначає Ю. Кочарча, повномасштабне вторгнення стало каталізатором зміни уявлень про демократію, яка, залишаючись ідеалом свободи та рівності, водночас отримала практичний вимір у щоденному досвіді українців, що борються за незалежність [2, с. 82]. Демократичні інститути в такій ситуації функціонують у режимі постійного балансу між безпекою та правами людини, між потребою в оперативних діях і необхідністю зберегти легітимність рішень. Саме тому зростає роль громадянського суспільства, волонтерського руху та горизонтальних форм самоорганізації, які компенсують обмежені можливості державних структур і підсилюють демократичний характер управління.

Водночас війна оголює слабкі місця демократичних інституцій. Воєнний стан впливає на свободу медіа та якість інформаційного простору: обмеження щодо висвітлення бойових дій, функціонування телемарафону, розквіт незахищених онлайн-платформ створюють ризики дезінформації та поляризації, що, як підкреслюють О. Лемешев та І. Симонова, може підірвати суспільну довіру та стійкість самих інституцій [3, с. 308-309]. Судова система переживає кадрові, інфраструктурні та процедурні труднощі, а критично низький рівень довіри населення ускладнює її роль як гаранта справедливості. Парламентська діяльність також зазнає трансформацій: недостатня дисципліна депутатського корпусу, стагнація політичної конкуренції та кадрова втома створюють додаткові виклики для виконання законодавчих і контрольних функцій [1].

Аналітичні огляди засвідчують, що виконавча влада зуміла адаптуватися до екстремальних умов, однак все ще потребує посилення спроможності полікотворення, завершення реформування

міністерств і відновлення конкурентного добору кадрів [4]. Судочинство залишається сферам із найбільшими структурними проблемами: зруйновані приміщення, брак фінансування, перевантаження дисциплінарних органів і часткова реалізація електронного правосуддя вимагають пришвидшення реформ для забезпечення підзвітності та правової ефективності. Місцеве самоврядування, попри колосальний тягар, продемонструвало високу стійкість і стало ключовою опорою територіальної оборони та підтримки населення, хоча правові колізії між органами місцевої влади та військовими адміністраціями потребують системного врегулювання.

Особливо важливим чинником стійкості демократії під час війни є громадянське суспільство. Воно забезпечує не лише гуманітарну та оборонну підтримку, а й функцію експертного супроводу реформ, моніторингу дій влади та захисту прав людини. Проте діяльність правозахисників та журналістів супроводжується зростанням тиску й загроз, що підкреслює необхідність забезпечення їхньої безпеки та гарантування доступу до правосуддя [4]. Ризики погіршення прозорості, зокрема спроби обмеження доступу до реєстрів судових рішень, суперечать демократичним стандартам і можуть мати довгострокові негативні наслідки.

Таким чином, стійкість демократичних інститутів в умовах війни є складним і багаторівневим процесом, що залежить від ефективності державної влади, активності громадян, якості інформаційного простору та темпів інституційних реформ. Війна не лише випробовує демократичні механізми, а й стимулює їхнє оновлення, сприяючи зміцненню політичної культури, розвитку громадянської відповідальності та підвищенню ролі суспільного контролю. Збереження демократії у часи війни стає питанням не лише інституційної стійкості, а й моральної єдності громадян, які розглядають свободу не лише як право, а як основу національного існування.

Висновки. Відтак, стійкість демократичних інститутів в умовах війни постає одним із ключових індикаторів життєздатності сучасної держави, здатної зберігати легітимність, правовий порядок і довіру громадян навіть у періоди найглибших потрясінь. Проведене дослідження засвідчує, що війна створює комплекс багатовимірних викликів для демократичного управління: загострюється безпекова криза, посилюється тиск на громадянські свободи, активізуються інформаційні маніпуляції, а соціально-економічні втрати ускладнюють роботу державних інститутів. У таких умовах демократична система може виявитися вразливою до авторитарних тенденцій, централізації влади чи зниження суспільної довіри.

Водночас аналіз показує, що демократичні інститути здатні не лише виживати під час війни, а й посилювати свою ефективність за умови наявності низки критично важливих чинників. До них належать міцні конституційні механізми стримувань і противаг, активна діяльність громадянського суспільства, прозорість ухвалення рішень, дотримання прав людини навіть у кризових ситуаціях, а також підтримка міжнародних партнерів. Саме ці елементи створюють основу для формування гнучкої та адаптивної моделі управління, здатної до швидкого реагування на загрози без втрати демократичного характеру.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про воєнний стан» від 19.10.2023 № 389-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Кочарча Ю. Демократія як ідеал і практика в умовах війни крізь призму філософського осмислення українського досвіду. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2024. Випуск 57. С. 81-87
3. Лемешев О., Симонова І. Проблеми демократичних інститутів в умовах воєнного стану. політика та право в умовах дії воєнного стану: пошук рішень : збірник матеріалів Міжнарод. наук. конф. / за заг. ред. П. В. Горінова ; Навчально-науковий інститут права та політології УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 307-309
4. Огляд демократичних інститутів України під час війни. Проміжний звіт – 2024. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2025/03/oglyad-demokratychnyh-instytutiv-ukrayiny-pid-chas-vijny.pdf>

Олександр НАЗАРЧУК,

доцент кафедри політичних технологій Юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Oleksandr NAZARCHUK,

Associate professor of the department of Political Technologies of Institute of Law of the Vadym Hetman Kyiv National University of Economics
<https://orcid.org/0000-0002-2616-6020>

ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА ДО ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ВПЛИВІВ РФ НА ДЕРЖАВИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ ТА УКРАЇНУ

INSTITUTIONAL TRUST IN POLITICAL ELITES AS A FACTOR OF LEGITIMACY OF STATE AUTHORITY IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN FEDERATION'S SOCIO-CULTURAL INFLUENCE ON THE STATES OF THE POST-SOVIET SPACE AND UKRAINE

Institutional trust in political elites is one of the key concepts of modern political science. It determines the level of legitimacy and stability of state power. Political elites are key actors in the process of building public trust and legitimacy. They represent the activities of state institutions and the moral and value orientations of government. The socio-cultural influences of Russia are one of the most important factors in the formation of institutional trust and legitimacy of political elites in the post-Soviet space. Russia's «soft power» is implemented through cultural diplomacy, media networks, religious institutions, and humanitarian programs. They imperceptibly shape imperial nostalgia and cultural hierarchies in the public consciousness. Hybrid technologies of influence, including disinformation, cyber operations, and online propaganda, have destabilized public trust in state institutions. The Ukrainian situation is a key example of the transformation of institutional trust in the context of hybrid warfare and socio-cultural confrontation. Ukrainian political elites played a crucial role in restoring trust and consolidating citizens in the face of the threat of these external influences.

Keywords: political elites, institutional trust.

Інституційна довіра до політичних еліт є одним із ключових понять сучасної політичної науки, що визначає рівень легітимності та стабільності державної влади. У демократичних політичних системах легітимність спирається не лише на формальну законність і процедурну правильність урядування, а й на суспільне сприйняття довіри до політичних еліт та інституцій, яке формує фундамент взаємної відповідальності між владою і громадянами.

Довіра виступає як соціальний і політичний договір між тими, ким керують, і тими, хто керує, забезпечуючи добровільне дотримання законів, громадську підтримку державної політики та прийняття політичних рішень навіть в умовах невизначеності. З огляду на це, зниження рівня довіри призводить до послаблення легітимності державних інститутів, зменшення їхньої спроможності виконувати прийняті рішення, громадянської апатії, поширення популізму чи системних криз управління. Отже, інституційна довіра стає як результатом, так і умовою ефективною та демократичною державності [1].

Політичні еліти є ключовими суб'єктами у процесі формування суспільної довіри та легітимності, адже вони репрезентують діяльність державних інститутів і морально-ціннісні орієнтири влади. Їхня поведінка, стиль прийняття рішень та дотримання етичних норм формують уявлення суспільства про справедливість, компетентність та добросовісність політичної системи. Коли еліта проявляє відповідальність, послідовність і відданість суспільному благу, вона зміцнює моральний авторитет інститутів і сприяє консолідації політичної легітимності. Натомість неправомірні дії еліти, корупція та опортуністична поведінка знижують довіру до інститутів і поглиблюють суспільне розчарування в політичному устрої. У цьому контексті еліти виконують подвійну функцію – вони водночас виступають як у ролі творців, так і захисників інституційної довіри, впливаючи на те, чи сприймають громадяни державу як легітимного і надійного представника суспільних інтересів.

Варто зазначити, що соціокультурні впливи росії є одним із найважливіших чинників формування інституційної довіри та легітимності політичних еліт на пострадянському просторі. Поєднуючи інформаційні, культурні та ідеологічні стратегії, росія прагне зберегти свій вплив на сусідні держави, конструюючи спільний символічний простір, що відтворює залежність, лояльність і культурну ідентифікацію з російськими політичними та цивілізаційними моделями. Ці механізми впливу, які функціонують як інструменти «м'якої сили», поширюються далеко за межі дипломатії чи медіа, проникаючи у різні сфери, зокрема культуру, освіту, релігію та історичну пам'ять. Російська медійна політика характеризується централізованим контролем, вибірковим фреймінгом і систематичною дезінформацією. Вона функціонує як ключовий елемент цієї стратегії, посилюючи наративи про спільну історичну спадщину, антизахідні настрої та скептицизм щодо демократичних інститутів. Маніпулювання історичною пам'яттю, зокрема щодо радянського минулого, Другої світової війни та подій періоду після здобуття незалежності, призводить до легітимізації авторитарних моделей управління та водночас знижує довіру до національних еліт, які орієнтуються на суверенний політичний курс [2, с. 190–191].

Окрім того, «м'яка сила» РФ реалізується через культурну дипломатію, медіамережі, релігійні інституції та гуманітарні програми, що непомітно формують у суспільній свідомості імперську ностальгію та культурні ієрархії. Позиціонуючи себе як захисницю традиційних цінностей і регіональної стабільності, росія апелює до консервативних верств пострадянських суспільств, формуючи в них уявлення про легітимну владу як сильну, патерналістську і централізовану. Маніпулювання ідентичністю через мовну політику, медійний дискурс і символічну політику посилює розбіжності в пострадянських країнах, особливо там, де історичні та культурні зв'язки з росією залишаються відчутними. У цих державах спостерігається трансформація сприйняття влади, що супроводжується помітним напруженням між успадкованими радянськими уявленнями про владу і новими демократичними прагненнями. Як наслідок, довіра до політичних еліт стає поляризованою, що відображає як внутрішню роздвоєність національних ідентичностей, так і зовнішній вплив російських інформаційних стратегій [3, с. 171–172].

Таким чином, гібридні технології впливу, зокрема дезінформація, кібероперації та мережева пропаганда, ще більше дестабілізували довіру громадськості до державних інституцій. Їхньою стратегічною метою є не стільки формування лояльності до росії, скільки підрив довіри до самої можливості існування об'єктивної правди, надійного врядування чи інституційної доброчесності. Шляхом руйнування інформаційного середовища такі операції створюють умови, за яких громадяни сприймають усі політичні сили як однаково ненадійні, тим самим послаблюючи легітимність демократичних еліт і водночас нормалізуючи цинізм і фаталізм. З огляду на це, руйнація інституційної довіри обмежує спроможність держави консолідувати громадян навколо ініціатив у сфері реформ і безпеки, роблячи політичні системи вразливими до маніпуляцій і поляризації.

Порівняльний аналіз інституційної довіри в пострадянських країнах дає змогу виявити низку ключових тенденцій. Держави, які підтримували тісні політичні та інформаційні зв'язки з росією, зокрема Білорусь і Вірменія (до нещодавніх змін), показують нижчий рівень довіри до демократичних інститутів і вищу толерантність до авторитарних практик. На противагу цьому, країни, які намагаються диверсифікувати своє інформаційне середовище та зміцнити національну ідентичність, наприклад, країни Балтії, демонструють вищу стійкість до зовнішнього впливу та більш стабільні моделі інституційної довіри. У таблиці 1 узагальнено ключові відмінності в контексті динаміки інституційної довіри та легітимності в окремих пострадянських країнах, а також вказано на вразливість та адаптаційні стратегії.

Таблиця 1. Соціокультурний вплив росії на країни пострадянського простору [3–4]

Країна	Ступінь російського соціокультурного впливу	Тенденція інституційної довіри	Ризики для легітимності еліт	Адаптивні або захисні механізми
1	2	3	4	5
Білорусь	Високий – підконтрольні державі ЗМІ зорієнтовані на російську пропаганду	Стабільна, але авторитарна легітимність	Залежність від російської підтримки знижує суверенну легітимність	Обмежені, зосереджені на лояльності до режиму
1	2	3	4	5

Казахстан	Помірний – культурні та мовні зв'язки експлуатуються російськими ЗМІ	Коливання довіри, пов'язані зі змінами режиму	Роз'єднаність еліти та регіональна поляризація	Керовані реформи, символічна диверсифікація
Грузія	Від низького до помірного – зменшення впливу російських ЗМІ	Зростання довіри до демократичних інститутів після 2008 року	Постійна дезінформація перешкоджає проведенню реформ	Західна інтеграція, громадська стійкість
Україна	Високий до 2014 року; різке зниження після 2014 року	Поступове відновлення довіри після 2014 року	Зовнішня агресія та дезінформація послаблюють суспільну довіру	Децентралізація, громадянська мобілізація, комунікація реформ
Естонія, Латвія і Литва	Мінімальна – сильна політика протидії впливу	Висока інституційна довіра та стабільна легітимність	Обмежена, зосереджена на російськомовних меншинах	Медіаграмотність, стратегічна комунікація

Українська ситуація є ключовим прикладом трансформації інституційної довіри в умовах гібридної війни та соціокультурного протистояння. Починаючи з 2014 р., анексія росією Криму та триваюча агресія на сході України активізували спроби дестабілізувати українську політичну легітимність через дезінформацію, історичний ревізіонізм та інструменталізацію конфліктів ідентичностей. Легітимність української влади постійно піддається сумніву через наратив про «спільне історичне минуле», що зображує державу корумпованою, розділеною та залежною від зовнішніх суб'єктів. Попри цей тиск, Україна змогла продемонструвати поступову еволюцію суспільної довіри, зумовлену переорієнтацією національної ідентичності, зміцненням громадського суспільства і частковим оновленням політичної еліти. Ініціативи з прозорості, цифрові реформи та децентралізація управління сприяли відновленню довіри до інституцій, хоча виклики, що пов'язані з корупцією, популізмом і поляризацією ЗМІ, залишаються актуальними.

Українські політичні еліти відіграли вирішальну роль у відновленні довіри та консолідації громадян перед загрозою цих зовнішніх впливів. Їхня здатність представляти управління як колективні національні зусилля, а не як привілей еліти, посилила ідентифікацію громадян із державними інституціями. Мобілізація громадянської участі в такі критичні моменти, як Революція Гідності та подальші оборонні заходи, сприяла переосмисленню легітимності як спільного суспільного процесу, що ґрунтується на стійкості та самовизначенні. Однак підтримка цієї легітимності вимагає постійного дотримання принципів прозорості, врядування на основі особистих заслуг та інклюзивної комунікації, яка протистоїть як зовнішнім маніпуляціям, так і внутрішній фрагментації. Отже, український досвід показує, що протидія соціокультурному впливу є не лише питанням безпекової політики, а й ширшим процесом боротьби за моральну та інформаційну автономію держави, де інституційна довіра виступає як захистом, так і основою демократичного суверенітету.

Список використаних джерел

1. Нижниченко Я. Є. Криза довіри як фактор економічної стагнації в Україні. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 22. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17347421>
2. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Українські історичні студії*. 2023. № 14 (56). С. 185–196. DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.14/56.20>
3. Куко С. Російський чинник української ідентичності. *Політичні дослідження*. 2023. № 2 (6). С. 162–177. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-2-8>
4. Кордун О. О. Збройні конфлікти та невизнані «республіки» як інструменти впливу Росії на пострадянські країни. *Проблеми всесвітньої історії*. 2021. № 16. С. 54–73. DOI: <http://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-16-2>

Юлія НАКАЛЮЖНА,

студентка 1-го курсу спеціальності «Публічний аудит» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Yuliia NAKALIUZHNA,

first-year student, majoring in Public Audit, at the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Юлія ШЕСТАКОВА**, доктор філософії з політології, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0003-1060-4521>

ПРОЗОРИСТЬ ТА ПІДЗВІТНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ЯК ОСНОВА ГІДНОСТІ ТА СВОБОДИ ГРОМАДЯН

TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY OF GOVERNMENT BODIES AS THE BASIS OF CITIZENS' DIGNITY AND FREEDOM

This study focuses on the transparency and accountability of government institutions as essential elements for protecting citizens' dignity and freedom. It looks at how Ukrainian legislation – including laws on access to public information, civil service, public procurement, and the Budget Code – provides legal tools for citizens to monitor government activities and participate in decision-making. The study also highlights the role of modern digital technologies and online platforms, such as «Diia», «VzayemoDiia», ProZorro, and Open Budget, in improving transparency, efficiency, and fairness in governance. Additionally, it considers how social media during wartime can shape public opinion, provide timely information, and reduce corruption risks, while acknowledging potential dangers like misinformation and manipulation. Overall, the research shows that combining a strong legal framework with digital tools fosters open dialogue between authorities and citizens, builds trust in public institutions, and encourages social responsibility, ultimately supporting democratic principles and safeguarding citizens' rights and freedoms.

Keywords: transparency, government institutions, digital technologies, anti-corruption, open governance.

Державне управління стає ефективним лише тоді, коли воно прозоре та відкрите для громадян. Прозорість передбачає регулярне надання інформації про діяльність органів влади, а відкритість означає, що люди можуть не лише отримувати ці дані, а й брати участь у процесі ухвалення рішень. Основою прозорості є відкритість, доступність і інформативність, що підвищує якість управління, сприяє стабільності держави та розвитку громадянського суспільства. Важливо, щоб громадяни, організації та бізнес мали не лише інформацію, а й реальні можливості контролювати діяльність влади та впливати на прийняття рішень, що підвищує підзвітність державних органів [1, с. 21].

Законодавство відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та підзвітності. В Україні ці принципи закріплені у низці нормативно-правових актів. Закон України «Про доступ до публічної інформації» встановлює, що діяльність органів влади має бути відкритою та прозорою, а кожен громадянин має право на отримання інформації (ст. 2 п. 1, ст. 4 п. 1). Закон України «Про інформацію» визначає прозорість і відкритість роботи органів влади як один із основних напрямів державної інформаційної політики (ст. 3 п. 1). Закон України «Про публічні закупівлі» закріплює принцип прозорості на всіх етапах проведення закупівель (ст. 5 п. 3), а Закон України «Про державну службу» гарантує відкритість інформації про діяльність державних службовців (ст. 4 п. 1). У Бюджетному кодексі України передбачено принцип публічності та прозорості бюджетної системи, що включає інформування суспільства про формування, виконання та контроль державного і місцевих бюджетів (ст. 7 п. 1, 10). Крім того, Закон України «Про засади державної регіональної політики» гарантує громадянам вільний доступ до інформації, що стосується регіональної політики, а також забезпечує відкритість і доступність результатів моніторингу діяльності органів влади (ст. 3 п. 4; ст. 23 п. 9). До цього слід додати Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 92-р «Про схва-

лення Концепції створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет», яке передбачає впровадження міжнародних стандартів прозорості бюджетних процесів [2, с. 287].

Сучасні цифрові технології значно спрощують контроль за діяльністю державних органів. Онлайн-платформи та електронні сервіси дозволяють громадянам швидко отримувати послуги, оцінювати їхню якість і ефективність, а автоматизація процесів зменшує вплив людського фактора і ризику корупції. Електронний документообіг та стандартизація процедур обмежують можливості для зловживань і дають людям реальні інструменти контролю: відстеження витрат бюджетних коштів, оцінку роботи службовців і повідомлення про порушення.

У рамках Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки відкритість даних і цифрова трансформація визначені ключовими для прозорості та підзвітності органів влади. В Україні вже реалізовано низку платформ, зокрема «Дія», «Взаємодія», ProZorro, CETAM, Open Budget, ID.GOV. UA та Бюджет участі, що дозволяють громадянам контролювати роботу влади, отримувати достовірну інформацію та брати участь у розподілі бюджетних ресурсів [4, с. 80].

У час воєнного стану соціальні мережі стають важливим інструментом прозорості та підзвітності. Вони формують громадську думку, посилюють контроль з боку суспільства та швидко інформують про події. Понад чверть новин популярних онлайн-медіа базується на матеріалах із соцмереж, передусім Telegram, що підкреслює їхню роль у комунікації між владою та громадянами. Відкрите обговорення рішень підвищує демократичність управлінських практик і зменшує ризику корупції.

Водночас існують загрози: дезінформація, фейкові новини, підроблені акаунти та боти можуть викривляти ситуацію і провокувати паніку. Для забезпечення прозорості важливо поєднувати відкритість із безпекою: застосовувати фактчекінг, підвищувати цифрову та медіаграмотність, дотримуватися етичних стандартів поширення інформації. Соціальні платформи слід використовувати для діалогу з населенням, опитувань і публічних обговорень політик, а громадянське суспільство – активно контролювати діяльність влади та відокремлювати достовірні факти від фейкових повідомлень [3, с. 174].

Отже, впровадження цифрових технологій та онлайн-платформ у роботу державних органів створює нові можливості для прозорого і підзвітного управління. Завдяки цьому формується більш відкритий діалог між владою та громадянами, зміцнюється контроль за використанням державних ресурсів і підвищується ефективність прийняття рішень. Такий підхід не лише підтримує демократичні принципи, але й сприяє зміцненню довіри суспільства до державних інституцій та підвищує соціальну відповідальність усіх учасників процесу.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В., Єсімов С. Transparency as a Principle of Activity of Public Authorities. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2025. No. 2. С. 20–26.
2. Губ М. І. Прозорість місцевого самоврядування як фактор забезпечення інституційної стійкості системи публічного управління в умовах воєнного стану. *Вісник ХНТУ. Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 2. С. 285–290.
3. Кожина А. В. Особливості впливу соціальних мереж на прозорість і підзвітність органів публічної влади в умовах дії воєнного стану в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 6. С. 168-177.
4. Сорокіна Н., Філатов В. Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. *Аспекти публічного управління*, 13(1), 2025. С. 77–81.

Олександра НАЦЕВИЧ,

студентка 1-го року навчання, ОПП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність D4 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oleksandra NATSEVYCH,

1st year student, OPP "Parliamentarism and Parliamentary Activity", specialty D4 "Public Management and Administration", Educational and Scientific Institute of Public Management and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАРОДОВЛАДДЯ ЯК ЦІННІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ГІДНОСТІ І СВОБОДИ

PEOPLE'S POWER AS A VALUE OF UKRAINIAN DIGNITY AND FREEDOM

The idea of democracy is considered one of the key principles of Ukrainian statehood, as it is the people who act as the source of power, the bearer of sovereignty, and an active participant in the political process. This is not only a constitutional norm, but also a deep ideological foundation that has been formed over the centuries.

The essence of democracy lies in recognizing the right of every citizen to be part of government, to influence decision-making, to control the government, and to hold it accountable. The historical roots of Ukrainian democracy are traced from the Cossack era to the present day. It is determined that collegiality, public decision-making, and mutual responsibility that collegiality, public decisions, and mutual responsibility of the government and the people remain their unchanged values, which are acquiring new forms and dimensions.

Keywords: value, democracy, public administration, power, dignity and freedom, parliamentarism.

Історичні корені українського народовладдя сягають часів Київської Русі, коли віче було реальною формою безпосереднього волевиявлення громади. Воно свідчило, що навіть у ранньодержавних структурах існувало розуміння важливості колегіальності, громадського рішення і взаємної відповідальності правителя та підданих. Ця традиція не зникла, а отримала новий розвиток у козацькі часи, коли на Запорозькій Січі козацька демократія стала одним із найяскравіших проявів українського самоврядування. Це проявилось у виборності гетьмана, старшини, суддів, відкритості рад, підзвітності керівництва громаді. Усе це свідчило про високу політичну культуру та глибоке розуміння народом і владою ідеї народного представництва.

Козацька спільнота фактично сформувала власну модель парламентаризму, де рішення ухвалювались на колегіальній основі, а влада не відривалась від народу.

Сучасні представники Наукової школи вітчизняного парламентаризму розглядають це ключове поняття як «систему формування традицій використання демократичних методів державного управління та забезпечення стабільності» [1, 18 с.].

Важливим етапом становлення українського народного представництва стала й діяльність Центральної Ради у 1917–1918 роках. Це був перший в історії України загальнонаціональний представницький (тобто, обраний [2]) орган, створений шляхом делегування від різних соціальних верств, політичних партій і регіонів. Центральна Рада не лише відстоювала ідею національного суверенітету, а й намагалася реалізувати демократичний принцип підзвітності та виборності влади. Саме її діяльність заклала основи сучасного українського парламентаризму – виборність, публічність, колегіальність у прийнятті рішень.

Радянський період, на жаль, спотворив поняття народовладдя, підмінивши його імітацією виборів і формальними радами без реальної політичної сили. Проте, навіть у таких умовах, у суспільній свідомості продовжувала жити ідея справжнього представництва, де народ мав би вплив на владу.

Після проголошення незалежності у 1991 році народовладдя знову стало визначальною ідеєю державного устрою. Конституція України 1996 року закріпила, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади є народ. Верховна Рада України, як єдиний законодавчий орган, стала втіленням цінностей представницької демократії. Через неї громадяни реалізують своє право на участь у державному управлінні, контролі за діяльністю уряду і формуванні політичного курсу країни.

Як *висновок* зазначимо, що основними цінностями народного представництва в Україні залишається гідність і свобода людини, справедливість, рівність перед законом, підзвітність влади, політичний плюралізм і толерантність. Усе це утворює систему демократичних принципів, що забезпечують баланс між владою і суспільством.

Яскравим доказом того, що українське суспільство досягло зрілості у розумінні демократії стала Революція Гідності 2013–2014 років, коли люди вийшли на захист своєї гідності, свободи, справедливості – саме тих цінностей, на яких тримається народовладдя. Відтоді участь громадян у політиці стала значно активнішою: було запроваджено електронні петиції, посилено громадський контроль, підтримано ініціативи місцевого самоврядування та волонтерські рухи. Європейський вектор розвитку України став природним продовженням цих процесів. Він базується на принципах верховенства права, відкритості влади та парламентаризму як найважливішого механізму народного представництва. Український досвід поступово інтегрується у загальноєвропейський простір демократичних практик, зберігаючи при цьому власні історичні традиції.

Теоретичне підґрунтя українського парламентаризму формують ідеї класиків політичної думки – Джона Локка, Шарля Монтеск'є, Алексіса де Токвіля – які наголошували на поділі влади, рівновазі між суспільством і державою та необхідності гарантування прав людини. Сучасні українські дослідники, підкреслюють, що український парламентаризм є унікальним явищем, у якому поєднано європейські демократичні ідеї з традицією козацького самоврядування та громадської участі.

Історична діалектика парламентських інституцій в Україні полягає у постійному пошуку рівноваги між народним суверенітетом і стабільністю державної влади. Українська політична культура не сприймає авторитаризму, тому будь-яка спроба обмежити свободу і представництво рано чи пізно зустрічає опір суспільства.

В умовах повномасштабної війни народовладдя набуває нового, глибшого змісту. Воно проявляється не лише через вибори, а й у громадянській солідарності, самоорганізації, волонтерстві, ініціативності. Сьогодні народ є справжнім суб'єктом державотворення, який власноруч захищає свою свободу і незалежність.

Отже, традиції українського народовладдя – це не просто історична пам'ять, а моральний і політичний код нашого суспільства. Парламентаризм в Україні виступає не формальною інституцією, а живим механізмом, через який народ реалізує свою волю, захищає права, свободу і гідність. Саме в цьому полягає справжня суть української демократії, глибоко вкоріненої у нашій історії, культурі та сучасній боротьбі за незалежність.

Список використаних джерел

1. Парламентаризм: підручник. 3-ге вид., допов. й розшир. / В. А. Гошовська та ін. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с.

2. Представницька влада у державотворчому процесі України: монографія / В.А.Гошовська, В.С.Куйбіда [та ін.]. Київ: НАДУ, 2018. 398 с. Наукова школа вітчизняного парламентаризму. Серія “Бібліотека народного депутата”.

Данііл ПАНАСЮК,

здобувач вищої освіти (магістратура) Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Daniil PANASIUK,

higher education student (master's degree), Educational and Scientific Institute of Public Administration and Public Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Григорій СИТНИК**, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ ВІЙНИ НА РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ЖІНОК ЯК СКЛАДОВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THE IMPACT OF WAR ON WOMEN'S REPRODUCTIVE HEALTH AS A COMPONENT OF UKRAINE'S NATIONAL SECURITY

The full-scale war unleashed by the Russian Federation against Ukraine has caused profound demographic and humanitarian losses, as well as a negative impact on women's reproductive health. Reproductive health is an integral component of human potential, which directly affects the demographic stability, economic sustainability and defense capability of the state.

The purpose of the study is to analyze the impact of military actions on the state of women's reproductive health and determine its role as an element of Ukraine's national security.

The novelty of the approach lies in the interdisciplinary combination of security, demographic and medical analysis.

Keywords: *reproductive health, war, national security, women, health care.*

Повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією проти України, спричинила не лише військові та економічні втрати, а й глибокі гуманітарні наслідки, серед яких – порушення репродуктивного здоров'я жінок [1, с. 13–29].

Репродуктивне здоров'я є невід'ємною складовою національного людського потенціалу, що безпосередньо впливає на демографічну стабільність, економічну продуктивність і обороноздатність держави. У воєнних умовах системні руйнування медичної інфраструктури, порушення логістики медичних послуг, зростання гендерно-зумовленого насильства та вимушене переміщення населення формують комплекс ризиків, що ставлять під загрозу майбутнє демографічне та соціальне відновлення країни [4, с. 1–7].

Війна створює багаторівневі загрози репродуктивному здоров'ю жінок – від фізичних і психічних до соціально-економічних. Погіршення доступу до медичної допомоги, зростання рівня сексуального насильства, посттравматичний стрес і міграція призводять до зниження фертильності, збільшення материнської та перинатальної захворюваності, а також до довгострокових демографічних втрат [7, с. 610]. Таким чином, стан репродуктивного здоров'я жінок є не лише питанням охорони здоров'я, а й важливою складовою системи національної безпеки України [6, с. 11].

Основною метою дослідження є аналіз впливу воєнних дій на стан репродуктивного здоров'я жінок в Україні, оцінка довгострокових соціально-демографічних наслідків цього впливу та визначення ролі охорони репродуктивного здоров'я як елемента зміцнення національної безпеки.

Водночас головними завданнями дослідження є аналіз змін в доступності та якості акушерсько-гінекологічних послуг у зонах бойових дій та на контрольованих територіях; оцінка рівня материнської та перинатальної смертності, поширеності ускладнень вагітності, невиношування та інших медичних показників у період війни [5, с. 32]; виявлення психосоціальних чинників (стрес, депресія, ПТСР), що впливають на репродуктивне здоров'я жінок; аналіз ролі держави та міжнародних організацій (МОЗ, UNFPA, WHO) у забезпеченні доступу до послуг з охорони репродуктивного здоров'я у кризових умовах [2, с. 10–14]; визначення, як репродуктивні втрати та зниження народжуваності впливають на демографічний потенціал і відповідно, на елементи національної безпеки — економічну, військову, соціальну та гуманітарну складові.

Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує методи стратегічного аналізу безпеки, демографії, медицини та соціології. В дослідженні були використані: аналіз відкритих статистичних даних МОЗ, Держстату, UNFPA [3]; контент-аналіз звітів міжнародних організацій (WHO, UNICEF, UN Women); порівняльний аналіз досвіду країн, що пережили збройні конфлікти (Ізраїль, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Грузія); елементи сценарного прогнозування демографічних наслідків.

В процесі дослідження ідентифіковано основні ризики для репродуктивного здоров'я жінок в умовах війни: обмеження доступу до акушерсько-гінекологічної допомоги, підвищення частоти ускладнень вагітності, відсутність контрацептивів, сексуальне насильство, як воєнний злочин [1, с. 61-71; 8, с. 106]. Помітними є тенденції до зниження народжуваності та підвищення показників репродуктивних втрат, що формують загрозу демографічній безпеці держави. Виявлено взаємозв'язок між рівнем репродуктивного здоров'я, демографічною стійкістю та здатністю держави забезпечувати обороноздатність і соціальну стабільність.

Запропоновано наступні напрями державної політики:

- інтеграція питань репродуктивного здоров'я у стратегію національної безпеки;
- створення системи кризового реагування у сфері SRH (сексуального та репродуктивного здоров'я) на базі MISP (мінімального пакету первинних послуг у кризових ситуаціях) [2];
- розвиток мобільних медичних підрозділів у прифронтових регіонах;
- програми реабілітації та психологічної підтримки жінок, постраждалих від війни [7, с. 612];
- розширення та вдосконалення державної програми **“Зберігання репродуктивних клітин для військових”**, яка дає можливість захистити репродуктивні права наших захисників і захисниць, надає можливості стати батьками у майбутньому, незважаючи на всі ризики війни;
- впровадження програми підтримки сімей (житло, працевлаштування, соціальні гарантії), реінтеграції біженців/переселенців та стимулювання повернення медичних працівників.

Репродуктивне здоров'я жінок є стратегічним ресурсом держави. Його збереження в умовах війни та післявоєнного відновлення – не лише гуманітарне чи медичне завдання, а компонент національної безпеки [5, с. 32]. Зниження репродуктивного здоров'я нації підриває демографічну та економічну стабільність, що послаблює потенціал обороноздатності держави. Тому держава повинна розглядати охорону репродуктивного здоров'я як елемент системи стратегічного планування безпеки, інтегрований у військову, медичну та соціальну політику.

Список використаних джерел

1. Dumcheva, A. Sexual and Reproductive Health and Rights Assessment in Ukraine: Desk Review. Київ : UNFPA, 24 січ. 2025. 117 с. (доступ: <https://ukraine.unfpa.org/en/publications/sexual-and-reproductive-health-and-rights-assessment-ukraine-desk-review>) UNFPA Ukraine
2. The Minimum Initial Service Package (MISP) for Sexual and Reproductive Health. Женева : World Health Organization, 2025. 23 с. (доступ: WHO Health Cluster / MISP resources)
3. State Statistics Service of Ukraine (Укрстат). Statistical Yearbook of Ukraine 2023: Демографічні дані. Київ : Укрстат, 2023. 400 с.
4. ReliefWeb / UNFPA. Regional Response to the Ukraine Crisis: UNFPA Appeal 2025. 15 груд. 2024. (доступ: <https://reliefweb.int/report/ukraine/regional-response-ukraine-crisis-unfpa-appeal-2025>)
5. Татарчук Т.Ф. Наслідки впливу воєнного стресу на репродуктивне здоров'я жінки. *Reproductive Endocrinology*. 2024, № 2 (72). С. 28–34. DOI: 10.18370/2309-4117.2024.72.28-34
6. Татарчук Т.Ф. Вплив соматичних травм, пов'язаних з бойовими діями, на репродуктивне здоров'я та психологічний стан жінок. *Reproductive Endocrinology*. 2025, № 77. С. 8–13. DOI: 10.18370/2309-4117.2025.77.8-13
7. Резніченко Г.І., Сміян С.А., Резніченко Ю.Г., Кабаченко О.В., Гордійчук О.О., Гиря О.М. Стан нейроендокринної системи, ментального здоров'я та якості життя у жінок репродуктивного віку в умовах воєнного стану. *International Journal of Endocrinology (Ukraine)*. 2025, Т. 21, № 6, С. 607–613. DOI: 10.22141/2224-0721.21.6.2025.1620
8. Burlaka O.V., Vahnier V.O. Reproductive health and contraception use by ukrainian service women in the current war zone: questionnaire survey. *Journal “Medicni perspektivi”*. 2021. Т. 26, № 1. С. 105-114. DOI: 10.26641/2307-0404.2021.1.227944

Ігор РЕЙТЕРОВИЧ,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ihor REITEROVYCH,

PhD in Political Science, Associate Professor of the Department of Parliamentarism of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0001-7852-1373>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРИНЦИПИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ГРОМАД В УКРАЇНІ

EUROPEAN PRINCIPLES OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF COMMUNITIES IN UKRAINE

The article analyses the role of European principles in the restoration of communities in Ukraine. It is shown that today the issue of post-war reconstruction of territories comes to the fore, especially relevant for communities that were liberated after temporary occupation and suffered the most from Russian aggression. The role of representative government institutions, considering the specifics of the state system of Ukraine, as well as civil society institutions, will be decisive in this process.

It is proved that post-war reconstruction of territories should take place in accordance with European principles and standards, which are based on a system of regulatory legal acts and strategic documents that cover issues of democratic governance, sustainable development, risk management, economic sustainability, public participation, inclusiveness, etc. For Ukraine, their implementation means not only effective restoration of territories, but also gradual rapprochement with institutional models and practices of the European Union.

The importance of preserving the democratic principles of the functioning of institutions of representative government at the regional level is shown, which is a critical condition for stable socio-political development during the period of transformational changes.

Keywords: *post-war recovery, post-war reconstruction, communities, institutions of representative government, institutions of civil society, European principles and standards.*

Сьогодні на перший план виходить питання повоєнної відбудови територій, особливо актуальне для громад, які були звільнені після тимчасової окупації та найбільше постраждали від російської агресії. Роль інститутів представницької влади, враховуючи специфіку державного устрою України, а також інститутів громадянського суспільства, у цьому процесі буде визначальною.

Зазначена відбудова повинна відбуватися згідно європейських принципів та стандартів, враховуючи інтеграцію України в ЄС. Мова йде про регламенти та стратегії ЄС, стандарти Ради Європи (передусім *Європейську хартію місцевого самоврядування*), рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД) та рамкові документи ООН. Саме вони формують сучасне бачення відновлення громад як процесу, що поєднує принципи **демократії**, людиноцентричності, сталості, інклюзії, прозористі, стійкості і багаторівневого врядування. Для України, якій прийдеся реалізовувати масштабну програму відновлення у контексті повномасштабної російської агресії, європейські принципи та стандарти виступають не лише своєрідним орієнтиром, але й є ключовою умовою інтеграції до ЄС.

Одним із фундаментальних є принцип людиноцентричності. Відповідно до нього відновлення громад має виходити з потреб, прав і безпеки громадян. Цей принцип забезпечує перехід від жорсткої інфраструктурної логіки до логіки підвищення якості життя.

У тісному зв'язку з вищезазначеним принципом перебуває принцип інклюзивності та громадської участі. Європейська практика доводить, що відновлення є успішним лише тоді, коли мешканці залучені на всіх етапах – від розробки планів до контролю за їх реалізацією.

Крім того, слід пам'ятати про необхідність впровадження підходу «build back better». Його сутність полягає у тому, що відновлення не повинно обмежуватися відтворенням довоєнного стану.

Натомість громади мають ставати більш стійкими, енергоефективними, безпечними та технологічно розвиненими.

Важливою складовою є принцип прозорості, підзвітності та антикорупційності. Європейська практика акцентує увагу на необхідності відкритих конкурсних процедур, доступу до публічної інформації, публічного аудиту та впровадження дієвих механізмів моніторингу реалізації проєктів.

Не менш актуальним є принцип сталого розвитку, який інтегрує екологічні, соціальні та економічні аспекти. ЄС спрямовує процеси відновлення на досягнення цілей сталого розвитку ООН, виконання зобов'язань у межах Європейського зеленого курсу, мінімізацію впливу на довкілля та поступове формування енергонезалежних громад.

Однією з характерних рис європейського підходу до процесів відновлення громад є принцип багаторівневого врядування, який передбачає взаємодію держави, регіонів і місцевого самоврядування на партнерських засадах, із чітким розподілом функцій, відповідальності та ресурсів. У цьому контексті важливу роль відіграють інститути громадянського суспільства та міжнародні донори.

Значна увага у ЄС приділяється принципу економічної стійкості та розвитку місцевої економіки. Відновлення громад розглядається не лише як інфраструктурний процес, але й як можливість створення нових робочих місць, підтримки малого та середнього бізнесу, розвитку інновацій та залучення інвестицій.

Нарешті, важливою домінантою сучасної європейської політики є принцип стійкості та готовності до майбутніх криз. Відновлення розглядається як процес формування здатності громад протидіяти новим загрозам – природним, техногенним чи воєнним.

Отже, європейські принципи відновлення громад представляють собою комплексну систему, що поєднує демократичні цінності, сталість, інноваційність і високі стандарти управління. Для України, враховуючи важливість збереження демократичних засад функціонування інститутів представницької влади на регіональному рівні, що виступає критичною умовою стабільного суспільно-політичного розвитку у період трансформаційних змін [1], їх імплементація означає не лише ефективне відновлення територій, а й поступове наближення до інституційних моделей та практик Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Nikitenko, L.O. & Hrabar, O.S. (2021). Participatory and representative democracy in local government: the issue of correlation. *New Ukrainian Law*, 6, 126–130. Available at: DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.18>

Богдана СЕНЧЕНКО,

студентка 2-го року навчання, ОП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Bohdana SENCHENKO,

2nd year student, OP «Parliamentarism and Parliamentary Activity», specialty 281 «Public Management and Administration», Basic Research Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Лідія ДАНИЛЕНКО**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

ORGANIZATIONAL COMPETENCE OF LOCAL GOVERNMENT OFFICIALS AND STATE AUTHORITIES IN UKRAINE: MECHANISMS OF IMPROVEMENT AND INTERACTION

The regulatory-legal, organizational, and motivational mechanisms for improving the organizational competence of local self-government officials and state authorities have been examined. These mechanisms are understood as their ability to effectively organize professional activities, stimulate and mobilize staff to ensure efficient interaction with various institutions of the state and civil society. It has been determined that these mechanisms are based on officials' knowledge and command of the principles of decentralization, deconcentration, and devolution, which collectively ensure higher-quality public administration at the local level by enhancing such components of their organizational competence as decision-making, leadership, effective communication and conflict resolution, as well as information collection and analysis using ICT.

It has been clarified that the principle of decentralization concerns the transfer of power from the center to local levels; the principle of deconcentration refers to the technique of transferring administrative influence to local levels for decision-making; and the principle of devolution involves the transfer of authority from the central to the local level and the consolidation of the modern principle of democratic governance at the local level.

Keywords: local self-government, state authorities, officials, organizational competence.

Сьогодні, в умовах військової агресії росії, Україна успішно виконує поставлені завдання про передачу владних повноважень від центральних органів публічної влади до місцевих. Це зумовлює більш якісну підготовку публічних службовців і, зокрема, посадових осіб місцевого самоврядування, розширення функцій місцевого самоврядування, забезпечення партнерства державної влади та органів місцевого самоврядування.

У результаті – на перше місце виходить організаційна управлінська функція і, відповідно, організаційна компетентність посадових осіб, яка потребує свого розвитку. Адже, як показують наші емпіричні дослідження, проведені в Національній академії державного управління при Президентові України у 2020-2021рр. під час опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації керівних кадрів, більшість із них (56%) не розуміють сутності принципу деволюції, який сприяє:

- формуванню політичної влади на місцях;
- визнанню чітких кордонів територій, в межах яких діє місцева влада;
- розвиненістю механізму транспарентності місцевої влади;
- формуванню взаємовигідних відносин між центральними та місцевими рівнями влади.

Проте, застосування саме цього принципу в публічному управлінні набуває все більшого значення задля розвитку представницької демократії та самостійного і відповідального прийняття рішень органами місцевого самоврядування та органами державної влади без очікувань яких би то не було інструкцій «згори».

У цьому полягає, на наш погляд, принципова різниця між принципами децентралізації, децентралізації та деволюції. Перший – відповідає за переміщення влади з центру на місця; другий – за техніку передачі управлінського впливу на місця для прийняття рішень; третій – за «передання повноважень з центрального уряду суверенної держави до уряду на субнаціональному рівні, наприклад, на обласному, місцевому чи державному» [1].

Застосування кожного із зазначених принципів впливає на якість публічного управління, зокрема шляхом розвитку нормативно-правового, організаційного й мотиваційного механізмів підвищення рівня організаційної компетентності ПОМС, яка включає такі складові, як «прийняття управлінських рішень, лідерство, здійснення ефективної комунікації та вирішення конфліктів, збір та аналіз інформації із застосуванням ІКТ [2].

Розглянемо як вони впливають на організаційну компетентність ПОМС та кожен її складову, зокрема.

Перша складова – прийняття управлінського рішення. Може змінюватися за умов активного/ пасивного застосування посадовими особами принципу децентралізації, покладеного в основу законодавства України у сфері забезпечення реформи місцевого самоврядування [3]. Це стосується, зокрема, таких його характеристик як самостійність і відповідальність, покладені нами у відповідний механізм розвитку цієї складової – нормативно-правовий. При цьому зазначимо, що вони оволодівають принципом децентралізації шляхом чіткого виконання і застосування чинного законодавства у сфері місцевого самоврядування та державної влади.

Розвиток другої складової організаційної компетентності – лідерство – передбачає застосування ними принципу деконцентрації. Це сприяє підвищенню їхньої здатності не лише у знанні чинного законодавства та його дотримання, а й використання сучасних технологій публічного управління, зокрема таких як технології повного лідерства задля якості (TQL) та організації різноманітних консультацій під час прийняття рішень. Цей механізм у вдосконаленні організаційної компетентності посадових осіб ОМС та ОДВ є управлінським; рівень його забезпечення в Україні, порівняно з нормативно-правовим механізмом, не є настільки чітким і унормованим. І тому потребує нашої уваги і додаткового обґрунтування.

Розвиток третьої складової організаційної компетентності ПОМС -ефективна комунікація та вирішення конфліктів, збір й аналіз інформації із застосуванням ІКТ – забезпечується знанням і володінням ПОМС принципом деволюції, який суттєво змінює поведінку службовців, спрямовуючи її на демократичні взаємовідносини як в органах місцевого самоврядування та органах державної влади, так і за їх межами.

Таким чином відзначаємо, що механізм удосконалення організаційної компетентності ПОМС в Україні -це сукупність нормативно-правових актів, організаційних заходів і особистісних технологічних прийомів і технік, що впливають на кожен з її складовим і передбачають комплексне застосування принципів децентралізації, деконцентрації і деволюції у сфері місцевого самоврядування.

Як висновок зазначимо, що застосуванню принципів децентралізації, деконцентрації і деволюції ПОМС у сфері забезпечення місцевого самоврядування та управління ризиками соціально-економічного розвитку країни сприяють відповідні механізми державного управління щодо удосконалення організаційної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування та державної влади, зокрема нормативно-правовий, організаційний та мотиваційний. Застосування цих механізмів передбачає зміцнення адміністративної спроможності органів місцевого самоврядування та органів державної влади, а отже – професійної і компетентної служби місцевого рівня, виваженого розподілу повноважень.

Список використаних джерел

1. Деволюція: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Деволюція>
2. Даниленко Л.І., Дзєга В.Д. Концептуальні засади вдосконалення організаційної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування в Україні. Економіка та держава: науково-практичний журнал. Серія Політологія. № 2 (2). 2020. С. 12 – 17. URL: <http://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Politolohiia-12-2020.pdf>
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

Сніжана СОТНИК,

студентка 1-го року магістратури, ОП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність D4 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Snizhana SOTNYK,

1st-year master's student, Educational Program «Parliamentarism and Parliamentary Activity», specialty D4 «Public Administration and Management», Educational and Research Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Володимир ДЗЕГА**, доктор філософії з публічного управління та адміністрування, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТРАДИЦІЇ НАРОДОВЛАДДЯ ТА ЦІННОСТІ НАРОДНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В УКРАЇНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМІ (НА ПРИКЛАДІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ І СКЛИКАННЯ)

TRADITIONS OF POPULAR POWER AND VALUES OF PEOPLE'S REPRESENTATION IN UKRAINIAN PARLIAMENTARISM (ON THE EXAMPLE OF THE VERKHOVNA RADA OF UKRAINE AND CONVOCATION)

The Verkhovna Rada of the XII (I) convocation (1990–1994) initiated the modern tradition of people's representation in Ukraine, became the expression of the will of the people. During its activities, key state-building decisions were made: the Declaration on the State Sovereignty of Ukraine (1990) was adopted, the Act of Independence of Ukraine was proclaimed (1991), and the foundation of the constitutional and political system of an independent state was laid. In a regional context, the Verkhovna Rada of the XII (I) convocation became a model of people's representation in Ukrainian parliamentarism, as people's deputies were elected in single-mandate majoritarian electoral districts from all regions of Ukraine. The activities of the Verkhovna Rada of the XII (I) convocation became an institutional symbol of the transition from the Soviet system of government to a democratic one.

Keywords: parliamentarism, people's representation, democracy, values, traditions.

Вступ. Виходячи із факту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. і набуття повноважень законодавчого органу незалежної держави Україна Верховною Радою УРСР XII скликання, Верховна Рада України 1 лютого 2000 р. постановила розпочати відлік скликань Верховної Ради України з Верховної Ради УРСР XII скликання, яка стала Верховною Радою України I скликання [1].

Верховна Рада XII (I) скликання (1990–1994 рр.) започаткувала сучасну традицію народного представництва в Україні, стала виразником волі народу. Під час її діяльності було прийнято ключові державотворчі рішення: ухвалено Декларацію про державний суверенітет України (1990 р.), проголошено Акт незалежності України (1991 р.), закладено основу конституційного та політичного устрою незалежної держави.

Основна частина. За час роботи Верховної Ради XII (I) скликання відбулося 641 пленарне засідання (338 днів пленарної роботи), розглянуто 2232 питання порядку денного, прийнято 402 закони (з них введено в дію 398), ухвалено 1134 постанови [2, С. 22].

Верховна Рада XII (I) скликання – це 25 постійних комісій (комітетів), 14 тимчасових депутатських комісій (9 – спеціальних, 5 – слідчих), 12 депутатських фракцій та груп [2, С. 22].

У складі Верховної Ради XII (I) скликання були представники різних політичних течій, регіонів і соціальних груп, що забезпечило широкий спектр інтересів суспільства.

Аналіз основних статистичних показників щодо складу народних депутатів України станом на кінець Верховної Ради XII (I) скликання свідчить, що серед 434 обраних народних депутатів України було: за статтю: чоловіків – 421, жінок – 13; за національністю: українців – 326, росіян – 98, представників інших національностей – 10, всього представлено національностей – 7; за віком: до

30 років – 5, 31–40 років – 45, 41–50 років – 190, 51–60 років – 158, старше 60 років – 36; за освітою: з вищою – 408, з середньою – 26; за наявністю вченого ступеня: докторів наук – 32, кандидатів наук – 130, за наявністю вченого звання: доцентів – 41, професорів – 16, членів-кореспондентів – 5, академіків – 19 [2, С. 21].

У партійному спектрі Верховна Рада XII (I) скликання станом на кінець своєї каденції представлена Комуністичною партією України (163 парламентарі), Народним Рухом України (56), Селянською партією України (29), Соціалістичною партією України (30), Українською республіканською партією (22). Ще 134 народні обранці були позапартійними [2, С. 23–24].

У регіональному розрізі Верховна Рада XII (I) скликання стала зразком народного представництва в українському парламентаризмі, адже народні обранці були обрані по одномандатним мажоритарним виборчим округам з усіх регіонів України [3].

Висновок. Діяльність Верховної Ради XII (I) скликання стала інституційним символом переходу від радянської системи управління до демократичної. Народні депутати України діяли в умовах кардинальних суспільних змін, зберігаючи при цьому орієнтацію на волю виборців. Вперше парламент втілює ключові цінності народного представництва – відповідальність перед народом, демократизм, плюралізм думок, політичне різноманіття та відкритість.

Список використаних джерел

1. Про визначення порядку обчислення скликань Верховної Ради України: Постанова Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1420-14#Text>
2. Верховна Рада України: інформаційний довідник. К. : Парламентське видавництво, 1998. 70 с.
3. Народні депутати України за регіонами (I скликання). URL: <https://people.rada.gov.ua/body/main/vr-region/sk11>

Юлія ТЕЛІШЕВСЬКА,

студентка 1-го року магістратури, ОП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність D4 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Yuliia TELISHEVSKA,

1st-year master's student, Educational Program «Parliamentarism and Parliamentary Activity», specialty D4 «Public Administration and Management», Educational and Research Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Ірина ДУДКО**, доктор політичних наук, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ЯК НАПРЯМОК РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

PARLIAMENTARY DIPLOMACY AS A MEANS OF PROMOTING UKRAINE'S NATIONAL INTERESTS IN THE INTERNATIONAL ARENA

Parliamentary diplomacy is one of the key areas of Ukraine's foreign policy in the context of growing international security threats. The active participation of Ukrainian parliamentarians in the work of the PACE, NATO PA, OSCE PA, European Parliament, and Inter-Parliamentary Union plays a decisive role in strengthening international support for Ukraine, shaping decisions condemning Russian aggression, and consolidating partner democracies. The intensification of parliamentary diplomacy after 2014, especially after the start of the full-scale war in 2022, has ensured the promotion of sanctions policy, the expansion of military and humanitarian aid, and the strengthening of the European integration and Euro-Atlantic vectors of state policy. Considerable attention has been paid to the humanitarian, informational, and cultural dimensions of interparliamentary cooperation aimed at protecting human rights, countering Russian disinformation, and building lasting international solidarity. Parliamentary diplomacy has become an important instrument of Ukraine's soft power and one of the key factors in shaping its positive international image in the context of war.

Keywords: *parliamentary diplomacy, interparliamentary cooperation, international support, European integration, soft power.*

Парламентська дипломатія є важливим та динамічним напрямом підтримки національних інтересів України на міжнародній арені. Вона доповнює традиційну зовнішню політику, яку здійснює виконавча влада, забезпечуючи додаткові канали політичного діалогу, міжнародної адвокації та легітимації рішень у сфері безпеки й зовнішніх відносин. Згідно із Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», парламент відіграє роль у формуванні стратегічних напрямів зовнішньополітичної діяльності держави, що визначає нормативну основу для розвитку парламентської дипломатії [1].

Загалом міжпарламентська взаємодія – у межах таких структур, як ПАРЄ, ПА НАТО, ПА ОБСЄ, Європейський парламент та Міжпарламентський союз – створює умови для формування політичного консенсусу щодо підтримки України. Міжнародні асамблеї та комітети регулярно ухвалюють резолюції щодо російської агресії, ситуації з правами людини, питань безпеки та підтримки українських реформ. Дослідження засвідчують, що міжпарламентські платформи є дієвим механізмом формування міжнародної солідарності з Україною.

Після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, парламентська дипломатія України стала одним із ключових інструментів у створенні міжнародної коаліції спротиву російській агресії. Депутати Верховної Ради здійснюють численні візити до парламентів інших держав, проводять двосторонні та багатосторонні зустрічі, ініціюють резолюції щодо посилення санкційного тиску на росію, постачання Україні військової допомоги та визнання РФ

державою-спонсором тероризму. Така системна робота сприяє ухваленню важливих політичних документів, включно з резолюціями Європейського парламенту, Конгресу США та національних парламентів країн ЄС і НАТО [2; 3].

Особливе значення має діяльність українських парламентарів у контексті євроінтеграції та євроатлантичного зближення. Участь у роботі Спільного парламентського комітету Україна–ЄС, Парламентської асамблеї ЄС–Східне партнерство, Міжпарламентської ради Україна–НАТО дозволяє узгоджувати правові стандарти, забезпечувати політичну підтримку реформ і демонструвати готовність України до членства в цих структурах. Наукові праці вказують, що парламентська дипломатія відіграє вагомий роль у забезпеченні політичної та правової сумісності з європейськими та євроатлантичними інституціями.

Поряд із цим парламентська дипломатія виконує важливу гуманітарну та інформаційну функцію. Українські депутати активно просувають теми захисту цивільного населення, підтримки українських біженців, протидії російській дезінформації та культурної дипломатії. Дослідники відзначають, що парламентська робота у міжнародному гуманітарному полі зміцнює позитивний імідж України, формує довіру до її демократичних інститутів та сприяє міжнародній підтримці в питаннях реконструкції та відновлення.

Важливою складовою парламентської дипломатії є також внесок у санкційну та оборонну політику. Завдяки розгалуженим міжпарламентським мережам українські депутати часто виступають ініціаторами рішень, що посилюють санкційний тиск на росію, сприяють ухваленню оборонних пакетів допомоги та поглиблюють військове співробітництво. Це підтверджується численними звітами міжпарламентських груп дружби та аналітичними оглядами міжнародних експертів [4].

Загалом парламентська дипломатія України сьогодні є потужним інструментом м'якої сили та міжнародного впливу, який дозволяє формувати сприятливе міжнародне середовище для реалізації національних інтересів. Вона забезпечує додаткові канали донесення української позиції, сприяє міжнародній координації зусиль у питаннях безпеки, інтеграції та гуманітарної підтримки, а також зміцнює імідж України як демократичної, відкритої та проєвропейської держави. Саме комплексне використання парламентської дипломатії робить її одним із ключових ресурсів зовнішньої політики України в умовах глобальних викликів та війни.

Список використаних джерел

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України № 2411-VI від 1 липня 2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
2. Дудко І. Д. До питання про дипломатію і міжпарламентські зв'язки Верховної Ради України в умовах широкомасштабної агресії РФ. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 42. С. 212–219.
3. Камінська Н. В. Парламентська дипломатія та її значення в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Альманах права*. 2022. № 13. С. 68–72.
4. The EU's Approach to Sanctions on Russia: A Critical Analysis of the Existing Literature. URL: <https://cejiss.org/the-eu-s-approach-to-sanctions-on-russia-a-critical-analysis-of-the-existing-literature>

Софія ШАБЛОВСЬКА,

студентка 3-го року навчання, ОП «Європейські та євроатлантичні управлінські студії», спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Sofia SHABLOVSKA,

3rd year full-time undergraduate student of the educational and professional program «European and EuroAtlantic Management Studies» of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Ігор РЕЙТЕРОВИЧ**, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

PECULIARITIES OF MUTUAL POWERS, BUSINESS AND COMMON SUSPILITY IN THE MINDS OF VINEY

This paper examines the interaction between the state, business, and civil society in Ukraine under the conditions of full-scale war. It highlights how institutional, economic, social, political, cultural, and technological factors shape cooperation among these sectors. Special attention is given to the new wartime determinants—security, mobilization, humanitarian support, psychological resilience, and international assistance—which significantly influence national stability. The study argues that effective synergy among all three actors has become a key foundation for resistance, societal cohesion, and post-war recovery. This unique model of Ukrainian solidarity demonstrates how coordinated actions can strengthen governance, support economic resilience, and enhance the country's capacity to rebuild and integrate into the European community.

Keywords: *interaction, trust, sustainability, security, solidarity.*

Актуальність. Взаємодія держави, бізнесу та громадянського суспільства є ключовою основою стійкості та розвитку України, особливо в умовах повномасштабної війни. Саме узгоджені дії цих секторів визначають ефективність державного управління, економічну витривалість та соціальну єдність суспільства.

Воєнний період трансформував їх співпрацю у модель національної консолідації, де кожен сектор виконує критично важливу функцію – від підтримки безпеки до забезпечення гуманітарної допомоги. Тому дослідження факторів, що формують цю взаємодію, є важливим для розуміння механізмів української стійкості та перспектив післявоєнного відновлення.

Основна частина. У цих умовах особливо важливо зрозуміти, які саме чинники визначають ефективність взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Вони формують основу стійкості країни, впливають на якість управління та здатність суспільства адаптуватися до воєнних викликів. Розглянемо ключові фактори, що визначають цю взаємодію сьогодні.

1. Інституційні фактори

До них належать *якість державних інституцій*, ефективність законодавчої бази, рівень верховенства права та прозорість управлінських процедур. В умовах війни важливою стала *адаптивність державного управління* – здатність швидко ухвалювати рішення, змінювати регуляторні механізми та мінімізувати бюрократію.

Ключову роль відіграє *антикорупційна стійкість*, адже довіра до держави під час воєнного стану напряму залежить від рівня її прозорості.

2. Економічні фактори

Економічна співпраця між державою та бізнесом формується навколо *воєнної економіки*, де головну роль відіграють:

- *державно-приватне партнерство* у сфері оборонного виробництва;
- *фінансова мобілізація бізнесу* на підтримку ЗСУ;
- *інвестиції у відновлення критичної інфраструктури*;
- *експортна стійкість* попри воєнні ризики.

Бізнес виступає не лише економічним, а й соціальним партнером держави, забезпечуючи зайнятість, гуманітарну допомогу та технологічну підтримку.

3. Соціальні фактори

Сьогодні вирішальними є *соціальна солідарність, довіра та корпоративна соціальна відповідальність (КСВ)*.

Українське громадянське суспільство продемонструвало високий рівень самоорганізації – волонтерські рухи, благодійні ініціативи та допомога переселенцям стали фундаментом соціальної стійкості.

Довіра між громадянами, державою та бізнесом є основою суспільного єднання та передумовою для післявоєнного відновлення.

4. Політичні фактори

Політична стабільність, легітимність влади та функціонування демократичних інститутів навіть під час війни є визначальними.

Відкрите державне управління, прозорість ухвалення рішень та ефективна комунікація з громадянами забезпечують *підтримку реформ*, зміцнюють міжнародний авторитет і формують *політичну довіру* до влади як усередині країни, так і за її межами.

5. Культурні фактори

Війна посилила значення *національної ідентичності, патріотизму та волонтерської культури*. Традиції взаємопідтримки, солідарності та колективної відповідальності стали головною рушійною силою суспільного спротиву.

Формування культури взаємодії між владою, бізнесом і громадянами базується на *нових цінностях – взаємній повазі, довірі, служінні спільному добру*.

6. Технологічні фактори

Цифровізація державного управління, кібербезпека та розвиток інновацій стали пріоритетом.

Завдяки платформам «Дія», електронним сервісам та цифровим базам даних, комунікація між владою, бізнесом і громадськістю стала *оперативною та прозорою*.

Технологічна взаємодія також забезпечує *інформаційну безпеку та боротьбу з дезінформацією*, що є критично важливим у воєнний період.

7. Нові фактори, що виникли під час війни

1. *Безпечовий фактор* – визначає пріоритетність оборонних потреб і впливає на перерозподіл ресурсів між секторами.

2. *Мобілізаційний фактор* – сприяє концентрації національного потенціалу (людського, фінансового, інтелектуального) на досягнення стратегічних цілей.

3. *Гуманітарний фактор* – посилення ролі громадських і волонтерських організацій у наданні допомоги населенню.

4. *Психологічний фактор* – зростання ролі суспільної єдності, моральної підтримки та довіри до інституцій.

5. *Міжнародний фактор* – активізація зовнішньої підтримки України, участь бізнесу та громадських структур у реалізації міжнародних програм допомоги.

Висновок. Ефективна взаємодія держави, бізнесу та громадянського суспільства в умовах війни є ключовою умовою *національної стійкості та перемоги*. Її забезпечують не лише традиційні економічні чи політичні чинники, а й нові – *безпечові, мобілізаційні, гуманітарні та психологічні*, що формують унікальну модель української солідарності.

Синергія цих складових створює підґрунтя для *післявоєнного відновлення, економічного зростання та утвердження України як демократичної, сильної та європейсько орієнтованої держави*.

Список використаних джерел

1. Державно-громадське співробітництво в забезпеченні суспільної стійкості під час війни в Україні. Центр Разумкова. Київ, 2024. 100 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/10/03/2024-Sunhurovskyi-CIVIL-STIYKIST-UKR-1.pdf>
2. Держава і громадянське суспільство в умовах війни: нові формати взаємодії : аналіт. звіт / Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ : НІСД, 2023. – 78 с.
3. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. No2. 8 с. URL : http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/2_2019/30.pdf.
4. Москальов М.А. Моделі взаємодії бізнесу і держави в умовах сучасних трансформацій. Економіка і суспільство. 2016, No 5. С. 14-18. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/3.pdf.

Юлія ШЕСТАКОВА,

доктор філософії з політології, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Yuliia SHESTAKOVA,

Ph.D in Political Sciences, assistant of the Department of Parliamentarism of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0003-1060-4521>

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ВЛАДИ

MORAL AND ETHICAL REGULATION WITHIN REPRESENTATIVE GOVERNANCE INSTITUTIONS

Moral and ethical regulation represents a core element of good governance in representative democracy and is essential for ensuring the legitimacy of parliamentary activity. Ethical standards strengthen public trust in representative institutions and help prevent conflicts of interest, abuse of power, and political manipulation. European practices, including GRECO recommendations, show that asset declarations, codes of conduct, and disciplinary mechanisms effectively guide parliamentarians toward responsible behaviour and reinforce democratic accountability. Ethical regulation also raises the professional standards of public representatives, whose conduct must reflect honesty, transparency, responsibility, and respect for parliamentary procedure. Institutional tools – ethics committees, disciplinary procedures, transparency requirements, and public reporting – support integrity and reduce corruption risks. In times of war and societal turbulence, moral-ethical control becomes particularly important, as it influences state resilience and citizens' trust. Therefore, moral and ethical regulation should be seen not only as internal oversight but also as a strategic instrument for protecting democratic governance and strengthening political culture.

Keywords: moral and ethical regulation, democratic governance, strengthening political culture.

Морально-етичний контроль є ключовим елементом належного врядування у представницькій демократії та передумовою легітимності діяльності парламенту й депутатського корпусу. Етичні стандарти відіграють центральну роль у формуванні довіри громадян до інститутів влади, що підтверджується сучасними дослідженнями політичної культури та представницьких інститутів [1].

По-перше, морально-етичний контроль виступає інструментом запобігання конфлікту інтересів та зловживанню владними повноваженнями, що є фундаментом демократичної легітимності. Як підкреслюють дослідження Ради Європи у межах GRECO, саме етичні обмеження та системи декларування інтересів формують поведінкові рамки парламентарів та підсилюють підзвітність [2].

По-друге, етичний контроль забезпечує підвищення професійного стандарту діяльності представників влади, адже їхня поведінка має відповідати не лише нормам права, а й нормам політичної моралі – чесності, відкритості, відповідальності, поваги до виборця та до парламентської процедури. У цьому контексті етичні кодекси парламентарів у країнах ЄС стали дієвим інструментом регулювання поведінки парламентарів.

По-третє, ефективна система морально-етичного контролю включає інституційний вимір, що охоплює:

- парламентські комітети з питань етики;
- механізми дисциплінарної відповідальності;
- прозорість та відкритість пленарних засідань;
- регулярну звітність депутатів перед виборцями.

Вищезазначені елементи формують інституційне середовище, здатне мінімізувати ризики корупції та політичних маніпуляцій.

На сьогодні у вітчизняній системі парламентаризму функціонує інституційний механізм, покликаний забезпечувати дотримання парламентської етики та реагувати на випадки її порушення, –

Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України. Втім, основною проблемою цього комітету є обмеженість його інструментів у сфері моніторингу дотримання етичних стандартів, контролю за поведінкою народних депутатів, розслідування порушень та застосування відповідних санкцій.

В цьому контексті пропонується наділити Комітет додатковими функціями – моніторингу та консультативної підтримки, що дозволить йому комплексно реалізовувати такі повноваження, як:

- надання консультацій з приводу дотримання парламентарями етичних норм;
- контролювати дотримання етичної поведінки парламентарями;
- проводити розслідування випадків неетичної поведінки парламентарів;
- звітувати стосовно ситуації дотримання етичних норм парламентарями;
- накладати на парламентарів санкції за неетичну поведінку [3].

У сучасних умовах війни та суспільної турбулентності морально-етичний контроль у представницькій владі стає не лише нормою політичної культури, а й передумовою стійкості демократичних інституцій. Етичність парламентської діяльності прямо впливає на здатність держави підтримувати внутрішню єдність та довіру громадян.

Таким чином, морально-етичний контроль є не просто формою внутрішньої регуляції парламентської поведінки, а стратегічним механізмом підтримки демократичного порядку та легітимності влади. Він забезпечує баланс між свободою політичної діяльності та відповідальністю перед суспільством, а також сприяє розвитку політичної культури й укріпленню демократичних цінностей.

Список використаних джерел

1. Гошовська В.А. Парламентаризм: підруч. /авт. кол.; за заг. ред. В.А.Гошовської. К.: НАДУ. 2016, 672 с.

2. Fourth Evaluation Round: Corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors. Group of States against Corruption (GRECO): Council of Europe, 2023. URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/1680aaa790>

3. Шестакова Ю.В. Удосконалення парламентської етики в Україні. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7-8 черв. 2022 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, О. Київ : ННІ ПУДС КНУ. 2022. С. 73-74.

Олеся ШТАНЬКО,

здобувачка освіти кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Olesia SHTANKO,

student of the Department of Parliamentarism of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Володимир ДЗЕГА,** доктор філософії у галузі публічного управління та адміністрування, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗБЕРЕЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНСТИТУТУ ДЕМОКРАТІЇ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

PRESERVING THE INDEPENDENCE OF ANTI-CORRUPTION BODIES AS AN INSTITUTION OF DEMOCRACY DURING WARTIME

The paper highlights the critical importance of ensuring the independence of Ukraine's anti-corruption institutions during Russia's full-scale invasion. Wartime corruption threatens democratic stability, national security, and public trust, making institutional autonomy and protection from political influence essential. Following the UN Convention against Corruption, Ukraine must safeguard its anti-corruption infrastructure, guarantee adequate resources, and uphold a zero-tolerance approach to corruption to preserve state resilience and democratic development.

Keywords: Ukraine, corruption, wartime, anti-corruption institutions, independence, UN Convention, democracy.

На тлі повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну та впровадження воєнного часу корупція продовжує залишатися однією з ключових проблем в країні. В період найскладніших часів для нашої держави корупція може виступати не лише як факт розкрадання державних коштів, зловживання наданими повноваженнями посадовцями, здійснення так званих «відкатів» чи хабарів, а і повну делегітимізацію влади та дестабілізацію суспільства, що беззаперечно є основною ціллю ворога. Ще 18 жовтня 2006 року Україна на шляху до створення та закріплення надійних демократичних інституцій ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції та зобов'язалася створити спеціальні органи для боротьби з нею. Одним з критеріїв ефективності спеціалізованих антикорупційних інституцій згідно з рекомендацій Конвенції ООН та Ради Європи є незалежність. В період воєнного часу саме незалежність антикорупційних органів дає змогу захистити ці органи від впливу зовнішнього впливу.

Як зазначено в Преамбулі Конвенції, Держави-учасниці є стурбованими серйозністю породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права [1]. Отже, для України незалежність та ефективність антикорупційних органів є не лише питанням дотримання Конвенції ООН, а і дотримання демократичного курсу країни, збереженості суверенності та державності. В період воєнного часу до корупції повинен застосовуватися принцип нульової толерантності.

Відповідно до статті 6, пункту 2 Конвенції кожна Держава-учасниця забезпечує антикорупційним органам необхідну незалежність, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, з метою надання такому органу можливості виконувати свої функції ефективно й в умовах свободи від будь-якого неналежного впливу. Слід забезпечити необхідні матеріальні ресурси та спеціалізований персонал, а також таку підготовку персоналу, яка може бути потрібна для виконання покладених на нього функцій.

Ще на початку 2020 року Transparency International Ukraine надала 5 рекомендацій, які могли б покращити показники України в індексі сприйняття корупції CPI, зокрема зниження рівня корупції

та підвищенні рівня довіри громадян до влади. Однією з рекомендацій було забезпечити незалежність та спроможність антикорупційної інфраструктури, а саме: забезпечити дієву систему стримувань та противаг для незалежності антикорупційної інфраструктури від адміністративного та політичного тиску [2].

Таким чином, у період повномасштабної війни незалежність антикорупційних органів набуває для України не лише інституційного, а й стратегічного значення. Здатність держави забезпечити ефективне та вільне від політичного тиску функціонування антикорупційної інфраструктури є ключовою умовою збереження демократичних засад, зміцнення верховенства права та протидії внутрішній дестабілізації, яку активно прагне посилити ворог. Вимоги Конвенції ООН проти корупції, рекомендації Ради Європи та позиція Transparency International прямо підкреслюють, що незалежність, ресурсна забезпеченість і професійна спроможність антикорупційних органів є основними критеріями їх ефективності. Для України сьогодні ці стандарти є не просто міжнародними зобов'язаннями, а необхідною умовою стійкості держави під час воєнного стану. Забезпечення нульової толерантності до корупції, створення надійної системи стримувань і противаг та підвищення довіри громадян до інституцій влади є фундаментальними кроками, без яких неможливо говорити ані про демократичний розвиток, ані про перемогу у війні, ані про повоєнне відновлення країни.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.
2. Гошовська В.А. та ін. *Механізми запобігання політичній корупції в органах представницької влади України*. 01.01.2021. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/337/files/1d699d81-1e07-4eb7-ad9f-fd1db0350ca6.pdf>.

Андрій ЮВЧИК,

аспірант кафедри євроінтеграційної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Andrii YUVCHYK,

postgraduate student of the Department of European Integration Policy of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0009-0007-7732-2453>

Науковий керівник: **Вікторія ГУРА**, кандидат економічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри євроінтеграційної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОМУНІКАЦІЯ ГІДНОСТІ: ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД У ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

COMMUNICATION OF DIGNITY: A HUMAN-CENTRIC APPROACH IN THE INTERACTION BETWEEN PUBLIC AUTHORITIES AND THE COMMUNITY DURING THE WAR

The thesis examines the transformation of strategic communications within the public administration system in Ukraine during the full-scale Russian invasion. It argues that the fundamental concepts of «Dignity» and «Freedom» have evolved from abstract philosophical categories into critical instruments of national resistance and survival. The author emphasizes the urgent need to shift from a paternalistic, one-sided model of information flow to a human-centric «communication of dignity.» This approach relies on partnership, mutual respect, and transparency between public authorities and the community. The study contrasts the Russian governance model, based on coercion and fear, with the Ukrainian model, which rests on the agency of free citizens. Special attention is paid to the interaction with vulnerable groups (veterans, IDPs) and the role of strategic communications in memorialization and counteracting Russian cognitive warfare. The author concludes that upholding dignity in public discourse is vital for national resilience and the legitimacy of state institutions.

Розвиток української державності, що супроводжується повномасштабним вторгненням російської федерації, характеризується не лише збройною агресією але й кардинальною трансформацією взаємовідносин суспільства та держави. Ключовими елементами цієї трансформації стали поняття «Гідності» та «Свободи», які вийшли за межі абстрактних філософських категорій і перетворилися на дієві інструменти національного спротиву та виживання. У цьому контексті перед системою публічного управління та адміністрування постає принципово нове завдання: зміна стратегічних комунікацій не як механізму одностороннього інформування чи пропаганди, а як інструменту побудови партнерських відносин між владою та громадою на засадах взаємної поваги та людиноцентризму. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю адаптації комунікативних стратегій органів державної влади до умов постійно зростаючої загрози, де рівень довіри населення до інституцій напряму залежить від рівню національної стійкості [1, 6].

Стратегічні комунікації в публічному управлінні традиційно розглядалися крізь призму формування іміджу держави або реалізації зовнішньополітичних наративів. Однак війна змістила акценти всередину країни. Сьогодні стратегічна комунікація виступає як синхронізація дій та слів влади задля досягнення стратегічної мети. В основі дій мають бути спільні цінності. Російська система управління тримається на страху, примусі та зневазі до людини. Українська модель працює інакше: наша сила у вільних людях, які мають власну думку і діють свідомо, а не за наказом. Владі необхідно змінити тон розмови з суспільством [4, 5].

Щоб зробити комунікацію справді людиноцентричною, владі потрібно змінювати не лише слова, а й сам тон спілкування. Треба розуміти, що коли навколо стільки ворожої пропаганди та ІПСО, найкращою зброєю проти них виступає правда та просте людське співчуття. Коли чиновники повідомляють про складні речі, наприклад, про евакуацію, мобілізацію чи відключення світла, вони не повинні просто тиснути на почуття обов'язку. Вкрай важливо пояснювати логіку цих рішень і визна-

вати, що людям справді важко. Якщо ж влада ігнорує емоції суспільства або говорить зверхньо, це сприймається як неповага до гідності. А це миттєво вбиває довіру до держави і фактично допомагає ворогу розхитувати ситуацію зсередини [2, 5].

Окремим викликом для стратегічних комунікацій є взаємодія з вразливими групами населення, кількість яких через війну критично зросла: ветерани, внутрішньо переміщені особи, родин загиблих та полонених. Публічне управління в цій сфері не може обмежуватися сухим бюрократичним мовленням. Комунікація гідності тут передбачає впровадження принципів безбар'єрності не лише у фізичному, але й у ментальному просторі. Це означає використання коректної термінології, відмову від стигматизації та створення нарративів, що підкреслюють внесок кожної групи у спільну боротьбу, а не їхню жертвовність чи безпорадність. Держава має транслювати меседж: «Ми бачимо вас, ми поважаємо ваш досвід, ми діємо разом». Такий підхід перетворює отримувачів адміністративних послуг зі споживачів на активних учасників державотворчих процесів [1].

Також треба сказати про важливість стратегічних комунікацій для збереження нашої пам'яті. Адже гідність означає пам'ятати ціну свободи. Влада має формувати інформаційну політику дуже обережно. Героїзація захисників не повинна перетворюватися на просту формальність. Потрібна щира комунікація. Треба залучати громади до обговорення меморіалів. Важлива прозорість у питаннях захисту військових. Все це об'єднує націю. Якщо ж про це мовчати, то виникає вакуум. Його швидко заповнюють різні чутки та недовіра [6].

Крім того, комунікація гідності допомагає боротися з російською пропагандою. Росія постійно хоче нав'язати нам зневіру. Вони кажуть, що ми слабкі і наша держава ні на що не здатна. Але коли влада говорить з людьми і визнає помилки, це руйнує плани ворога. Гідність працює як імунітет проти брехні. Якщо людина поважає себе і бачить повагу від влади, нею важко маніпулювати. Така людина має чіткі цінності [3, 5].

Отже, можна сказати, що війна повністю змінила роль комунікації в управлінні державою. Тепер це не просто інформування про події, а спосіб об'єднати людей навколо спільних цінностей – Гідності та Свободи. Влада має остаточно відмовитися від старих методів «начальник-підлеглий» і будувати діалог на довірі, чесності та повазі. Тільки людяне ставлення до громадян допоможе зберегти єдність суспільства і ефективно протистояти ворогу. Саме такий підхід («комунікація гідності») є головною умовою нашої перемоги та майбутньої відбудови успішної України.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері запобігання та протидії корупції на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2022 № 828-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2023-%D1%80#Text>(дата звернення: 21.11.2025).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. *Офіційний вісник України*. 2022. № 4. Ст. 180.
4. Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації : словник / за заг. ред. В. А. Ліпкана. Київ : ФОП Ліпкан О. С., 2016.
5. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації в умовах війни: від нарративів до смислів. *Стратегічні пріоритети*. 2022. № 1 (38).
6. Єрмолаєв А., Левців С. «Національна стійкість в умовах війни: роль громадянського суспільства та комунікацій». Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2023.

Олексій ЯКОВЕНКО,

студент 2-го року магістратури, ОП «Парламентаризм та парламентська діяльність», спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oleksii YAKOVENKO,

2nd year master student, Program «Parliamentarism and Parliamentary Activity», specialty 281 «Public Administration and Management», Educational and Research Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Ірина ДУДКО**, доктор політичних наук, професор кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВИКЛИКИ ЛЕГІТИМНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

CHALLENGES TO THE LEGITIMACY AND EFFECTIVENESS OF THE UKRAINIAN PARLIAMENT UNDER MARTIAL LAW

The Ukrainian Parliament, despite holding extensive constitutional powers in legislation and government oversight, faces systemic challenges to its legitimacy and effectiveness, stemming from a gap between its constitutional powers and low institutional efficiency. Persistent issues include the dominance of a single-party majority, growing concentration of authority within the Presidential Office, and repeated violations of constitutional and procedural norms in both legislative activity and appointments. The introduction of martial law has further amplified these challenges, increasing the risk that the parliament will become a nominal institution with limited influence over state governance and the balance of power.

Keywords: *Ukrainian Parliament, legitimacy challenges, presidential influence, constitutional violations, parliamentary control, martial law, legislative process.*

Український парламент, як ключова інституція народовладдя, з моменту здобуття незалежності постійно перебуває в пошуку своєї оптимальної ролі та функціональної моделі. Відповідно до статей 5 та 75 Конституції України, Верховна Рада є основним представницьким і законодавчим органом держави, наділеним широкими повноваженнями у сфері нормотворчості та контролю за виконавчою владою [1]. Проте на практиці діяльність парламенту часто характеризується низькою інституційною ефективністю, що особливо загострилась з обранням ІХ скликання Верховної Ради.

Інституційне підґрунтя виклику ефективності українського парламентаризму сформувалося внаслідок конституційних змін 2014 року, коли країна повернулася до парламентсько-президентської форми правління після ухвалення Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» [2], що фактично означало відновлення положень Конституції 2004 року [3, с. 95]. Ці зміни значно розширили повноваження Верховної Ради у сфері формування уряду та здійснення парламентського контролю, однак зростання формальної ваги парламенту не призвело до пропорційного зростання його функціональної ефективності.

У післяреволюційний період український парламент зазнав істотного навантаження як інститут, що мав стати провідником реформ і противагою виконавчій владі. Проте після парламентських виборів 2019 року, коли сформувалася монобільшість, Верховна Рада де-факто втратила частину своєї автономності, і як підкреслюють дослідники Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України імені І. Ф. Кураса, відносини між президентом України та сформованою з електоральних причин пропрезидентською більшістю у Верховній Раді призвели до створення «тандему», що консолідував політичну владу в Офісі Президента [4, с. 16]. Така концентрація політичного впливу суттєво обмежила автономність парламенту, нівелювала його контрольну функцію та призвела до маргіналізації опозиції.

З початком повномасштабного вторгнення з боку росії Верховна Рада фактично опинилася в умовах надзвичайної концентрації політичної влади в руках виконавчої гілки, яка, користуючись воєнним станом, розширює свої повноваження поза межами конституційної норми, а парламент дедалі частіше виконує суто ратифікаційну функцію, затверджуючи ініціативи Офісу Президента або Кабінету

Міністрів. Ключовими проявами кризи стали системні порушення Конституції та Регламенту Верховної Ради. Як один з прикладів – звільнення Генерального прокурора Ірини Венедіктової та голови СБУ Івана Баканова у липні 2022 року було здійснено через президентські укази, а не за процедурою, визначеною статтями 85 та 106 Конституції, що передбачають обов'язкове подання та голосування в парламенті [5]. Ще одним проявом законодавчої кризи стало прийняття законів, що по суті своїй так чи інакше порушують українську Конституцію, до прикладу ухвалення ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у період дії воєнного стану». Юридичне управління ВРУ у своєму висновку прямо вказувало на той факт, що цей закон одночасно порушує дві статті Конституції – принцип юридичної визначеності (стаття 8 КУ) та заборону на ретроспективність дії закону (стаття 58 КУ) [6].

Найяскравішим проявом інституційної кризи суб'єктності стала ситуація навколо НАБУ та САП у липні 2025 року, коли парламент ухвалив законопроект, який різко обмежував незалежність антикорупційних органів, підпорядковуючи їх Генеральному прокурору [7]. Це рішення спричинило масові протести всередині країни та безпрецедентно жорстку реакцію міжнародних партнерів, включно з погрозами призупинення фінансової допомоги ЄС. Внаслідок цього зовнішнього тиску, парламент був змушений зібратися на позачергове засідання 31 липня і скасувати своє попереднє рішення, ухваливши натомість президентський законопроект про відновлення незалежності НАБУ і САП.

Ще один, не менш важливий аспект системної парламентської кризи полягає у помітному послабленні контролюючої функції парламенту. Відсутність інституту інтерпеляції, який у європейських демократіях є дієвим механізмом політичної відповідальності урядовців, призводить до фактичної непрозорості та знецінення інструменту депутатських запитів, які в Україні залишаються непублічними та нерідко використовуються як предмет політичних торгів. Водночас відсутність у парламенту права поточного коригування складу уряду та неможливість ініціювати відставку міністрів після їх звітів обмежують реальний вплив Верховної Ради на виконавчу владу. Додатково, законодавча прогалина щодо наслідків не підписання закону Президентом у визначений термін дозволяє блокувати набуття чинності законів, ухвалених парламентом, що створює ризики ігнорування волі представницького органу [4, с. 18].

Український парламент в умовах воєнного стану стикається із системними викликами, що дедалі суттєво впливають на його легітимність, так і ефективність, і це є результатом сукупності політичних, правових та інституційних факторів. Ці тенденції не були виключно породжені воєнним станом, однак значно загострилися в його умовах. Потребою подальшого вдосконалення політичного процесу в Україні є посилення ролі Парламенту, оскільки зростання негативних тенденцій створює прямий ризик остаточного перетворення парламенту на формальну, номінальну інституцію, що, своєю чергою, ставить під загрозу реальний вплив представницького органу на державну політику та функціонування системи стримувань і противаг в країні.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 р. № 742-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 11. ст. 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text>
3. Інституційна (не)спроможність держави в Україні: як розірвати замкнене коло : монографія / кол. авт.: Галина Зеленько (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2025. 480 с.
4. Пастки інституційної спроможності у системі державної влади в Україні. Аналітична доповідь / кол. авт.: Галина Зеленько (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2025. 64 с.
5. Марусяк О. (НЕ)Конституційні звільнення І. Баканова та І.Венедіктової. *Центр політико-правових реформ*. 2022. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/ne-konstytutsijni-zvilnennya-i-bakanova-ta-i-venediktovoyi/>
6. Мирончук Р. Юридичне управління Ради розкритикувало закон про підвищення податків. *Мінфін*. 2024. URL: https://minfin.com.ua/ua/2024/10/09/137377633/?utm_source=chatgpt.com
7. Розписка на демонтаж: що насправді означає закон 12414 для НАБУ і САП. *Антикризовий медіа-центр*. 2025. URL: <https://acmc.ua/rozpyska-na-demontazh-shho-naspravdi-oznachaye-zakon-12414-dlya-nabu-i-sap/>

Наукове видання

**ГІДНІСТЬ І СВОБОДА – ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

*Матеріали щорічного Всеукраїнського круглого столу
до Дня ГІДНОСТІ та СВОБОДИ УКРАЇНИ
(Київ, 20 листопада 2025 р.)*

Підп. до друку 08.12.2025.

Видавець

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Навчальна лабораторія методичного
та видавничого забезпечення навчального процесу
03057, Київ, вул. Антона Цедіка, 20.